

10715
sign. 8-47

1415
66

ВОЈНО ДЕЛО

1

1 9 4 9

10715
440.8-47

ВОЈНО ДЕЛО

ОРГАН МИНИСТАРСТВА НАРОДНЕ ОДБРАНЕ ФНРЈ

БРОЈ 1	ЈАНУАР—ФЕБРУАР 1949	ГОДИНА I
--------	---------------------	----------

САДРЖАЈ

	Стр.
Наредба Врховног команданта — — — — —	7
Уводник — — — — —	9
Ђ. Јованић: Поводом Седмогодишњице Југословенске армије — — —	12
Ђ. Кладарин: О неким главним особеностима и карактеру наше Армије —	21
М. Морача: Организација позиционе одбране стрељачког корпуса на брдско- планинском земљишту — — — — —	38
Д. Кведер: Стварање потребне густине артиљерије у пробоју — — — —	55

ИЗ ИНОСТРАНИХ АРМИЈА

Планинске јединице армије САД и америчко гледиште на дејства у планинама — М. Симић — — — — —	70
Офанзива Народноослободилачке армије Кине — Ђ. Јованић — — — —	85

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЈА

Ралф Ингерсол: „Строго поверљиво“ — Ђ. Ј. — — — — —	91
---	----

10.3.42
M. M.

ВОЈНО ДЕЛО

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ ЗА ПРОВЕДУ

Београд, 10.3.42

САДРЖАЈ

Народна Република

Устав

1. Јовановић, Јовановић, Јовановић

2. Јовановић, Јовановић, Јовановић

3. Јовановић, Јовановић, Јовановић

4. Јовановић, Јовановић, Јовановић

5. Јовановић, Јовановић, Јовановић

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ ЗА ПРОВЕДУ

1. Јовановић, Јовановић, Јовановић

2. Јовановић, Јовановић, Јовановић

3. Јовановић, Јовановић, Јовановић

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ ЗА ПРОВЕДУ

1. Јовановић, Јовановић, Јовановић

Редакциони одбор: Јовановић Ђоко (одговорни уредник), Кведер Душан,
Кладарин Ђуро, Приморац Рудолф, Родић Славко

Адреса Редакције: Војна пошта 2102 (за Редакцију часописа) — Београд

НАРЕДБА Б Р. 40

ВРХОВНОГ КОМАНДАНТА ОРУЖАНИХ СНАГА И МИНИСТРА НАРОДНЕ ОДБРАНЕ ФНРЈ

13 децембра 1948 године — Београд

У циљу унапређења наше војно-научне мисли, усавршавања војних знања, даљег подизања идејног нивоа и уједначења погледа виших руководећих кадрова наше Армије

НАРЕЂУЈЕМ:

1 — При Војној академији Југословенске армије од јануара 1949 године отпочети са издавањем општевојног теоретског часописа „Војно дело“.

2 — Часопис „Војно дело“ издавати као орган Министарства народне одбране.

3 — Задаци часописа:

а) разрађује питања оперативне вештине и тактике виших јединица, разматра питања стратегије, војне науке уопште, и војне економике напосе;

б) проучава и обрађује операције (бојеве) и искуства из нашег Народноослободилачког рата, анализира ратове и ратне операције из наше националне прошлости;

в) проучава и унапређује методе припреме штабова и команди виших јединица;

г) упознаје руководећи састав армије са развитком војно-научне мисли иностраних армија, са начелима њихове стратегије, оперативне вештине и тактике;

д) разматра значајне војно-политичке догађаје у свету као и најважнија идејно-политичка питања.

4 — Садржину часописа подесити за командни кадар почев од команде стрељачке дивизије па на више.

Смрт фашизму — Слобода народу!

Врховни командант оружаних снага и
Министар народне одбране

Маршал Југославије,

ЈОСИП БРОЗ ТИТО с. р.

Својом наредбом од 13 децембра 1948 године Врховни командант оружаних снага и министар народне одбране маршал Југославије Јосип Броз-Тито одлучио је да се отпочне са издавањем општевојног теоретског часописа „Војно дело“, као органа Министарства народне одбране. Часопис има да послужи „унапређењу наше војно-научне мисли, усавршавању војних знања, даљем подизању идејног нивоа и уједначењу погледа виших руководећих кадрова наше Армије“ — којима је, дакле, првенствено намењен. Сходно оваком циљу јасно су постављени у Наредби и основни задаци часописа, који обухватају сва питања војне науке и војне идеологије чије је систематско изучавање неопходно за успешно руковођење вишим војним јединицама.

Постављање оваког програма часопису има нарочит значај за нашу Армију, посебно за наш виши старешински кадар; и у погледу неодољне нужности којом се његово успешно остварење намеће, и у погледу тешкоћа које притом треба савладати.

Наша Армија је млада. Она је, као што је познато, настала и изградила се под посебним, необично тешким условима, у земљи окупираној, кроз народну револуцију, у току жестоке четворогодишње ослободилачке борбе против надмоћне окупаторске силе и издајничких, контрареволуционарних формација. У тој борби су израсли и наши кадрови, претежним делом радничко-сељачког порекла, са врло мало школе и без претходног војничког образовања.

Наша Армија као регуларна армија савременог типа почела се стварати тек у последњој години рата. Она је успешно извршила свој задатак у рату, али је тај период био сувише кратак да би јој дозволио да и издалека заврши сложени процес свог прерастања у савремену армију.

Завршетком рата није престао развој наше Армије. Она је, заједно са својим кадровима, наставила да се развија упоредо са снажним развојем наше државе, под кореним новим условима изградње социјализма у нашој земљи. Ти нови услови имали су и имају непосредни утицај на изградњу саме армије, на квалитет, темпо и размере те изградње. Они су свестрано преиначили, проширили њене могућности, задатке и перспективе, како у односу на војску предратне, капиталистичке Југославије, тако и — у другом смислу — у односу на народноослободилачку војску. Друг Тито у свом извештају на Петом конгресу КПЈ, набрајајући већ постигнуте „основне елементе за изградњу социјализма у нашој земљи“, одмах после карактеристике нове државне власти, овако карактерише армију: „Војска је потпуно нова, народна војска, која има задатак да чува мирни развитак земље, да чува тековине народа извојеване у Ослободилачком рату“.

Разуме се да тај развој није ишао, нити је могао ићи, лако и глатко. Армија са којом смо изашли из рата у мноме није одговарала могућностима и захтевима нове, социјалистичке државе. Требао је решити низ врло сложених и крупних организационих проблема, а упоредо с тим, на одговарајући начин, уздизати и васпитавати кадар и труп. Нема сумње да су неизбежне узастопне мере шире или уже реорганизације потресале Армију, реметиле решавање других важних проблема, као што су били проблеми наставе, проблеми војно-научног рада и теоретског рада уопште — поготово ако се има у виду да је и само стварање квалификованих кадрова било у, такорећи, почетном стадијуму. Све то време, међутим, није прошло узалуд. С правом можемо тврдити да су данас основни проблеми организације Армије решени, да су форме обуке — старешина, штабова и трупе — углавном устаљене, да располажемо кадровима, па и вишим, који су углавном дорасли својим дужностима и могу да задовоље разноврсне потребе Армије. То нам је и омогућило да већ прошле године — тј. непуне четири године после завршетка рата у коме се војска стварала испочетка — отворимо Академију, то нам омогућава да већ сада покренемо општевојни теоретски часопис онаког карактера каквог има да буде „Војно дело“.

Разуме се, такође, да то никако не значи да смо довољно свог посла обавили, нити да смо довољно научили. Нашим кадровима недостаје још много стручног знања зато се истиче по својем значају улога наших училишта, школа и курсева, као и улога наших часописа, а посебно улога наше Академије и „Војног дела“. А чињеница је да су се наши кадрови толико развили колико је неопходно за обезбеђење квалитета и наставе и учења. Посебно смо сада у стању и дужни да приступимо организованом научном обрађивању и питања из области виших јединица, организованом научном раду на изграђивању јединствених погледа о основним питањима војне науке и ратне вештине, раду на систематском стварању и самих наших војно-научних кадрова — у чему смо, морамо признати, још знатно заостали. Све је то добрим делом улога наше Академије и „Војног дела“.

Оно што је досад постигнуто у том погледу и што нам омогућава да са јасном и сигурном перспективом идемо даље — постигнуто је упорним радом и залагањем свих наших старешина. За постигнуте успехе имамо, међутим, у првом реду да захвалимо правилној генералној линији наше Партије, њеној правилној линији у изградњи Армије, посебно будном старању маршала Тита о њој, његовој непосредној иницијативи у уочавању и решавању основних и најтежих проблема.

*
*
*

При освајању, разрађивању војне теорије и ратне вештине, од чега морамо поћи? Нема сумње да ту постоје два основна извора. Совјетско ратно искуство, и наше сопствено (још слабо обрађено). Зашто совјетско ратно искуство и ратна вештина, совјетска, стаљинска војна наука — није потребно опширније објашњавати. То је у суровом рату проверена, победоносна војна теорија најмоћније, најсавременије и најнапредније армије на свету, огромно искуство уопштено у науку лењинско-стаљинском методом, на основу марксизма-лењинизма. Карактер наше Армије чини нам приступачним совјетску војну теорију. А јасно је да се „без познавања марксизма-лењинизма, без познавања совјетске војне науке (која је данас достигла такав степен развика, какав није до сад постигла ни једна војна наука) не може дати ни марксистичка анализа искуства нашег рата нити подизати војно-теоретска и општевојна знања нашег руководећег кадра“ (генерал-лајтнант Светозар Вукмановић).

Други наш основни извор претставља наше сопствено ратно искуство. Чињеница је, пре свега, да је наша данашња Армија квалитативно друкчија од војске с којом смо започели и затим водили рат, да се знатно разликује по данашњем степеном свог развика, по својој структури и снази, и од оне с којом смо завршили рат. С друге стране, упоредо са развојем и усавршавањем технике — а посебно ратне — војна наука се стално даље развија. Најзад, социјалистичка изградња Југославије отворила је и отвара нашој Армији потпуно нове, веома богате могућности развоја. Из свега тога јасно произилази да ограничавање на сопствено искуство из рата не би било довољно за правилан и плодан развој наше војне мисли, не би могло задовољити данашње и перспективне потребе Армије и државе.

Претставља ли ипак наше ратно искуство вредност за нашу данашњу Армију, за наше кадрове? Претставља врло велику вредност. Може ли да нам послужи као једна од главних основа даље изградње наше Армије и развоја наше војне мисли и теорије? Може и мора.

Какав је општи значај, у чему је вредност нашег искуства?

Пре свега у томе што, као пракса, проживљено искуство, претставља драгоцен, ничим незаменљив капитал, неопцењиву тековину наших кадрова. Зато је оно и најпогоднија, најплоднија основа за усвајање војне науке.

Друго, вредност наших форми организације војске и ратовања, у датим условима, проверена је у победоносној пракси Ослободилачког рата. Ратна пракса наше Армије и нашег командног кадра одликовала се: изванредном конкретном решавању борбених задатака — и у оквиру земље, рата у целини, и у оквиру појединих операција, бојева; целисходношћу и убојитошћу форми организације и дејства наших јединица, прилагођеношћу тих форми војним и политичким условима, односу снага, начину ратовања и борбеној способности непријатеља, итд. Она је, као таква, претстављала максимално искоришћење постојећих могућности борбе против непријатеља —

што је све било резултат правилне, марксистичко-лењинистичке анализе тих могућности од стране нашег политичког и војног руководства.

Осим тога, наше ратно искуство ће нас најбоље поучити у томе на који се начин могу најефикасније употребити средства, снаге и знања којима данас располажемо и којима ћемо располагати у најближој будућности. Ако добро проучимо, разумемо шта је условљавало, одређивало карактер наших бојева и операција за време рата, као и карактер наше војне организације, шта их је ограничавало, а шта им обезбеђивало успех — умећемо да сагледамо, разумемо и у чему се разликују данашњи услови од прошлих, како и шта треба под новим условима радити. С друге стране потенцијал наше земље, људски и економски, има своје особености, исто тако и развој наше Армије, наших кадрова, наше војне индустрије, засићеност армије војном техником итд. То нам такође јасно показује да ни совјетско ратно искуство — као ни наше сопствено — не смемо користити шаблонски. Умесно је овде потсетити на важност коју су совјетски војни и политички руководиоци стално придавали изучавању искустава из грађанског рата 1918—1920 године.

Ради се, дакле, о томе да се наше ратно искуство среди, обради и уопшти, да се изврши његова анализа и усвајање на основу познавања совјетске војне праксе и теорије; да се ова сама усвоји њеном стваралачком применом на наше услове, могућности и потребе, на основу темељитог познавања нашег ратног искуства и особености развоја наше Армије. То су две стране истог, јединственог задатка.

То је могућно и потребно учинити зато што је наше искуство саставни део савремене науке, савременог вођења рата у одређеним посебним условима, део који, практично разрађен у тим условима, претставља несумњиво драгоцен допринос војној науци. И то утолико пре што се значај тог искуства не ограничава на нашу земљу, што је проверено сличним искуствима народноослободилачке борбе и других народа, што је постало део стратегије и тактике ослободилачких ратова и покрета у данашњој епохи.

*
* *
*

У наредби Врховног команданта поставља се пред часопис и низ других важних задатака, који заслужују да буду посебно обрађени. Задржали смо се на питањима совјетске војне науке и нашег ратног искуства зато што њихово изучавање претставља основу читавог нашег војно-научног рада.

На крају подвлачимо да издавање оваквог часописа поставља пред Редакцију низ озбиљних обавеза у погледу садржине часописа и квалитета чланака. Разуме се да ће Редакција овај задатак моћи испунити само уз свесрдну помоћ свих заинтересованих органа и установа, а у првом реду Генералштаба, Главне политичке управе и Војне академије, уз најактивнији одзив свих наших официра и генерала позваних да у њему сарађују. Једино тако, тј. ако сав наш виши старешински кадар схвати издавање часописа као своју заједничку ствар и обавезу, моћи ће „Војно дело“ да успешно изврши свој веома озбиљан и одговоран задатак.

Генерал-лајтнант БОКО ЈОВАНИЋ

ПОВОДОМ СЕДМОГОДИШЊИЦЕ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ АРМИЈЕ

22 децембра 1941 године основана је Прва пролетерска бригада и тај дан, сваке године, народи наше отаџбине прослављају као Дан Југословенске армије.

Оснивање Прве пролетерске бригаде, прве регуларне јединице наше војске, означавало је да је наше руководство, наша Партија узела „правилан курс на стварање регуларних војних јединица — тј. створила је Народно-ослободилачку војску, помоћу које је могла, већ у току рата, рјешавати не само питање успјешне борбе против окупатора већ и питање власти, тј. питање побједе над реакцијом, питање стварања нове Југославије.“¹⁾

Наша Армија се стварала под необично тешким условима. Она се стварала „из голоруких партизанских одреда, без икаквих творница оружја и муниције, без магацина и разних војних резерви намирница, без ичије помоћи било с које стране . . ., али не у мирном периоду, већ у периоду најстрашније и најкрвавије борбе, које су икада народи Југославије водили . . . Ми нијесмо имали војних академија и школа, ми нијесмо имали официрских кадрова. Све се то стварало и рађало у процесу саме борбе.“²⁾ „Могу смјело тврдити, каже даље друг Тито, да је стварање народне војске, под онаквим увјетима под каквим се стварала наша, јединствени пример у историји“.²⁾

Наша Армија стварала се у условима фашистичке окупације наше отаџбине, у условима Другог свјетског рата.

У Другом свјетском рату главну, одлучујућу улогу у разбијању фашистичког агресора одиграо је Совјетски Савез и његова армија. Учешће Совјетског Савеза у рату, везивање главних оружаних снага фашистичке Немачке и њених савезника на совјетско-њемачком фронту, гарантовало је побједу демократског блока у рату, отварало перспективе свим поробљеним народима, омогућавало им успјешну борбу за ослобођење испод фашистичког ропства. „Пред свим родољубивим снагама поробљених народа, каже друг Кардељ, а поготово пред револуционарном авангардом радничке класе тих народа, створиле су се не само могућности успјешне и победоносне народно-ослободилачке борбе, него су се те нашле пред непосредним задатком да мобилишући снаге својих народа у оружаног борби против окупатора испуне

1) Тито: „Политички извјештај на V Конгресу КПЈ“ — стр. 129.

2) Тито: „Борба за ослобођење Југославије 1941—1945 год.“ стр. 168.

своје обавезе, да што више допринесу у том ослободилачком, праведном рату победи антифашистичког блока на челу са СССР. **Што се тиче наших народа и наше Партије — они су тај свој дуг часно извршили¹⁾**)

Наши народи часно су извршили свој дуг према антиимперијалистичком фронту прије свега због тога што је њиме руководила прекаљена, револуционарна Партија, на чијем је челу стајао наш ЦК и друг Тито, Партија која је, до и у току рата, водила правилну политику, користећи искуства револуционарног покрета, у првом реду искуства Совјетског Савеза. Наше руководство је стваралачки примјењивало марксизам-лењинизам на наше услове и кроз Народноослободилачки рат ријешило основно питање револуције.

Одмах послје окупације, наше руководство заузело је чврст курс на оружани устанак, а за основну форму оружаног устанка узело је партизански рат, комбинаван са свестраном активношћу у градовима.

Наше оружане снаге прошле су кроз неколико етапа развоја. Свакој од тих етапа одговарала је одређена форма организације тих снага.

Прва почетна форма организације наше оружане силе били су партизански одреди. Таква форма организације најбоље је одговарала даној конкретној ситуацији. Због чега су партизански одреди били најбоља форма организације оружане силе у даним условима?

Партизански одреди су били најбоља форма војне организације широких народних маса, посебно сељачких, способних да обухвате и каналишу антифашистичко, националноослободилачко расположење широких народних маса наше земље. „Мобилизација сељачких маса у ослободилачкој борби несумњиво претставља најкрупнију политичку побједу народноослободилачког покрета. Претежно учешће сељачких маса у ослободилачкој борби... даје нашем покрету ону ширину и масовну подршку, без којих би партизански начин ратовања био немогућ и осуђен на пропаст“²⁾ „Комитске дружине“, које су биле форма оружане војне силе у неким суседним земљама и, под њиховим утицајем, неко време у Македонији, пропале су, јер нијесу биле чврсто повезане са народом.

Партизански одреди су били подесна форма војне организације наше многонационалне земље. Синови разних националности, борећи се у партизанским одредима за ослобођење својих села, крајева, свога народа, борили су се за заједничке циљеве — против заједничког непријатеља — за ослобођење свих народа наше отаџбине. То повезивање партизанских одреда заједничким циљем, заједничком идејом претставља значајан допринос рјешању националног питања у нашој земљи.

Партизански одреди били су таква форма организације оружане силе кроз коју су се, у даној ситуацији, најбоље калиле јединице, подизао командни кадар. У условима када је непријатељ био далеко надмоћнији, када ми још нијесмо имали својих регуларних војних јединица, партизански метод ратовања одговарао је борбеној способности наших јединица. Кроз партизански метод ратовања наносени су губици непријатељу, јединице се наоружавале, пролазиле своје ватрено крштење, изграђивао се руководећи кадар.

1) Кардељ: „Реферат на V Конгресу КПЈ“ — страна 301.

2) Кардељ: „Пут нове Југославије“ стр. 32.

Партизански одреди су давали могућност најбољег искоришћавања снага и средстава којима смо располагали у том периоду, омогућавали су да се недостаци у техници и ратном искуству надокнађују таквим преимућствима сваког боја и операције као што су изненађење непријатеља, активност, иницијатива, итд. Они су развијали офанзивни дух у војсци.

Партизански одреди су били „свуда и на сваком мјесту“ — у брдима, у шумама и у равницама — узнемиравали су непријатеља, наносили му губитке и, у исто време, разбацани на широком простору, нијесу дали могућност противнику да концентрише своје снаге, да дјелује по неком јединственом плану, да ратује под „нормалним“ условима, искоришћавајући своју бројну надмоћност, савременију војну организацију и модерну технику.

Партизански одреди су припремили услове за прелаз ка савременијој организацији, ка народноослободилачкој војсци.

Када су партизански одреди бројно нарасли и наоружали се свим врстама наоружања (сем авијације), јединице стекле извесно борбено искуство, створени војни руководиоци који су кроз борбу научили да руководе својим јединицама и успјешно рјешавају своје борбене задатке, када су, упоредо са снажењем наше војске, створене ослобођене територије које су служиле као база нашим јединицама, када су широке борачке масе, послје упорног политичког и васпитног рада са њима, биле припремљене да ратују и ван својих села и крајева, — сазрели су услови за појачавање удараца по окупатору, за извођење нападних бојева и операција крупнијег размјера. Маршал Тито каже: „Искуство борбе у Србији показало је да оружани устанак треба развијати не само у ширину, у масовност, тј. квантитативно, већ и квалитативно. Показало се да се мора прећи на формирање правих војних јединица, способних да напусте своју територију и да ратују гдје год је потребно и гдје год се нареди.“¹⁾ Тако су почеле да се формирају пролетерске, ударне и друге бригаде наше војске, језгро наше регуларне оружане силе.

Период од 22 децембра 1941 године — од оснивања Прве пролетерске бригаде, па до почетка новембра 1942 године, до оснивања народноослободилачке војске Југославије — јесте прелазни период од једне форме организације војне силе ка вишој форми те организације. Једновременно са постојањем партизанских одреда, који прекривају читаву земљу, постоје и све више расту бригаде и ударни батаљони, језгро народноослободилачке војске. Маршал Тито каже: „Стварање дивизија и корпуса, стварање наше народне војске дошло је баш у време када су за то сазрели сви увјети, када се за то показала неопходна потреба, када су већ биле створене многобројне бригаде и батаљони, када су те бригаде и батаљони били наоружани готово свим врстама оружја (осим авијације), када је постало немогуће руковати на досадашњи начин тим бригаама, батаљонима и одредима, и, коначно, када је ослобођен велики дио наше територије па се указала потреба за офанзивне операције крупнијег карактера.“²⁾

1) Тито: „Политички извештај на V Конгресу КПЈ“ — стр. 93—94.

2) Тито: „Ворба за ослобођење Југославије“ 1941—1945 — стр. 105.

У чему је народноослободилачка војска била виша војна организација? У чему је њена предност над партизанским одредима?

У погледу даљег рјешења националног питања народноослободилачка војска била је корак напријед у поређењу са партизанским одредима. Пролетерске и друге бригаде и дивизије наше војске пребацивале су се по читавој Југославији, шириле братство и јединство по свим крајевима наше земље и, попуњавајући се борцима из свих крајева, свих народа наше земље, биле су примјер рјешења националног питања, једнакости свих народа наше отаџбине у борби за своју слободу.

Партизански одреди су, како каже маршал Тито, територијалне јединице, везане за одређену територију, јединице локалног значаја. Народнослободилачка војска није била чврсто везана за ма коју одређену територију, она је ратовала тамо гдје се укаже потреба и гдје јој се нареди.

Непријатељ је, због пораста наших снага, примијенио нове методе ратовања. Он концентрише своје снаге и предузима офанзивна дејства на одређене јединице и територију. Таквом методу ратовања партизански одреди нијесу могли супротставити одговарајућа офанзивна дејства ширег размјера. Требало је имати ударну силу способну за офанзивне акције тамо гдје је непријатељ ослабио своје снаге, његовој офанзиви супротставити своју активност, своју офанзиву. Територијална везаност партизанских одреда није давала могућност да се потпуно искористе створени услови. Народнослободилачка војска имала је могућности да супротстави таквом методу своју офанзиву ширих размера и да искористи слабу страну непријатеља.

Упоредо са снажењем наше оружане силе, са њеним новим, већим задацима мењао се и централизовао начин командовања. Партизанским одредима руководило се из једног центра, но руководило се путем општих директива — о начину вођења борбе, тактици, организацији итд. — друкчије се и није могло командовати у тадашњим условима. Команде партизанских одреда самостално су руководиле својим јединицама, тражиле и водиле бојеве. Стварањем народноослободилачке војске, непосредно руковођење бојевима и операцијама прелази на команде дивизија, корпуса и Врховни штаб. Врховни штаб даје конкретније смјернице и директно планира и руководи већим операцијама, непосредно руководи главном ударном групом наше народноослободилачке војске. Према томе, стварање народноослободилачке војске значи, и у области командовања, велики корак напријед, јер је подигло кадар руководилаца који су били способни водити крупније војне јединице, дивизије, корпусе. Не само то. У вези са новим задацима подигла се и улога штаба као органа командовања, почеле су се развијати штабне и друге службе. На тај начин, формирање народноослободилачке војске створило је нове услове у области командовања, развијало органе и службе, способности и навике руководилаца, који су нужни за савремену армију, без којих се не може управљати савременом армијом.

Народноослободилачка војска припремила је услове за стварање савремене армије.

У томе су, углавном преимућства народноослободилачке војске над партизанским јединицама. У томе је, углавном, квалитативна разлика између партизанских одреда и народноослободилачке војске.

У чему је суштина тактике¹⁾ народноослободилачке војске?

Тактика народноослободилачке војске није истовјетна са тактиком партизанских одреда ни са тактиком регуларне армије. Та тактика има у себи елементе чисто партизанске тактике и има елементе тактике регуларне армије.

У чему су елементи партизанске тактике народноослободилачке војске?

Маршал Тито каже: „Тактика ратовања наше народноослободилачке војске апсолутно мора бити комбинована с нашом досадашњом партизанском тактиком. То значи да се морамо чувати крутих фронтова и избјежавати их, да морамо избјежавати да нам непријатељ својом тактиком наметне одбрану помоћу дугачких и расплнутих фронтова, зачепљавања рупа итд. Напротив, у нашој народној војсци мора владати искључиво офанзивни дух не само кад смо у офанзиви, већ и у дефанзиви“.

И даље: „Офанзивни дух за вријеме непријатељске офанзиве испољава се у снажној, смјелој, партизанској тактици, тактици продора у непријатељску позадину, уништавању не само комуникација, него и непријатељских центара снабдијевања, његових база које су за вријеме непријатељске офанзиве војнички ослабљене или су потпуно испражњене... Сваки наш губитак неког територија мора у исто вријеме значити добитак новог, још већег и важнијег територија“.²⁾

Народноослободилачка војска не држи се круто фронтова, не брани одређену територију, него дејствује офанзивно, тада и тамо гдје је непријатељ слабији.

У регуларној савременој армији штабови јединица претстављају органе командовања без којих је немогуће организовати и водити савремени бој и операцију. Ми таквих штабова нијесмо имали, него смо их стварали у току Народноослободилачког рата. У периоду борби народноослободилачке војске није било развијених штабних служби у савременом смислу — прорачуна, планирања итд.

Материјално снабдијевање савремене армије базира се на чврсту позадину — фабрике, базе снабдијевања, магацине и друго. Снабдијевање наше народноослободилачке војске било је партизанско, то јест, снабдијевање оружјем и убојном опремом базирало се, углавном, на плијену отетом од непријатеља, а снабдијевање интендантским потребама, углавном, се оснивало на добровољном опскрбљивању војске од народа. Баш захваљујући помоћи, коју је народ пружао својој војсци, исхрана наше војске, у току целог рата, била је добро организована и зависила је од материјалног стања краја, у коме се наша војска борила.

Тиме се не исцрпљују елементи партизанске тактике народноослободилачке војске. Чињеница је да је наша војска била слабо опремљена савременом техником, но поред тога она је биљежила успјехе, побјеђивала и расла. Чиме треба објашњавати те њене побједе?

1) Овде се под „тактика“ подразумева метод ратовања и обухвата и оперативном подручје ратне вјештине.

2) Тито: „Ворба за ослобођење Југославије 1941—1945 год.“ стр. 105.

Узроци побједе и успјеха народноослободилачке војске леже, у првом реду, у томе, што је она у морално-политичком погледу далеко надвишавала своје противнике, што се борила за праведну ствар, за слободу свога народа, што је — предвођена Комунистичком партијом Југославије — могла да уложи надчовјечанске напоре, које може да учини само армија свјесне дисциплине, армија која се бори за слободу своје отаџбине.

Морално-политичка надмоћност није била довољна за побједу, она сама није могла надокнађивати остале премоћи које су биле на страни непријатеља. Ваљало је, бољом ратном вјештином и мајсторством, туђи непријатеља и надокнађивати слабости у техници. Наша народноослободилачка војска нашла је и, у конкретној ситуацији, усавршавала ту вјештину. Она је своје успјехе оснивала на непрестаној активности, смјелости, иницијативи, маневру својих снага и средствима у циљу стварања надмоћности на изабраном мјесту, изненађењу непријатеља. Због тога су ноћне борбе у нашем рату биле редовна појава, јер те борбе траже висок морал, смјелост и снажљивост — чиме је обиловала наша војска. У умјешном искоришћавању свих горњих елемената, у даљем усавршавању и комбинацији тих елемената, лежи један од основних узрока наших војних побједа у периоду Народноослободилачког рата.

У чему су елементи тактике регуларне армије у тактици народноослободилачке војске?

Народноослободилачка војска је изводила неке нападне бојеве и операције са употребом свих родова војске (сем авијације) и организовала, са мање или више умјешности, садејство међу родовима.

Народноослободилачка војска постављала је и рјешавала теже задаће — разбијање већих групација непријатеља, заузимање крупних насељених мјеста итд.

Народноослободилачка војска је бранила слободну територију када је то било неопходно или корисно, организујући маневарску одбрану.

У томе су, углавном, елементи тактике регуларне армије.

Према томе наш Народноослободилачки рат, у периоду од 1941—1944 године, није био чисто партизански рат. Метод ратовања партизанских одреда био је готово искључиво партизански, док метод ратовања народноослободилачке војске има већ у себи елементе ратовања регуларне армије, нарочито у задњем периоду народноослободилачке војске. Јачањем и развојем народноослободилачке војске однос између елемената партизанског начина ратовања и елемената ратовања регуларне армије мијењао се у корист последњег.

Период борби народноослободилачке војске Југославије је најдужи и најславнији период нашег рата.

Наша народноослободилачка војска је непрестано расла и јачала, сањајујући све препреке на своме путу. Она је у мају 1944 године, за вријеме десанта на Дрвар, бројала „преко 300.000 војника, имајући једанаест корпуса регуларне војске, састављене из пролетерских и других јединица, прекаљених у многим бојевима, које су широм земље задавале непријатељу те-

шке ударце.“¹⁾ За то вријеме Црвена армија задаје одлучујуће ударце њемачкој армији, ослобађа своју земљу и надира на запад. У таквој ситуацији, почетком 1945 године, народноослободилачка војска прераста у савремену војску, Југословенску армију.

Формирање Југословенске армије било је, међу осталим, условљено и тиме:

Прво, што је наша народноослободилачка војска, због низа успјешних дејстава у току 1941—1944 године, нарасла почетком 1945 године на озбиљну силу (око 800.000 људи), наоружану свим врстама оружја и оруђа савремене технике, неопходним за извођење савремених бојева и операција;

друго, што је наша војска, у резултату успјешних бојева и операција 1941—1944 године и побједа Црвене армије над фашистичким армијама, стекла велику сталну ослобођену територију са чврстом позадином, са својом народном влашћу и народном владом.

Значај бојева и операција Југословенске армије је, међу осталим, и у томе што су се јединице и њихов командни кадар усавршавали у савременом ратовању, искоришћавајући савремена средства борбе, организујући садејство међу њима.

Искуство бојева и операција Југословенске армије показало је од коликог су значаја у савременом рату припрема и организација бојева и операција, познавање и правилно искоришћавање савремене технике, организација садејства међу родовима војске, организација материјално-техничког обезбеђења итд. итд.

То искуство је такође показало да се у савременој армији морају користити позитивне стране нашег ратовања из периода 1941—1944 године, да се маневар, изненађење непријатеља, смјелост, активност, морају сачувати и развијати и у новим условима.

Наша оружана сила се непрекидно развијала — од голоруког народа до савремене армије. Она се развијала по једној линији која се стално пењала од простих форми организације војне силе ка савременијим и сложенијим формама те организације. У том развоју она је претрпјела квалитативне промјене — стварање народноослободилачке војске од партизанских одреда и стварање Југословенске армије од народноослободилачке војске.

Наша држава ФНРЈ створена је кроз Ослободилачки рат и народну револуцију. Наше руководство поставило је стварање армије у нашем Ослободилачком рату као главни, основни задатак. Маршал Тито каже: „Дјело стварања партизанских одреда, стварања наше нове народне Армије и руковођење народноослободилачком борбом, то и јесу биле најважније задаће наше Партије у току четворогодишњег рата, то су највећа дјела наше Партије у току цијеле њене историје. То су највећа дјела због тога што је тај Ослободилачки рат значајно уједино и национално ослобођење народа Југославије и социјално ослобођење радних маса наше земље“²⁾.

1) Тито: „Политички извјештај на V Конгресу КПЈ” — стр. 116.

2) Исто стр. 123.

Заслуга наше Армије није само у томе што је она ослободила, уз помоћ Совјетске армије, своју земљу од окупатора, њена „се улога ни из далека није исцрпљивала војним акцијама у току рата против окупатора и њихових домаћих слугу, јер је она у исти мах дјеловала као револуционарни васпитач широких народних маса, најактивније оруђе за изградњу братства и јединства југословенских народа, као оружана сила народне револуције“.¹⁾ Према томе, правилност руковођења нашом Армијом, примена форми организације оружане силе и метода ратовања, који су најбоље одговарали конкретној ситуацији, има одлучујући значај не само за стварање наше Армије него и за стварање наше државе.

Тиме се не исцрпљује значај нашег Народноослободилачког рата. Искуства из тог рата прелазе границе наше отаџбине, имају огроман међународни значај. Нема сумње да стварање наше Армије и наше државе кроз Народноослободилачки рат и народну револуцију претставља нову примену марксизма-лењинизма на конкретне услове и да има велики интерес за све поробљене и национално угњетаване народе.

Клевете које су бачене на нашу Партију, нашу земљу и нашу Армију са стране неких Комунистичких партија, а које се међу осталим, састоје и у потцењивању наше народноослободилачке борбе, негирању заслуга наше Армије и наших народа у Другом свјетском рату, одрицању значаја нашег револуционарног искуства у том рату, свођењу тог искуства на примјере партизанског рата из прошлости, претстављају не само извртање чињеница нашег Народноослободилачког рата и наше револуције у нашој земљи, већ наносе огромну штету међународном прогресивном покрету, ограничавајући његову револуционарну иницијативу, па и даље развијање марксизма-лењинизма у новим условима.

Наша Армија се стварала и калила, под руководством друга Тита, у тешком и крвавом рату против фашизма, највећег непријатеља међународног напредног покрета. Друг Тито је, на челу Комунистичке партије Југославије, у том Народноослободилачком рату, подигао и васпитао кадар руководиоца, бораца и народне масе да буду смјели борци за социјализам, за бољу будућност напредног човечанства. Друг Тито је, на челу наше Партије, не само дао правилну линију револуционарне борбе, већ је и научио комунисте да правилно, стваралачки примењују марксистичко-лењинистички метод на наше прилике, учио комунисте да буду тамо гдје је најтеже, да с пушком у руци докажу своју вјерност својој отаџбини и међународном радничком покрету.

Руководиоци и борци наше Армије одговорили су јединствено и монолитно на све клевете, јер су се у животу, у борби увјерили у њихову неистинитост, јер се сваког дана у ту неистинитост с нова увјеравају, изграђујући у својој земљи социјализам, изграђујући чврсту, снажну револуционарну армију не само због нас и ради нас него и у интересу свега прогресивног у свијету. Због тога ће се и у будуће наши борци и руководиоци бо-

¹⁾ Моша Пијаде: „О петогодишњици народне државе“ — „Комунист“ бр. 1 за 1949 годину, стр. 17.

рити против свих тих и таквих клевета и тако међународном радничком покрету и ослободилачкој борби поробљених народа дати нови допринос.

Наша Армија је млада, но она је поред тога у Другом свјетском рату допринијела крупан удио, највише што је могла учинити сразмерно својим снагама, у побједи над фашизмом. Она данас у великом фронту социјализма, на чијем челу стоји СССР, заузима одговорно, предстражарско мјесто. То нас обавезује да појачамо наше напоре у изградњи армије и да будемо будни чувари наших граница. Задаће које стоје пред нама нијесу лаке. Но наша Армија је научила савладавати тешке задатке. Тако нас је учила наша славна Комунистичка партија и њен Централни комитет, тако нас је учио организатор наше Армије, наш Врховни командант, маршал Тито.

Генералмајор БУРО КЛАДАРИН

О НЕКИМ ГЛАВНИМ ОСОБЕНОСТИМА И КАРАКТЕРУ НАШЕ АРМИЈЕ

Творци научног социјализма Маркс и Енгелс, анализирајући развој друштва, писали су у Манифесту Комунистичке партије да „историја сваког досадашњег друштва јесте историја класне борбе“. (Манифест, стр. 15). Класна борба је мотор историје који покреће друштвени развитак напријед. Сваки постанак нове друштвене формације, новог друштвеног поретка, рађа се у процесу жестоких оружаных класних сукоба између класе на власти и потлачених класа. Из таквих оружаных класних сукоба рађају се и развијају, већ према успјеху револуције, и нове оружане снаге, нове армије. Те армије ствара побједничка класа да би осигурала задобијену власт и организовала нов државни и друштвени поредак, који је у складу са њеним идеолошким и политичким схватањима.

Капиталистичка класа ствара и васпитава војску која ће осигурати њену класну владавину. Све државе, које су створене у периоду капиталистичког система, имају армије које се по својим основним карактеристикама не разликују једна од друге. Оне носе исти печат, прожете су истом идеологијом — идеологијом буржоазије, чак и онда кад жестоко ратују једна против друге. Ратови између појединих капиталистичких држава, разни освајачки походи појединих капиталистичких армија у Азију и Африку показали су право лице тих држава и тих армија.

Класа, која хоће да живи на рачун туђег рада, на рачун туђих земаља, као што је класа капиталиста, ствара армију која ће бити задојена њеном идеологијом — идеологијом поробљавања и пљачке туђих народа, потцењивања и мржње према другим нацијама. Такве армије и омогућују капиталистима опстанак на власти и вођење освајачких ратова.

Основни елементи који карактеришу капиталистичке армије су — дух националне нетрпељивости, шовинизма и мржње према другим нацијама; васпитање састава армије у духу предности своје нације и своје државе над другим нацијама и њиховим државама; стално припремање армије за поробљавање других народа, освајање других земаља, за стварање своје „велике“ државе, проширење граница своје земље на туђи рачун. Са овим питањима буржоазија распирује, код једног дела маса, нарочито код малограђанских слојева, малограђански национализам, идеју „велике“ државе, која се врло лако лепи за ове слојеве. Да то постигне, буржоазија је прогласила, као „велике“ и „неприкосновене истине“ за своје оружане снаге, паролe — да су оне ван политике, да војска мора да буде „неутрална“, јер је оружје државе; она је изнад свих и сваке политике. Армија је „бранилац

и заштитник“ сваког грађанина, створена за „одбрану“ његове националне независности, отаџбине, коју тобоже, суседне државе и народи мрзе и хоће да нападну. То су, уствари, демагошке пароле којима буржоазија хоће да одврати пажњу народних маса од њихових свакодневних животних питања и борбе — пароле којима она хоће да заглуши основну борачку масу своје војске (која се махом регрутује из експлоатисаних класа) и да је припреми за рат за рачун њених интереса, њене пљачке и богаћења. Такву политику, политику „дрила“ и политичког заглупљивања у буржоаским војскама, спроводи њен официрски састав као претставник буржоаске класе и носилац њене идеологије у војсци. Ту лежи коријен васпитања капиталистичких армија на такозваним „вишим“ националним и државним идеалима.

Стална тежња буржоазије је да што више изолује своју војску од радног народа, од његовог живота и борбе за бољи живот и устројавање армије на принципу слијепе покорности и „аполитичности“. Међутим, ту се „аполитичност“ испољава само у односу на живот радничке класе. Ако би се састав Армије интересовао овим питањима, значило би, по „теорији“ буржоаских политичара, срозавати војску на свакодневни политички живот — а изгубити из вида „опште“ државне интересе, обезбијеђење народа од разних нападача — споља и изнутра. Због тога се и води ова бјесомучна хајка у буржоаским земљама против сваке напредне ријечи, која се чује у њиховим касарнама, затварају се сва врата касарне — да до војника не дође ни један глас са улице. Свакодневни политички живот радних маса у капиталистичким државама претставља опасност за капиталистичке армије — јер је живот тих држава испуњен тешким политичким и друштвеним супротностима и борбама. Такав живот срозава и разголићује политику буржоазије, њене политичке пароле и намјере.

Под паролом „одбране виших државних и националних интереса“ и васпитањем у духу тих идеала — буржоазија спроводи политику угушивања свих револуционарних ослободилачких покрета против своје владавине и спроводи најподмуклије нападе на друге народе. Између освајања других народа и угњетавања „свога“ народа нема граница. Те двије појаве иду заједно. Други светски рат је показао како у пракси изгледа борба буржоазије за националне интересе и националну независност „својих“ народа. Тај рат је показао да је патриотизам буржоазије — лажан патриотизам, да она нема истинских националних осећања, јер су буржоазије, у низу земаља — Француској, Чехословачкој, Бугарској, Румунији, Мађарској, Југославији и др., на најодвратнији начин издале „своју“ земљу, „свој“ народ. Буржоазије тих земаља руководиле су се само својим уским класним интересима и по линији тих интереса ишле су свјесно у издају нације, у службу непријатеља.

Оваквог типа била је војска бивше капиталистичке Југославије, у којој су владали монархофашисти, великосрпска буржоазија, на челу са краљем. Она је имала све наведене карактеристике. Њен руководио састав, а нарочито виши официрски састав, био је дубоко затрован национализмом, шовинизмом, омаловажавањем сваке нације осим српске нације. Та војска била је створена на дубокој морално-политичкој разједињености руководиоца састава од борачке масе, и разједињености између официра и подофицира. Војска се васпитавала на неприкосновености краља и буржоаске државе, на „дрилу“ и малтретирању. Великосрпској буржоазији и монар-

хији била је потребна таква војска и такво васпитање војске да би сакрила сву дубину националне неједнакости и неправде на којој је почивала стара Југославија, да би је изолирала од сваког национално-ослободилачког покрета потлачених народа, од револуционарног покрета радничке класе и Комунистичке партије Југославије и да би је могла користити у борби против свега напредног.

Организација и васпитање капиталистичких армија на оваквим основама, борба за њихову изолацију од радних маса долази до највећег степена у периоду империјализма, јер је империјализам предвечерје социјалистичких револуција; јер је империјализам бременим тешким сукобима, како између класе буржоазије и потлачених класа, између потлачених колонијалних народа и колонијалних господара тако и између самих појединих капиталистичких држава. Империјализму је, после Првог светског рата задана смртна рана, јер се поред империјалистичког света појавила нова земља — земља социјализма. Буржоазија зна да се у таквом периоду могуће одржати на власти само најгрубљом силом како у борби против „свог“ народа тако и у очувању господства над потлаченим народима.

Но, и поред борбе буржоазије против револуционарних ослободилачких покрета народних маса, поред свих могућих настојања да своје оружане снаге изолује од класне борбе, која се одвија унутар њихових држава, буржоазија не успева, нити то може да оствари.

Побједоносни завршетак пролетерске револуције и образовање прве државе радника и сељака, СССР-а, дала је свијету и нови тип оружаних снага — армију нових квалитета. Побједа револуционарне класе у Русији, под руководством Бољшевичке партије, створила је први пут у историји и ослободилачку, револуционарну армију, армију ослобођених радника и сељака, стварног борца за мир и братство међу народима — Совјетску армију.

Послије Другог светског рата, поред СССР-а, појавио се низ народно-демократских држава и то је још дубље пољуљало унутрашњи поредак свих капиталистичких држава и њихових армија. Револуционарна криза дубоко је захватила капиталистички систем који улази у своју завршну фазу потресајући и разбијајући поједине капиталистичке државе. Тај процес има свој широки морално-политички одраз и на све оружане снаге дотичних држава.

Дугогодишње постојање Совјетског Савеза и његова одлучујућа улога у Другом светском рату, рату против фашизма, условило је, да се, у току или по завршетку рата, низ држава Југоисточне Европе отргло из ланца империјализма и пошло путем изградње социјализма. Но путеви постанка и развика држава народних демократија, у току и после Другог светског рата, нису идентични у свим данашњим земљама народне демократије. Услови, под којима су радне масе код нас у Југославији, под руководством КПЈ — дошле до националне независности, до новог друштвеног уређења, имали су специфичне црте, богате форме револуционарне борбе. Нова народна демократија у Југославији родила се из оружаног устанка и народне револуције.

Из тог оружаног устанка и народне револуције родила се, у јеку жестоких борби у Другом светском рату, и Југословенска армија, једина нова револуционарна армија. Армије осталих земаља народне демократије нису се тако стварале, јер у тим земљама није било народног устанка против

окупатора и народне револуције под руководством пролетаријата, него их је ослободила Црвена армија. Тек када је Црвена армија ослободила ове земље, оне су пришле стварању нових народних армија.

Наука марксизма-лењинизма учи да радничка класа, у условима постојања капиталистичких држава, не може до краја да изведе револуционарну промену друштвеног поретка без организације нових оружаних снага. Немогу се сачувати, учврстити и даље проширивати извојеване позиције, ако нема таквих сружаних снага које ће бити сигуран ослонац побједничке класе.

Наша радничка класа и наш народ, којима је руководила и које је васпитавала Комунистичка партија Југославије, друг Тито, чврсто су се држали овога правила и у условима Другог светског рата доследно га примјењивали на специфичну стварност поробљене и непокорене Југославије. Зато су народи Југославије већ у току великог Ослободилачког рата створили своју нову народну власт и своју нову народну армију. Зато је у току овог великог рата и створено невиђено морално-политичко јединство, братство и јединство наших народа, његова гордост на своју побједу и своју Комунистичку партију — партију која га је неустрашиво водила кроз рат и довела до те побједе. Ова побједа је и условила — у послеријатном периоду — широки размах иницијативе и стваралаштва народних маса на пољу изградње социјализма, силан развој социјалистичког патриотизма и љубави припадника Армије према својој славној отаџбини.

Битне црте карактера наше Армије проистичу из друштвеног уређења наше државе, управо из карактера постанка и развика наше државе ФНР Југославије. Прецизирајући постанак и улогу наше Армије данас — у „Програму КПЈ“ — се каже:

„Југословенска армија израсла је из народног устанка којим је руководила Комунистичка партија Југославије, у току четворогодишње натчовјечанске борбе свих народа Југославије против империјалистичког завојевача и домаћих издајника. Југословенска армија је народна армија — њен борачки и командни састав се бори за очување тековина ослободилачке борбе, за очување и јачање народне власти, за интересе радног народа и за обезбеђење социјалистичке изградње. Југословенска армија штити слободу и независност народа Југославије“.¹

Наша домовина је једина земља у окупираној Европи, која је изашла из Другог светског рата са организираном новом револуционарном влашћу и новом револуционарном армијом. Наши народи, под руководством Комунистичке партије Југославије, развили су такву борбу против окупатора и издајничке буржоазије да су већ концем 1942 године имали регуларне војне јединице, своју армију и нову народну власт, оне су устанку дале такву ширину и организацију какве уопште није било у окупираној Европи. Тада је већ ратовала нова Југославија, народи Југославије који су се определили на непошtedну борбу против окупатора — чврсто повезани са својом револуционарном армијом и са својом револуционарном влашћу.

Наша Армија се не може данас, као што се није могла ни у току Ослободилачког рата одвојити од Комунистичке партије Југославије и наше

¹) Програм КПЈ, стр. 36.

народне власти. За њу исто вриједи и у потпуности се потврђују општи принципи марксизма-лењинизма, да карактер власти условљава карактер армије, да нема револуционарне армије без револуционарне власти.

Зато, при анализи карактера и суштине наше Армије, ни њу не можемо одвојити од револуционарне радничке класе, од Комунистичке партије Југославије, од устанка, од Ослободилачког рата, револуције народа Југославије, јер је она из њих постала. Руководећа улога радничке класе, и њене авангарде Комунистичке партије, у Народноослободилачком устанку и циљеви Народноослободилачког устанка ударили су јој печат револуционарне армије — армије новог типа. Специфичности Народноослободилачког устанка и народне револуције, која се одвијала кроз ослободилачки рат против фашистичке окупације и издајничке буржоазије, условиле су и њен специфичан постанак, развитак, организацију, тактику и стратегију њене оружане борбе.

Комунистичка партија Југославије, као револуционарна авангарда радничке класе Југославије, упозоравала је још 1938 године народе Југославије да им прети смртна опасност од фашистичке агресије. Уочавајући те елементе и дубоко познавајући друштвено-политичку стварност старе Југославије, чији су властодршци увелико почели да шурују са фашистичком Немачком, она је припремала свој кадар за револуционарне догађаје. Она је предузела низ мјера, како у погледу сталног изучавања идеологије марксизма-лењинизма, тако и у погледу практичне оружане припреме свога чланства за такве догађаје. Борећи се за бољшевичку чврстину и чистоћу својих редова, одлучност и оданост свога чланства ствари радничке класе и свога народа, Партија је тражила од њих стално прикупљање и набављање оружја, добро руковање с њим и учење војне вјештине. О томе друг Тито у своме извјештају, са V конгреса, каже:

„Још давно прије рата, то јест, до напада на Југославију — кад је ратна опасност била близу — 1938 године, Партија је дала директиву комунистима и комунистичкој омладини да се уче владати оружјем и војној вјештини. У Београду је отпочела предвојничка обука напредних студената формираних у батаљоне, упркос томе што то режиму није било по вољи. Даље, на основу директиве Партије по читавој земљи су напредне жене и младе дјевојке у градовима, па чак и у селима, полазиле курсеве за болничарке. Осим тога, ЦК КПЈ је узео курс на освајање позиција Партије у војсци.“¹⁾

После распада старе Југославије и окупације ЦК КПЈ предузима низ политичких и организационих мјера на припремању оружаног устанка против окупатора, на стварању широког јединства радних маса Југославије, раскринкавајући издајнике који су били у служби окупатора. ЦК КПЈ позива све народе Југославије на заједничку борбу против фашистичке окупације — за национално ослобођење, јер је окупатор поробио једнако све народе Југославије, и шаље одмах своје кадрове у све крајеве наше земље за организацију устанка. Пошто је позвао на устанак, сам ЦК партије претвара се у бојни штаб устанка — не само политички него и војнички.

1) Тито: „Политички извештај са V Конгреса КПЈ“, страна 64.

„На сједници ЦК КПЈ од 27 јуна решено је да један дио чланова ЦК и активиста партије смјеста оде на терен с циљем организације и руковођења партизанским одредима. Био је створен главни штаб, под називом „Главни штаб Народноослободилачких партизанских одреда Југославије“. У тај штаб су ушли чланови Политбироа ЦК, а касније је он био још и проширен од неких виших руководећих другова и војних лица. Дотадашњи претседник Војног комитета, то јест секретар Партије, почео је уједно да врши дужност војног команданта свих партизанских одреда Југославије. Даље у свом извјештају друг Тито каже:

„Политбиро ЦК КПЈ је у Београду израдио читав план развика партизанских операција у Србији и план за стварање слободне територије у Западној Србији, као базе за успешније руковођење и развитак целокупне оружане борбе у Југославији“.¹⁾

Из ових навода друга Тита и догађаја у 1941 години виде се одмах следеће чињенице:

а) да је на челу устанка народа Југославије била таква револуционарна партија која је одлучно и сигурно пришла организацији и руковођењу оружане борбе против окупатора и домаћих издајника, са јасном политичком и војном перспективом — стварати што јаче оружане снаге устанка и водити немилосрдно Ослободилачки рат против окупатора — до побјеле;

б) да је Партија — чим је Совјетски Савез ушао у рат — била спремна да учини све што може како би му што више помогла и да су њене партијске организације биле припремљене да, без обзира на тешкоће, искористе не само све могућности, које је наметала нова ситуација, већ да и саме стварају повољне услове за револуционарни преображај наше земље;

в) да су комунисти — чланови Партије и СКОЈ-а — били душа оружане борбе; они су постали језгро партизанских одреда, мобилизатори и руководиоци народних маса, пример храбрости, одлучности и бескомпромисне борбе против окупатора и издајника;

г) да су се из устанка појединих крајева и читавих народа рађале такве оружане снаге — партизански одреди — чију организацију, унутрашњи рад и однос организује и усмјерава радничка класа Југославије, њена авангарда Комунистичка партија Југославије.

Постојање такве револуционарне партије и вођење таквог Ослободилачког рата на тлу Југославије морало је одмах да одреди ослободилачки, револуционарни карактер и задатке таквим оружаним снагама.

О тим циљевима и задацима, које наша Партија, преко Главног штаба Народноослободилачких партизанских одреда Југославије, даје оружаним снагама устанка, каже се следеће:

„Прво. — Народноослободилачки партизански одреди у свим областима Југославије (Србија, Хрватска, Словенија, Црна Гора, Босна и Херцеговина, Македонија, Војводина, Санџак и Далмација) имају као главни циљ — ослобођење народа Југосла-

1) Тито: „Политички извештај на V Конгресу КПЈ“, стр. 67 и 68.

вије од окупатора и борба против домаћих окупаторских агената, који помажу угњетавање и терорисање наших народа. Друго. — Највећи непријатељ слободе и независности наших народа јесте немачки фашизам, па онда сви његови фашистички трабанти који хараче по нашој земљи. Према томе, света је дужност свих родољуба да се боре немилосрдно до потпуног уништења те фашистичке банде. Треће. — Партизански одреди зову се народноослободилачким и због тога што то нису борбене формације било које политичке партије и групе — у конкретном случају ни Комунистичке партије, без обзира на то што се комунисти боре у првим редовима, — већ су то борбени одреди народа Југославије, у којима треба да се боре сви родољуби, способни за оружану борбу против окупатора, без обзира на политичко увјерење. Четврто. — У борби против непријатеља нашег народа партизански одреди имају многобројне задатке. Они морају рушити све оне објекте који служе фашистичким освајачима: жељезнице, мостове, фабрике, радионице, складишта муниције и оружја. Они морају свим силама онемогућити окупаторима да одузимају сељацима жито, стоку и остале намирнице. Реквирвано жито, стоку и друге намирнице треба силом одузимати окупаторима и дијелити народу, а потребну количину задржати за исхрану одреда. Партизански одреди морају онемогућити убирање пореза и других дажбина, јер у данашњем моменту све то служи само окупаторима за вођење освајачких ратова и даље угњетавање наших народа. Пето. — Партизански одреди морају са оружјем у руци, бранити насеља, градове и села од фашистичких зулума. Они морају штитити имовину народа од окупаторске пљачке.¹⁾

Према томе како се развијао устанак, како су јачали и ширили се партизански одреди по читавој земљи, Партија и друг Тито су увек на време предузимали потребне мјере да оружана борба против окупатора поприми што шире размјере, што чвршћи и организованији карактер дајући јој одговарајућу организацију и задатке, сразмјерне степену развитка устанка и снази оружаних снага.

При крају 1941 године ЦК КПЈ је оцјенио да је дошло вријеме да се приђе организацији регуларне војске народа Југославије. У том смислу ЦК КПЈ доноси одлуку која гласи:

„По одобрењу Централног комитета Комунистичке партије Југославије, формирана је 21 децембра 1941 године од неких најбољих дјелова партизанских јединица Прва пролетерска народноослободилачка ударна бригада. У састав те бригаде улазе све народности Југославије, јер ће тиме претстављати борбено јединство свих наших народа у борби за коначно ослобођење од мрских окупатора и њехових домаћих слугу.“²⁾

Из овога се види да се Југословенска армија, њене прве регуларне јединице, као и касније све остале, формирала по одобрењу ЦК КПЈ, тј. да

1) Тито: „Борба за ослобођење Југославије“, стр. 11 и 12.

2) Тито: „Политички извештај на V Конгресу КПЈ“, стр. 98.

их је Партија сама стварала и организовала. Армија је добијала све задаће, борбене задатке и начин њиховог решавања, стратегију и тактику од Комунистичке партије Југославије, то јест од ЦК КПЈ — на челу са другом Титом.

Из овога произилази да наша Партија, у погледу Армије као и у погледу руковођења народноослободилачким устанцима, није никад ни са једном политичком групацијом или партијом, у било којој етапи развоја ослободилачке борбе, дијелила власт, нити правила било какве уступке. Од постанка па до данас у њој се спроводи јединствена политика, политика Комунистичке партије Југославије — и ван партије, или мимо ње — није се никад могло ништа спроводити. Партија се уткала као златни вез у ткиво Армије — њене организације су идеолошки и политички обухватале и обухватају под заставом Партије сваког припадника Армије — почев од стварања првих партизанских одреда па до данашњег дана. Зато је наша Армија била кроз Народноослободилачки устанак — не само војничка него и велика политичка снага у политичкој мобилизацији и активизацији народних маса за оружану борбу, у тумачењу и објашњавању линије и циљева Народноослободилачког устанка и суштина нове народне власти у борби за нову Југославију.

Упоредо са нашом Армијом развијала се кроз оружани устанак нова народна власт. Органи старе власти, после распада старе државе, ставили су се одмах у службу окупатора. До стварања нове народне власти и нове народне армије у устанку морало је доћи, јер је руководство устанка било у рукама пролетаријата, његове авангарде Комунистичке партије, и јер су се радне масе збиле око њене заставе у борби за своје национално ослобођење.

„Гвоздена унутрашња логика Народноослободилачког рата, коме је стајао на челу пролетаријат са својом авангардом, и оштро постављање питања — за или против оружане борбе против окупатора — рушили су брзо и темељито једну за другом основне базе и платформе отворених и прикривених издајничких реакционарних снага капитализма у Југославији“¹⁾

„... кроз Народноослободилачки рат у нашој земљи вршио се истовремено процес народне револуције, која је све више добијала социјалистички карактер.. оно што је томе процесу од почетка народноослободилачког устанка па до данас давало главну карактеристику била је руководећа улога радничке класе на челу са Комунистичком партијом и све тешње групирање радних маса око ње...“²⁾

Питање власти, као основно питање сваког устанка — избило је јасно и отворено на површину одмах у почетку устанка — иако је прва задаћа била борба против окупатора. Оно је избило јасно због тога што су се реакционарне снаге супротставиле устанку — кочиле његов развој, везујући

1) Кардељ: „КПЈ у борби за нову Југославију, за народну власт и социјализам“ — Реферат на V Конгресу КПЈ стр. 345.

1) Кардељ: „КПЈ у борби за нову Југославију, за народну власт и социјализам“ — Реферат на V Конгресу КПЈ стр. 357.

се и сарађујући с окупатором. Народ је ударио по њима, јер су били непријатељи и кочничари ослобођења, и организовао нову народну власт — под руководством Комунистичке партије. Све чвршће груписање реакционарних снага око окупатора, и под скутом окупатора, њихова чврста веза са империјалистима Запада и намјере да послуже побједи над хитлеровском Њемачком одиграју контрареволуционарну улогу — као што је случај са Грчком — гурнуло их је у најстрашнију издају — и бјесомучан рат против Народноослободилачког устанка — против нове народне власти и армије које су се рађале у устанку. Нова народна власт и нова народна Армија то су двије стране једног те истог процеса — које се не могу одвојити једна од друге. То су двије највеће тековине наших радних људи, оне су се узајамно развијале и јачале кроз Народноослободилачки рат и народну револуцију — њихове двије највеће побједи, које су извојевале под руководством Комунистичке партије.

„И зато је нарочито важна карактеристика нашег Народноослободилачког устанка баш у томе, што је из њега с једне стране, расла Народноослободилачка војска као револуционарна оружана снага народа, а с друге стране, народноослободилачки одбори као органи нове, истински демократске, народне власти. Наша Партија је кроз читав рат баш Народноослободилачку војску и народноослободилачке одборе сматрала као двије најкрупније тековине Народноослободилачког устанка. Оне су, у крајњој линији, једно те исто: народна власт и њена оружана сила, односно оружана сила народа, без које народ не би могао бити на власти.“¹⁾

Не би се могао ни замислити тако широк размах устанка народа Југославије, тако упорна и дуга борба против окупатора и издајника, под невјероватно тешким условима — да народи Југославије нису били убјеђени да се боре за нешто ново — за бољу будућност, бољи живот радног народа. Народ је немилосрдно ударио по издајницима, који су се повезали са окупатором, по избегличкој влади, масовно слао своје синове и кћери у нашу Армију, пуне четири године тукао се са непријатељем на живот и смрт — јер је знао да ће с окупатором покопати све оно старо и извојевати нову државу — државу равноправности народа, ослобођених радника и сељака. Да није било нове народне власти, не би било ни оне свесрдне бригае о Армији, управо усмеравања и мобилизације свих народних снага на слободној и неослобођеној територији за борбу против окупатора. Партизански одреди не би се тако брзо развијали и прерасли у народноослободилачку војску — да се упоредо са њима није развијала и нова народна револуционарна власт. Та нова, револуционарна, дубоко демократска народна власт управо је и остварила стварну перспективу сутрашњице радном народу, свим народима Југославије.

Наша Армија била је непоколебљив слиједбеник своје народне власти — чувала је и проносила у нове крајеве, учествовала директно у њеном раду, пружала јој драгоцјену политичку помоћ, организујући и саме

²⁾ Кардељ: „КПЈ у борби за нову Југославију, за народну власт и социјализам“ — Реферат на V Конгресу КПЈ стр. 358.

органа народне власти кроз читав ток рата. Ето, такво јединство наше Армије и народне власти карактерише је као нову армију — народну армију револуционарног карактера.

Марксистичко-лењинистичко правило — да карактер власти условљава карактер армије — у потпуности се односи и на одређивање карактера наше Армије. Карактер народне власти одредио је карактер наше Армије. „Армија је била оружана сила народа, без које народ не би могао бити на власти“ (Кардељ), не би могао организовано да води ослободилачки рат, да ствара јединство народа и усмери све снаге народа за потребе Армије и фронта.

Баш услед оваквог узајамног развитка наше Армије и наше народне власти, прерастање оружаных снага устанка од партизанских одреда у регуларну војску, њен интензиван рат против окупатора и издајничке буржоазије и условили су победу народне власти још у току рата, победу револуционарних снага наше земље, образовање нове државе народа Југославије и брз прелаз на социјалистичку изградњу после рата.

На темељу досадашњег излагања о постанку и карактеру Југословенске армије можемо закључити следеће:

1 Прва, основна карактеристика наше Армије, а она уједно и опредељује њен карактер, јесте, да је Југословенску армију, као оружану снагу народа Југославије — створила, организовала и руководила са њом Комунистичка партија Југославије;

2 да је та Армија створена у оружаном устанку против окупатора и домаћих издајника — за национално ослобођење и бољу будућност народа Југославије.

Из ових чињеница произлази и њен карактер — карактер ослободилачке армије. Она је водила и могла водити само праведан ослободилачки рат, као народна армија којој руководећи кадар, организацију и задатке даје Комунистичка партија — као предводник и руководиоца народа Југославије за његово ослобођење и нову народну државу.

Друга битна и основна карактеристика наше Армије јесте:

— да је то Армија народне власти, Армија нове народне демократије — као посебне форме социјалистичке демократије. Револуционарни карактер нове народне власти определио је и револуционарни карактер наше Армије, као Армије ослобођених радних људи наше земље.

* * *

Какав је карактер наше Армије — Народноослободилачке војске, види се лепо из статута Прве пролетерске бригаде, прве регуларне јединице НОВ, документа из 1941 године, а по коме се касније 1 новембра 1942 године формирала Народноослободилачка војска (осам дивизија НОВ: I, II, III пролетерска, IV, V, VI, VII и VIII дивизија НОВ).

1. Пролетерске народноослободилачке ударне бригаде јесу војне ударне формације народа Југославије, под руководством Комунистичке партије, чији су борци именовани у редовима наших херојских партизанских одреда у процесу борбе против окупатора и његових слугу.

2. У редове пролетерских народноослободилачких ударних бригада регрутују се борци појединачно и колективно, добровољним путем, преузимајући на тај начин и све обавезе пролетерских бригада.

3. Пролетерске бригаде јесу јемство за успешну борбу против окупатора и његових домаћих слугу, за успешну борбу против националног поробљавања и

економског угњетавања. Отуда је служба у овим бригадама највећа почаст сваког појединог борца.

4. Указујући на правилан пут борбе и својим сопственим пожртвовањем пролетерске бригаде окупљају око себе све слободољубиве и напредне слојеве народа и на тај начин чине језгро будуће народне армије.

5. Дисциплина је у бригадама гвоздена. Ова дисциплина није слична дисциплини у капиталистичким армијама, то је самодисциплина заснована на свијести и политичком увјерењу сваког појединог борца. Она се заснива на дубоком увјерењу читавог колектива као цјелине да је таква дисциплина нужна ради успјешне борбе против свих непријатеља. Темељ такве дисциплине јесте безгранична љубав за праведну ствар радног народа града и села — љубав за коначну побједу над свим непријатељима народа.

Ово захтијева строго и безусловно извршавање свих наређења војних старешина и политичких руководиљаца. За кршење дисциплине, за свијесно саботирање кажњавање се најстрожије.

Између бораца, као и између командног састава и бораца, треба да владају прави другарски односи, а у строју и служби треба да влада прави војнички дух.

8. При штабовима бригада формирају се стални војни судови и то: заменик политичког комесара, заменик команданта и један члан Партије из редова бораца.

9. Свака пролетерска народноослободилачка ударна бригада мора имати своју заставу. Застава је црвена са српом и чекићем у горњем десном углу, петокраком звијездом у средини и са извезеним својим словом".

* *

*

Позната је ствар да је у старој капиталистичкој Југославији политика националног угњетавања других народа од великосрпске буржоазије била једна од основних карактеристика државног уређења. Једина политичка партија, која је отворено устала против неравноправности народа Југославије још за вријеме старе Југославије, била је Комунистичка партија Југославије. У борби за равноправност народа, за братство и јединство народа Југославије наша Партија је стекла огромне симпатије и повјерење народа још прије рата. Одмах у почетку устанка ЦК КПЈ, на челу са другом Титом, пришао је конкретно и практично рјешавању питања равноправности народа Југославије. Партија је учила народне масе, стално им говорила, да је прва и основна задаћа борба против окупатора, који је поробио подједнако све народе Југославије, да је дужност сваког народа да се бори свим снагама против њега, у заједници са осталим братским народом Југославије — и да ће се побједа извојевати само путем заједничке свенародне борбе против фашизма. Борећи се за равноправност народа на овој линији — да се сваки народ бори за своје национално ослобођење од окупатора, Партија је успјела још у првим годинама рата да слије све прогресивне, ослободилачке снаге угњетених нација са револуционарним снагама земље — са радничком класом у један јединствен фронт борбе против окупатора и издајничке буржоазије — и тиме доведе ослободилачки рат, народну револуцију до побједе.

У борби за правилно решење и остварење политике наше Партије по националном питању наша Армија је часно испунила задаће наше Партије. Она је била најмоћнији стуб Партије у ширењу братства и јединства међу народима Југославије, борећи се свим снагама против сваке појаве шовинизма, како унутар својих редова, тако и у крајевима куда је она пролазила. Она је заиста била, како каже друг Тито, „сијач братства и јединства међу

народима Југославије.“ Гдје су год долазиле јединице Народноослободилачке војске народ се на пракси увјеравао у политику наше Партије по националном питању и ослободилачку мисију наше Армије. Од првог дана борбе, наши народи су видјели да се народноослободилачка војска истински бори против повратка старог угњетачког режима и да таква армија неће дозволити повратак великосрпске буржоаске клике да поново гради своју државу на националном угњетавању. Зато су у њене редове добровољно улазили синови и кћери свих народа Југославије и зато се правилно рјешење националног питања за вријеме рата претворило у моћну полугу за мобилизацију народних маса у борбу против окупатора и издајника, у борбу за нову Југославију.

Наша Армија је данас подједнако српска, хрватска, словеначка, македонска, црногорска и сваки наш народ сматра је дубоко својом.

Путеви рјешавања националног питања у Југославији кроз ослободилачки рат и борба за стварање братства и јединства одразили су се широко и на саму организацију и стварање наше Армије. У свакој нашој републици за вријеме рата стварана је војска састављена претежно, а негдје искључиво, из националности дотичних република. Тамо гдје је то теже ишло Партија је пружала свестрану помоћ како у васпитању и учењу национално-партиског и војног кадра тако и слањем најбољих партиских и војних кадрова за помоћ и организацију јединица у тим крајевима. Таквом својом политиком наша Партија је учила наше народе да се једино путем оружане борбе свих народа Југославије против окупатора и издајника може доћи до националног ослобођења; да се једино путем стварања својих властитих оружаних снага може извојевати боља будућност — нова Југославија, која ће почивати на равноправности народа Југославије. Тако смо ми имали, у периоду ослободилачког рата, све до почетка 1945 године — до формирања ЈА — народноослободилачку војску Хрватске, народноослободилачку војску Словеније, народноослободилачку војску Македоније итд. — са својим Главним штабовима који су руководили јединицама на својој територији, стално под руководством Врховног штаба.

Можда би се у први мах — гледајући ову организациону страну наше Армије у току рата 1942, 1943 и 1944 године — могло рећи да се ту ради о неким територијалним јединицама — партизанским одредима, мањим или већим — који су везани за свој крај, што неки људи, ван наше земље, и мисле — а не о вишој војној организацији, вишим војним формацијама поред и изнад партизанских одреда; формацијама које су у стању да воде шире операције, које су се кретале свуд и водиле рат на сваком мјесту, гдје је то командовање захтијевало. Но, такво мишљење је неправилно, јер овде се не ради о Кутузовљевом партизану или „Штабу југословенских партизана“, него се ради о стварно новој војсци — карактеристичној за ослободилачки рат окупираних и потлачених народа у Другом светском рату, која би се слично створила и у другим земљама, на пример, Бугарској, Румунији, Чехословачкој, Француској и свакој другој окупираној земљи — да су револуционарне снаге — комунистичке партије дотичних земаља водиле одлучнији курс ка устанку — повеле и шире организоване ослободилачки рат против окупатора. Зашто је, на пример, наша Пар-

тија могла створити и организовати неколико бугарских народноослободилачких бригада на тлу Југославије — прве бугарске ослободилачке војне јединице — а БРП (к) то није могла? Како се то може друкчије објаснити него неимањем револуционарног курса и смјелости дотичних партија да поведу непоштедан рат против окупатора.

Да се код нас ради о једној новој регуларној војсци навешћу један од многих примјера из 1942 и 1943 године. Концем 1942 године формиран је у Хрватској IV Корпус НОВ у саставу три дивизије у јачини преко 15.000 бораца — наоружан и артиљеријом и бацачима. Ове три дивизије водиле су бојеве и у саставу корпуса (борба за ослобођење Цазинске Крајине — Слуња — Топуског — Глине, концем 1942 године), а и самостално. Већ у мјесецу јануару 1943 године била је откомандована његова VII дивизија у састав ударне групације Врховног штаба, а VI дивизија у јесен 1943 године водила операције по читавој Босни, Херцеговини, Црној Гори, Србији, VI дивизија се више није враћала на терен на коме је формирана. Словеначке бригаде водиле су борбе у Хрватској и обратно. Но, то није случај само са јединицама из Хрватске и Словеније — има много примјера из I пролетерског корпуса и других јединица наше војске у 1943 и 1944 години.

Таква организација Народнослободилачке војске није сужавала организациони развитак наше Армије, нити јој је претила каква опасност од вођења неке сепаратистичке политике, политике националног одвајања једне нације од друге. Напротив, таква организација се градила због многонационалног састава наше земље, она је широко отворила врата развоју националних снага сваког народа и ударила чврсте темеље равноправности народа Југославије. Исто тако ни у оперативном смислу она није сводила јединице Народнослободилачке војске само на јединице које се боре за ослобођење само својих република и покрајина.

По наредбама Врховног штаба и Главних штабова, јединице Народнослободилачке војске водиле су бојеве и операције по читавој земљи — борећи се свуда, у свим крајевима, чврсто садејствујући једна с другом под руководством својих штабова — носећи високо заставу братства и јединства народа Југославије. Баш по таквом плану своје организације и вођења бојева Народнослободилачка војска је одиграла хисторијску улогу у стварању братства и јединства народа Југославије.

Овакву организацију и овакво чврсто јединство наше Армије — Ослободилачке борбе уопште — гарантовало је руководство Народнослободилачког устанка које је било у рукама револуционарне радничке класе, њене авангарде Комунистичке партије Југославије. Несаломљиво јединство редова Комунистичке партије, њена правилна политичка линија — ЦК на челу са другом Титом, биле су и остале највећа гаранција тога јединства у Армији. Руководећи кадар те нове војске, нове Југословенске армије, изникао из ватре Ослободилачког рата из редова радника, сељака и народне интелигенције, васпитан од друга Тита и Партије, учен и вођен од њих, упорно је изграђивао морално-политичко јединство Армије, јединство мисли и акције сваке јединице народнослободилачке војске — а тиме и претстављао њено чврсто унутрашње јединство.

Руководство наше Партије кроз читав ток рата посвећивало је нарочиту пажњу развитку националног кадра појединих народа. Оно се стално бринуло о његовој правилној расподјели и тиме осигурало и у том погледу чврсто јединство руководећег састава Армије.

Све ове чињенице говоре да овакве особине могу носити и носе само нове Армије, револуционарне и ослободилачке Армије — Армије новог типа. Зато је наша Армија — армија братства, јединства народа Југославије. То је трећа основна карактеристика наше Армије.

Изграђујући се на оваквим принципима — ослобођења свих народа од фашизма и фашистичке окупације, а у склопу опште ослободилачке борбе, помажући је онолико колико су то њене снаге и снаге нашег народа дозвољавале, — она је дала драгоцен прилог тој борби. Она је часно испунила свој интернационалистички дуг према Совјетској армији и земљи социјализма — и то не lijепим ријечима него својом крвљу. Када је Совјетској армији било најтеже у Другом светском рату, борци и руководиоци Народноослободилачке војске нису окретали главу од ње, него су вјерно ишли са њом, саосећали с њом и непоштедно тукли окупатора, — заједничког непријатеља, према својој снази и величини. Наша Армија и читав народ су тиме најбоље доказали своју интернационалистичку вјерност и солидарност према Црвеној армији, Совјетском Савезу и према ослободилачком покрету уопште. Интернационалистички однос наше Армије, Партије и народа према другим народима и интернационалистичко васпитање народа и Армије од стране ЦК КПЈ показало се у току рата и по томе са колико пажње и са колико помоћи су се они односили према организацији бугарских, мађарских, чехословачких, италијанских и албанских јединица на терену Југославије. Вјерна тим традицијама и под непоколебљивом заставом наше Партије и друга Тита она ће и даље остати непоколебљив савезник социјалистичком фронту.

И ова особина, интернационалистички дух наше Армије карактерише је као нову армију, као армију револуционарног типа.

Све основне особине, које карактеришу нашу Армију, као армију новог типа, виђали смо да су се издвајале већ у току самог Ослободилачког рата, у току револуције. После рата, из кога је она изашла као побједник, у њеном карактеру се ништа битно није промијенило. Није због тога што су народи Југославије, у крвавим борбама са окупатором и издајничком буржоазијом, са својим оружаним снагама, а уз помоћ Совјетске армије, изашли из рата са новом народном власти, новом друштвеном и државном организацијом и чврсто стали на тло изградње социјализма у својој домовини. Брза обнова наше земље, која је много пострадала у прошлом рату, и прелаз на изградњу социјализма управо су и били омогућени баш овим елементима.

Рад припадника наше Армије усмјерен је данас на даље јачање и развијање њене организације, савлађивање нове ратне технике, усвајање модерне војне науке и науке марксизма-лењинизма. Она данас, као непоколебљиви савезник армија социјалистичког фронта, спрема младу генерацију народа Југославије за одбрану своје социјалистичке домовине. Она је дала земљи послјије рата хиљаде и хиљаде својих кадрова, официра и подофицира, искусних и опробаних партиских радника и организатора.

Данас је наша Армија, као чедо народне револуције, као чувар наше нове државе, њене националне независности, гаранција изградње социјализма у нашој земљи — заједно бори са својим народом за изградњу социјализма. У изградњи социјализма наши борци и старешине наше Армије виде се како на својим државним и друштвеним дужностима, у Народној скупштини, у Народним одборима, Народном фронту, тако на изградњи жељезничких пруга и мостова, на многим и многим радилиштима у нашој земљи. Најтјешње повезани са својим народом, под заставом наше Партије, друга Тита, они смјело и одлучно данас граде своју нову отаџбину и они ће је смело и одлучно бранити од сваког евентуалног напада.

Сумирајући све ове елементе можемо као основне особине наше Армије навести слиједеће:

1 Да је Југословенска армија — дјело народног устанка, створена и оформљена од Комунистичке партије Југославије у току Народноослободилачког рата.

2 Да је наша Армија — армија ослобођених радника и сељака, армија нове народне власти, нове демократије као посебна форма диктатуре пролетаријата.

3 Да је наша Армија — армија братства и јединства народа Југославије.

4 Да је наша Армија, руковођена КПЈ и васпитана у духу ослобођења свих радних људи свијета испод јарма капиталистичке експлоатације, извршивши основну улогу у ослобођењу радних људи Југославије испод јарма капитализма — по свом карактеру интернационалистичка армија.

Служећи револуционарној власти — новој народној власти, којом руководи КПЈ, она се појављује сама као ослободилачка, антиимперијалистичка Армија — која је водила и може да води сама ослободилачке ратове; она је непоколебљив борац за мир и нову демократију; вјеран савезник братској Совјетској армији и социјалистичком фронту. На нашу Армију могу ослободилачке снаге свијета увјек да рачунају као на свог вјерног пријатеља, који је прошао сурову школу рата, борбе за ослобођење свог народа и изградње новог друштвеног уређења у Југославији и која зна цијену слободе, цијену крви коју прољевају радни људи за своје ослобођење.

Но, иако се то све зна, наша Армија, по доласку резолуције Информбироа, није поштеђена прљавих клевета, измишљотина и тенденциозног извртања чињеница о њеном карактеру и постанку, о њеном стварном доприносу за пobjеду над фашизмом и о њеном животу и раду данас.

Она данас у очима људи — оних људи којима је она дубоко и непоколебљиво вјеровала, чију је сваку ријеч прихватала као науку и путоказ, као завјет, радовала се сваком успјеху Совјетске армије, угледала се на њу и учила се од ње, није добила заслужена признања. Њу данас карактеришу као армију која је дала незнатан допринос не само уствари општег ослобођења испод фашизма, него и уствари ослобођења њене властите до-

мовине. Не претендује наша Армија — нити је ико од наших руководиоца нешто слично тврдио да је она искључиви ослободилац народа Југославије, или, не знам, да неко о њој мисли да је она имала првостепену улогу у ослободилачкој борби против фашизма. Али да ње није било као Армије, да није израсла као Армија новог типа у Другом свјетском рату, да су поред партизански одреди, и то одреди који су под једним ударом мањих фашистичких снага 1944 године „проживљавали тешку кризу“ — и да она није допринјела доласку револуционарних снага на власт у Југославији — не одговара истини и претставља најобичнију лаж и клевету. Такве тврдње деградирају не само нашу Армију, него читав ослободилачки покрет народа Југославије. Оне вређају људе наше земље — јер по томе изгледа — да се они нису ни требали борити, ни стварати своју армију, могли су се крити и сакривати — јер се сама и тако не би могла ослободити. А наша стварност је показала баш обротно — да се радни људи сваке поробљене земље, под руководством Компартије, могу борити против нападача и окупатора, да могу успјешно да туку и да стварају нове оружане снаге у тој борби. Да су се све поробљене земље могле борити баш због тога — што је крај њих и са њима — био Совјетски Савез и Совјетска армија, што је земља социјализма, небориво као стена, стајала пред свим ударима непријатеља човечанства, што је живјела и радила, ратовала и била највећим маљем и најсилнијом снагом најљућег непријатеља радних људи и да у таквом односу друштвених снага у свијету и у таквом рату, као што је био Други свјетски рат, захваљујући баш Совјетском Савезу и његовој Армији, могло се успјешно водити ослободилачки рат против окупатора и извојевати и створити у том рату, под руководством своје Комунистичке партије, и нову армију и нову народну власт и друге поробљене земље као што је то чинила Југославија.

Но после изласка Резолуције Информбироа није се остало само на томе да се не признаје наша историја, да се криво тумачи Ослободилачки рат југословенских народа, постанак и улога њихове Армије у томе рату, него се пошло и много даље. У штампи наших „критичара“ објављује се прелазак Југославије у империјалистички табор, а као доказ наводи се да су се официри наше Армије спријатељили са монархофашистима на југословенско-грчкој граници, да се грле са целатима грчког народа, са официрима и жандарима Цалдариса. Поред тога, проносе се вијести о бунама и побунама у нашој Армији и нашој земљи итд., итд.

Те и такве измишљотине биле су увијек својствене људима који немају право и који немају стварних чињеница у рукама, који мисле да се истина може покривати лармом и лажима, људима који сакривају своју немоћ, чија савјест није мирна и није чиста. Тек у свјетлу догађаја, који су наступили после Резолуције Информбироа нама постаје јасно — зашто се шутјело и зашто се није писало у штампи наших „критичара“ о нашој Армији, о путевима њеног стварања и развоја, о њеном карактеру и особинама, о њеној револуционарној улози и доприносу у ослободилачкој борби у Другом свјетском рату. Дошло се данас у тој бајци већ дотле да су нас ослободили не само Црвена армија, него и бугарска и албанска војска, а није искључено да ће се у читавој тој кампањи лажи и клевета против

наше Партије и наше домовине, сјутра или преко сјутра, појавити мађарске и румунске трупе као ослободиоци Југославије.

Наравно онај ко не признаје нашу народну револуцију не може признати да се у тој револуцији родила нова Армија. Али, једна револуција, једна армија, као дјело те револуције, не могу се сакрити. Могу се писати уводници, може се викати и хајкати против наше Партије и наше Армије, може се бацати блатом на нашу Армију и њеног творца и руководиоца друга Тита и ЦК КПЈ, али ми мирне савести гледамо на наш пут и горди смо на њега и на друга Тита који нас је водио тим путем. Припадници наше Армије мирне савјести гледају напријед, јер дјело наше Партије и друга Тита, највеће дјело наше народне револуције — Југословенска армија — стајала је и стајаће свијетла и чиста лика пред историјом, пред међународним радничким покретом.

Генерал-лајтнант МОРАЧА МИЛУТИН

ОРГАНИЗАЦИЈА ПОЗИЦИОНЕ ОДБРАНЕ СТРЕЉАЧКОГ КОРПУСА НА БРДСКО—ПЛАНИНСКОМ ЗЕМЉИШТУ

Особине брдско-планинског земљишта битно утичу на организацију одбране и на борбена дејства браниоца. Тај утицај се испољава на избор и фортификациско уређење положаја за одбрану, на груписање живе силе и ватрених средстава по фронту и по дубини, на организацији командовања, организацију и извођење маневра у току борбе, коришћење родова војске и материјално-техничко снабдевање јединица. На тај начин, у упоређењу са одбраном на маневарском земљишту, одбрана на брдско-планинском земљишту има низ специфичности, које се морају узети у обзир при организацији одбране и за вријеме вођења одбранбеног боја.

Специфичност одбране на брдско-планинском земљишту огледа се у томе што се она организује, начелно, по принципу одбране на широком фронту. Примјену овакве одбране омогућује сам карактер брдско-планинског земљишта. Значи, јединице при одбрани на брдско-планинском земљишту добијају шири фронт од онога што га нормално имају у одбрани на равном или средње испресецаном земљишту, или — како се то друкчије каже — при одбрани у нормалним условима. Боље речено, при одбрани на брдско-планинском земљишту није потребно да се на читавој ширини фронта једне јединице, испред предњег краја, организује непрекидна зона запречне ватре такве густине, која је у стању да на сваком делу земљишта нанесе велике губитке непријатељској пјешадији. Конкретно, у нормалним условима, стрељачки батаљон у одбрани заузима рејон ширине до 2 км. При таквој ширини фронта батаљон средње јачине може да створи запречну ватру испред предњег краја густине 7—9 метака на 1 текући метар у минуту. При одбрани на брдско-планинском земљишту рејон одбране батаљона може да буде знатно шири, због тога што је само земљиште погодно за организацију одбране, што омогућава растреситији распоред снага и средстава батаљона, и што рељеф земљишта не дозвољава непријатељу да изврши напад крупнијим снагама на томе правцу. То се може рећи и за одбрану виших јединица — дивизије, корпуса. Не би имало никаквог смисла стварати густ борбени распоред дивизије или корпуса на правцима, гдје земљиште не дозвољава масовну употребу савремене технике и пјешадиских јединица, на којима нападач нема изгледа да постигне неки, барем тактички успјех, или такав успех којим би нарушио тактичку или оперативну чврстину одбране. Но, одмах је потребно напоменути, да ширина фронта јединица на таквим правцима не може да се узима произвољно, од ока. Одбрана се, у томе случају, организује на држање посебних рејона,

без њихове непосредне међусобне везе. Но и код таквог посједања положаја за одбрану, треба да се има довољна густина ватре за успјешну одбрану брањених праваца, мора да постоји извјесни континуитет — веза између појединих рејона и отпорних тачака, међупростори између њих не смију бити превелики итд.

Са друге стране, постоје извјесни правци и на брдско-планинском земљишту који дозвољавају да се масовно употреби савремена ратна техника, на којима она може да испоји сва своја тактичко-техничка својства, а у првом реду снагу свога удара у маневар. Сасвим је разумљиво да на тим правцима мора да се створи таква густина пјешадиске, минобацачке и артиљериске ватре, која ће омогућити успјешну борбу са крупним, надмоћнијим снагама непријатеља. Одбрана таквих праваца мора да се организује по принципима одбране на нормалном фронту, значи, мора да у себи садржи све елементе такве одбране.

Из овога проистиче да ширина фронта одбране корпуса зависи у првом реду, од карактера брдско-планинског земљишта, на коме корпус има да организује одбрану. Код одређивања ширине фронта одбране морају се, сасвим природно, узети и други елементи, као што су: јачина непријатеља, његове снаге и средства које се могу очекивати с обзиром на важност праваца које корпус брани; сопствене снаге и средства корпуса; средства ојачања које ће корпус евентуално добити; морално-политичко стање и увјежбаност јединица; вријеме које корпусу стоји на расположењу за организацију одбране. Ширина фронта одбране за сваку јединицу, па и за корпус, одређује се после свестране анализе свих горњих елемената. Баш с обзиром на те елементе, ширина фронта коју корпус може да добије одређује се за сваки конкретан случај. Она може да се колеба од 50 до 80 км, а у неким случајевима и до 100 км.

Као што видимо, специфичност одбране на брдско-планинском земљишту захтијева велику способност и умјешност старјешина да би могли правилно организовати одбрану, правилно употребити и примјенити расположиве снаге и средства. Циљ овога чланка јесте да се рассмотре основни моменти организације одбране стрељачког корпуса на брдско-планинском земљишту.

БОРБЕНИ ПОРЕДАК СТРЕЉАЧКОГ КОРПУСА

Борбени поредак стрељачког корпуса у одбрани на брдско-планинском земљишту састоји се обично из два ешелона, корпусне артиљериске групе, противавионске резерве и покретног одреда за запречавање.

Први ешелон стрељачког корпуса одређује се за одбрану главног одбраненог појаса. Он је основа борбеног поретка корпуса у одбрани. Први ешелон укључује у себе главнину снага корпуса, које обично сачињавају двије трећине цијелог састава корпуса. У први ешелон корпуса улазе борбени пореди стрељачких дивизија, који су распоређени у првој линији. У зависности од тога колико ће армија ојачати стрељачки корпус, дивизија, која брани најважнији дио главног појаса одбране корпуса, може бити ојачана са противтенковском артиљеријом, тенковима или самоходном артиљеријом, пионирским јединицама и бацачима пламена.

Свака дивизија првог ешелона корпуса образује свој други ешелон или општу резерву, што зависи од снага које се за то одређују. Резерва може да буде јачине од два стрељачка батаљона, а други ешелон — до стрељачког пука. Опште резерве (или други ешелони) стрељачких дивизија мора да буду добро постављене да би се могле, обзиром на широки фронт и брдско-планински рељеф земљишта, благовремено употребити на најугроженијем дјелу одбране стрељачких дивизија. О распореду опште резерве (или другог ешелона) дивизије у одбрани на брдско-планинском земљишту заинтересован је и командант корпуса и он обично одређује мјесто њеног распореда.

Ако се организује појас обезбјеђења, дивизије првог ешелона корпуса шаљу тамо предње одреде. Њихов састав је од ојачане стрељачке чете до ојачаног стрељачког батаљона. Дивизија може да пошаље 2—3 предња одреда, што зависи од броја и важности праваца које дивизија брани и од ширине појаса одбране дивизије.

Када је корпус тродивизиског састава, у зависности од ширине фронта одбране корпуса и од рељефа земљишта, могу да се налазе у првом његовом ешелону све три дивизије, које се постављају у линију, или двије стрељачке дивизије у првом, а једна у другом ешелону. У првом случају командант корпуса образоваће свој други ешелон из састава дивизија које бране другостепене правце. Други ешелон корпуса који је образован на овај начин, може бити јачине до два стрељачка пука.

Други ешелон стрељачког корпуса одређује се за извођење противнапада на непријатеља, који се уклонио у главни појас одбране. Други ешелон корпуса може да изведе противнапад самостално или у садејству са општом резервом (другим ешелonom) дивизије која брани угрожени правац. И на брдско-планинском земљишту обично други ешелон корпуса изводи противнапад у садејству са тенковском или противтенковском резервом корпуса. Биће случајева када ће други ешелон корпуса учествовати у извођењу армиског противудара, заједно са другим ешелonom армије. Други ешелон биће на овај начин употребљен кад корпус брани најважнији правац на фронту одбране армије и кад армија организује противудар са циљем да уништи или одбаци непријатеља, који је продро у одбрану корпуса, и да успостави ранији главни појас одбране. На крају, други ешелон корпуса може да буде употребљен у циљу образовања новог фронта на другом појасу одбране. То ће бити у случају ако извођење противнапада корпусним другим ешелonom није целисходно због очите надмоћности непријатељских снага, које су успјеле да пробију главни појас одбране на угроженом правцу.

При одбрани на брдско-планинском земљишту од битног је значаја питање одређивања јачине опште резерве, односно другог ешелона у дивизијама и другог ешелона у корпусу, из следећих разлога. При одбрани на широком фронту у условима брдско-планинског земљишта, услед његове испресијечаности, јединице су раздвојене у извјесној мјери и немају довољно чврсте везе међу собом, тако да често не могу указати једна другој благовремену и непосредну помоћ. При томе су спојеви и бокови јединица обично више осјетљиви него код одбране у нормалним условима. Са друге стране, широки фронт и испресјечани рељеф земљишта са slabим путевима, отежава маневар јединица по фронту. На примјер, врло је тешко остварити такав маневар са једи-

ницама које бране правце гдје су са успјехом одбијени напади непријатеља, да би смо удаљавањем јединица са тог дијела фронта, појачали неки други, угрожени правац. То не значи да овакав маневар не треба вршити, али за њега треба доста времена, јер би се могла довести у питање успјешна одбрана на важним правцима, ако тамо не постоје јаке резерве. Даље, један од разлога, који тражи јаке резерве, (друге ешелоне) је борба са ваздухопловним десантима непријатеља. Из опште резерве, односно другог ешелона дивизије и корпуса, одваја се специјална резерва за овај задатак, или се општа резерва намјењује, углавном, за борбу против ваздухопловних десаната. Да би се могла борити против десаната, резерва мора бити веома покретна (моторизована). Сви ови разлози потврђују да се, при одбрани на брдско-планинском земљишту, одређују јаке резерве, односно други ешелони у дивизијама и корпусу.

Други ешелон корпуса распоређује се, као и обично, на другом појасу одбране, на отсјецима који затварају најважније тенко-опасне правце у појасу одбране корпуса. Мјеста распореда другог ешелона корпуса морају бити пажљиво изабрана у условима брдско-планинског земљишта и широког фронта, јер ће од тога зависити благовремено извођење маневра са другим ешелоном и његово благовремено увођење у борбу. У томе је много заинтересован и командант армије и, начелно он увијек одређује мјесто распореда другог ешелона корпуса.

Општа резерва корпуса обично се формира из састава другог ешелона корпуса. Она је намјењена за борбу са ваздухопловним десантима непријатеља, за помоћ дивизијама првог ешелона, за учешће у противнападима корпуса и за борбу са диверзантским групама непријатеља у случају кад се корпус налази на непријатељској територији. У току боја командант корпуса не смије никада да остане без опште резерве.

Корпусна артиљериска група формира се из састава корпусне артиљерије. Она може бити ојачана артиљериским јединицама Резерве Врховне Команде, што зависи од важности задатка корпуса. Она се поставља на највероватнијем правцу главног удара непријатеља. Да би корпусна артиљериска група могла са успјехом да рјешава све многобројне задаће у току боја, она мора да врши маневар покретом. Како је у брдско-планинском земљишту избор рејона погодних за ватрене положаје артиљерије врло ограничен, а такође отежан и маневар покретом, рјешавању ових питања треба посветити особиту пажњу.

Противтенковска артиљериска група корпуса формира се и у одбрани на брдско-планинском земљишту. Она извршава низ важних задаћа: штити главнину снага корпуса у главном појасу одбране, на вјероватном правцу главног удара непријатеља, штити други ешелон корпуса, као и друге јединице, које заједно са њим учествују у противнападу. За коришћење противавионске артиљерије у брдско-планинском земљишту треба да се ријеше иста питања као и за корпусну артиљериску групу.

Тенковска резерва корпуса одређује се за ојачање стрељачких дивизија првог ешелона у току боја. Она учествује у противнападима стрељачког корпуса, самостално или заједно са другим ешелоном корпуса, противавионском и општом резервом, са задатком да одбије нападе непријатељских тенкова.

С обзиром на ограниченост тенковских праваца на брдско-планинском земљишту, састав тенковске резерве далеко је мањи но код одбране у нормалним условима.

Тенковска резерва распоређује се у близини другог ешелона корпуса, обично у близини пута, у рејону, који обезбеђује маневар тенковске резерве по фронту и из дубине.

Намјена покретне противтенковске резерве корпуса исто је као и код одбране у нормалним условима. Она може да се уводи у борбу самостално или у садејству са тенковском резервом и покретним одредом за запречавање. На брдско-планинском земљишту нарочито је важно да се благовремено припреме правци покрета покретне противтенковске резерве и њени ватрени положаји. Без благовремене припреме праваца и ватрених положаја, како за покретну противтенковску резерву, тако и за тенковску резерву, доводи се у питање ефикасно искоришћавање ових важних елемената борбеног покрета стрељачког корпуса.

То исто важи за коришћење корпусног покретног одреда за запречавање. За њега такође треба благовремено припремити правце покрета. Његов састав је приближно исти као и код одбране у нормалним условима. Ако корпус брани неколико важних праваца, који су приступачни за тенкове, обично се организују два покретна одреда за запречавање. Овим се постиже да се они могу брже употребити на угроженим правцима.

ОРГАНИЗАЦИЈА И ИНЖИЊЕРСКО УРЕЂЕЊЕ ПОЈАСА ОДБРАНЕ СТРЕЉАЧКОГ КОРПУСА НА БРДСКО-ПЛАНИНСКОМ ЗЕМЉИШТУ

У условима позиционе одбране на брдско-планинском земљишту, а у циљу њезине чврстине, велики значај има правилна организација положаја у инжињерском смислу. Снага савремене одбране у многим се огледа у добро организованом систему ватре и инжињерских препрека, а такође у вјештом коришћењу земљишта и његовом фортификациском ојачању. Једном рјечју, уколико боље искористимо и фортификациски уредимо земљиште, уколико нам мање треба снаге за његову одбрану. Организација инжињерских система одбране на брдскопланинском, исто као и на маневарском земљишту, мора да обезбједи чврстину, еластичност и активност одбране, као и могућност прелаза у наступање.

Као и у нормалним условима, организација и инжињерско уређење појаса одбране стрељачког корпуса на брдско-планинском земљишту треба да обухвати организацију појаса обезбеђења (ако се оно може организovati у конкретној ситуацији) и положаја борбеног осигурања, организацију главног и другог појаса одбране, преградних положаја између ових појасева и организацији система препрека.

Размотрићемо редом како треба организовати и обезбједити у инжињерском смислу све поменуте елементе појаса одбране стрељачког корпуса.

Појас обезбјеђења. У одбрани корпуса на брдско-планинском земљишту предњи одреди браниће оне правце које непријатељ може да користи при његовом покрету ка предњем крају главног појаса одбране. Број таквих праваца увијек је различит као што је различит и њихов значај. Према томе,

у зависности од важности праваца, одређује се јачина сваког предњег одреда, а такође и степен инжињерског уређења положаја у појасу обезбеђења. На важним правцима организовање се четни рејони одбране, а на другостепеним и мање важним правцима организовање се водне отпорне тачке или само заклони. Овдје је важно истаћи да треба, при избору предњег положаја и међуположаја у појасу обезбеђења, тражити такав рељеф земљишта, који обезбеђује добру организацију одбране и вођење борбе, и који не захтева много радне снаге и инжињерских средстава за њихово уређење.

При инжињерском уређењу појаса обезбеђења нарочита пажња обраћа се на стварање система препрека дуж путева, долина, коњских стаза и превоја, које ће непријатељ вјероватно да користи у своме наступању. При изради препрека у појасу обезбеђења широко се примјењује рушење путева и стаза, обрушавање стијена, а у шумама се праве засјеке. Све ове врсте препрека треба постављати на оним мјестима гдје их непријатељ не може обићи и гдје мора да утроши више времена за њихово уклањање или за оправку порушеног пута. Из нашег Народноослободилачког рата имамо безброј примјера вјештог рушења путева и ставарања разних врста препрека. Одбрана таквих дјелова пута била је врло ефикасна и наше су јединице задржавале наступање непријатеља дуже времена, или га приморавале да од напада одустане (на пр. одбрана пута Грахово, Дрвар и Босански Петровац, Дрвар 1941 године, одбрана отсјека Рибник—Горња Саница у IV непријатељској офанзиви итд.).

Да би се отежало рашчишћавање, срушено камење ојачава се фугасима.

Осим препрека, које се стварају ради ојачања положаја у појасу обезбеђења, у брдско-планинском земљишту ефикасно је стварање препрека у рејонима вјероватне концентрације непријатељских јединица, у рејонима могућег непријатељског полазног положаја за напад, као и у рејонима његових вјероватних артиљериских положаја и осматрачница. Овакве препреке постављаће се у првом реду на највероватнијим правцима наступања главних снага непријатеља.

Борбено осигурање. Кад год ситуација дозвољава, тј. кад корпус није у непосредном додиру са непријатељем, и у одбрани на брдско-планинском земљишту, истура се борбено осигурање испред предњег краја. Издавање снага за борбено осигурање, као и његови тактички задаци, исто је као и код позиционе одбране у нормалним условима. Но на брдско-планинском земљишту треба посветити већу пажњу одређивању положаја за борбено осигурање. Баш с обзиром на карактер земљишта правилан избор положаја захтјеваће да се на неким отсјецима борбено осигурање постави на већем отстојању од предњег краја, које може да достигне и до 3 км. У другом случају, ако нема погодних висова (положаја) испред предњег краја, борбено осигурање треба поставити на падинама испред предњег краја главног појаса одбране. У првом случају — када је борбено осигурање на већем удаљењу од предњег краја главног појаса одбране — оно ће бити јаче и са више ватрених средстава, поготово када се поставља на вјероватним правцима наступања главних снага непријатеља. У другом случају борбено осигурање биће слабије.

С обзиром на ширину фронта стрељачког корпуса, такође, је важно подвући да одвајање снага и ватрених средстава за борбено осигурање не треба да буде подједнако на свима правцима. Борбено осигурање треба да буде најјаче на онемо правцу који омогућује непријатељу најповољнији избор полазног положаја за напад, тамо гдје он може најбоље да употреби своја техничка борбена средства. На оваким правцима поставиће се ојачано борбено осигурање и организоваће се четне и водне отпорне тачке. На другостепеним правцима, дуж колских путева или важнијих планинских стаза, истуриће се борбено осигурање мање јачине и, према томе, његови положаји организоваће се као водне отпорне тачке или ће изградити само заклоне за одељења или за групе стријелаца.

С обзиром на широки фронт и испресјецаност земљишта врло често неће постојати ватрена веза између јединица које се шаљу у борбено осигурање. Ово захтијева да се борбеном осигурању пружи сигурна подршка једним дијелом артиљерије и минобацача, са привремених ватрених положаја, са предњег краја главног појаса одбране.

Брдско-планинско земљиште даје више услова да се организује лажни предњи крај, него што је то случај на другом земљишту. Лажни предњи крај организоваће се на правцима гдје се може очекивати наступање главних снага непријатеља. Организацију лажног предњег краја наређује командант корпуса, а некад ће то наредити и командант армије, што зависи од важности праваца. На лажни предњи крај истура се ојачано борбено осигурање. Инжињерско уређење положаја лажног предњег краја мора да буде тако организовано, да непријатељ не може да посумња да је то стварно предњи крај главног појаса одбране корпуса.

Главни појас одбране. Инжињерско уређење главног појаса одбране корпуса на брдско-планинском земљишту у позиционој одбрани нема тако развијену форму, као код позиционе одбране у нормалним условима. Релеф брдско-планинског земљишта и ширина фронта одбране, коју корпус добија, принуђавају да се вјешто распореде снаге и средства корпуса. На главним правцима, на којима непријатељ може да масовно употреби главне родове војске и ратну технику, тј. дуж путева, долина, на висоравнима и на важним превојима, одбрана ће се организовати на исти начин, као што се организује на нормалном фронту. Другим ријечима, на таквим правцима неопходно је организовати одбрану по систему траншеја са организованим системом рејона и чворова одбране у њему. Систем траншеја и батаљонских рејона одбране на правцима приступачним за тенкове треба да буде израђен на цјелој дубини главног појаса одбране. На таквим правцима такође се стварају противтенковски рејони и противтенковски чворови одбране.

На мање приступачним правцима, тамо гдје земљиште не дозвољава масовну употребу тенкова, инжињерско уређење главног појаса одбране организује се по систему одвојених рејона одбране и отпорних тачака. Такав систем одбране организоваће се за затварање колских путева, планинских стаза, уских долина и мање важних превоја. На таквим правцима рејони одбране и отпорне тачке постављају се и у дубини одбране, но њихова дубина биће мања, него на правцима који дозвољавају масовну употребу тенкова.

Значи, на земљишту које је тешко приступачно за тенкове, главни појас одбране уређује се по принципу групног посједања. У зависности од степена важности појединих праваца на таквом земљишту на предњем крају главног појаса одбране уређује се:

батаљонски рејони одбране ширине до 5 км, са растојањем међу њима до 2—3 км;

Четни рејони одбране величине 1×1 км, са растојањем 1—1,5 км; водне отпорне тачке величине $0,5 \times 0,5$ км, са растојањем до 1 км и, на крају, на отсјецима одбране корпуса, који су тешко приступачни за непријатељске пјешадиске јединице, организоваће се само контрола мањим извиђачким дјеловима и осматрањем.

Брдско-планинско земљиште омогућује велики избор погодних положаја за одбрану. Но, рељеф таквог земљишта је врло испресјечан, са мноштвом мањих и већих долина, јаруга, кланаца, са много мртвих простора, без шуме или је покривен шумом и шикаром итд., што све компликује и отежава правилан избор најпогоднијих положаја. Због тога треба изучавати брдско-планинско земљиште, потребна је и извјесна вјештина да се изаберу најпогоднији положаји. Посебно, нарочиту пажњу треба посветити избору предњег краја главног појаса одбране.

У зависности од рељефа земљишта постоје две могућности за постављање предњег краја:

Ако се фронт протеже паралелно са гребеном, предњи крај треба изабрати на страни гребена која је окренута непријатељу;

ако се фронт протеже преко гребена, предњи крај се поставља на падинама главног гребена и његових огранака.

Испред предњег краја треба да се обезбједи добро осматрање и ефикасна ватра, дакле, да буде што мање покривених и мртвих простора. То се обезбјеђује, у првом реду, тиме што се предњи крај бира на надвишавајућем земљишту, што се врши раширишавање земљишта испред предњег краја и што се води рачуна да се испред предњег краја обезбједи организација унакрсне и бочне ватре свих видова оружја.

На вјероватним правцима напада непријатеља треба тежити да се предњи крај тако повуче и изломи да омогући организацију ватрених цакова тактичког значаја. Но, с друге стране, ово питање треба зналачки рјешити, јер и сувише изломљени предњи крај продужава и онако широки фронт одбране корпуса и захтијева веће снаге и средства.

Узимајући у обзир ширину фронта одбране корпуса и ограниченост снага и средстава за организацију одбране, треба до највеће мјере искористити све природне препреке. Инжињерско уређење одбране треба, уствари, да ојача природне препреке и да се вјештачке препреке поставе тамо гдје нема природних.

При инжињерском уређењу главног појаса одбране користе се све врсте препрека. На правцима приступачним за тенкове организује се систем протитенковских препрека испред предњег краја и на цјелој дубини. Осим противтенковских мина широко се користе експлозивне препреке, као каметометне фугасе, и благовремено се припрема обрушавање стјена. Противтенковске препреке прикривају се противпјешадиским препрекама.

На правцима који су неприступачни за тенкове постављају се противпјешадиске препреке. На читавом фронту корпуса, како испред предњег краја, тако и у дубини, користе се шуме за стварање засјека. Уопште узев, од свих врста вјештачких препрека у брдско-планинском земљишту, највећу примјену имају експлозивне препреке, но успјех радова много ће зависити од тога, колико се има механичких средстава за њихову израду.

При постављању препрека на земљишту треба обратити пажњу да непријатељ не може осматрати прилазе ка њима и да се налазе под ефикасном ватром. Препреке, које се постављају у међупросторима рејона одбране и отпорних тачака, треба бранити макар и са мањим групама стријелаца. У осталом, добро је познато да никаква препрека сама по себи не може да заустави непријатељски напад, ако није заштићена ватром браниоца.

Сваки рејон одбране и свака отпорна тачка, како на предњем крају, тако и у дубини главног појаса одбране, уређује се и оспособљава за кружну одбрану.

Рејони одбране, односно отпорне тачке, при организацији одбране уске долине, уређују се на падинама висова који се пењу са њене обе стране, с тим да се долина може тући јаком унакрсном ватром. У самој долини постављају се мање снаге и јаке препреке. Оваква одбрана уских долина организује се на читавој дубини главног појаса.

У систем рејона одбране, односно отпорних тачака, треба укључивати и доминирајуће висове, превоје, чворове путева, насеља, путеве и стазе. Вјештом организацијом одбране доминирајућих висова ствара се вишекатна ватра, обезбјеђује контрола цијелог земљишта на падинама и око виса, и даје преимућство јединицама које врше противнапад на непријатеља у низини. Овдје треба посебно истаћи значај доминирајућих висова за ефикасно коришћење артиљериске ватре.

Насеља се користе као отпорне тачке и оспособљавају за кружну одбрану кад у насељима има довољан број камених зграда, које могу одлично да се оспособе као ватрене тачке.

При организацији одбране стрељачког корпуса на брдско-планинском земљишту посебно питање претставља уређење путева унутар главног појаса одбране и за везу са позадином. Брдско-планинско земљиште често је слабо комуникативно, тако да постојећи путеви и коњске стазе не могу потпуно задовољити све што захтева савремена одбрана, нарочито захтјеве у погледу несметаног маневра по фронту и из дубине одбране, а такође захтјеве за правилно и својевремено снабђевање јединица материјално-техничким потребама. Да би се ова питања рјешила, мора да се израђују колски путеви, коњске и пјешачке стазе. Пожељно је да сваки батаљонски и четни рејон одбране буде повезан из позадине са колским путем, односно стазом, што ће зависити од важности брањеног отсјека. Путеве, који на важним правцима иду управно ка фронту одбране, треба повезивати рокадним колским путем да би се обезбједио маневар по фронту. Јасна је ствар да ће се за обезбјеђење саобраћаја и маневра у првом реду, користити постојећи путеви, а у недостатку ових израђују се потребни путеви и стазе на потребним правцима.

У току боја за главни појас одбране може се десити да непријатељ овлада важним дјелом пута и да пресјече везу са једним дјелом фронта од-

бране стрељачког корпуса. Није искључена и могућност окружења неких јединица. Јасно је да ће у оваквим случајевима бити отежано, односно онемогућено снабдијевање јединица муницијом и храном. Због тога целисходно је у току организације одбране изградити узлетиште за авионе (којима треба мала просторија за спуштање), или, ако земљиште то не дозвољава, изабрати погодна мјеста за пријем материјала из ваздуха (помоћу падобрана). У брдско-планинском земљишту ово питање не треба запостављати, баш због малог броја путева.

Други појас одбране и преградни положаји. У зависности од снага, средстава и времена, којима се располаже за организацију одбране, други појас одбране уређује се на исти начин као и главни одбранбени појас. Али степен готовости инжињерског уређења, као и обим инжињерских радова на другом појасу одбране, биће у сваком случају мањи, и обично достиже 50% у поређењу са главним појасом одбране.

Инжињерско уређење другог појаса одбране изводи се по наређењу команданта корпуса. Ако корпус брани правце оперативног значаја, армија ће са своје стране да помогне корпусу у уређењу другог појаса.

Противтенковске и противпјешадиске препреке пред предњим крајем другог појаса одбране, као и у њиховој дубини, постављаће се на најважнијим правцима, а такође на спојевима и крилима корпуса.

Иако главни појас позиционе одбране претставља најважнији дио цијеле тактичке зоне одбране, не треба потцјењивати важност организације и уређења другог појаса одбране, ни онда кад се ради о одбрани корпуса на брдско-планинском земљишту. Треба да се потсјетимо да се други појас одбране организује у циљу:

- да заустави даље наступање непријатељских снага које су се пробиле кроз главни појас одбране;

- да обезбједи развијање јединица армије и корпуса за извршење противудара;

- да обезбједи нови фронт одбране корпуса, ако је корпус на неком дијелу фронта морао да напусти главни појас одбране.

На главном појасу одбране, као и између главног и другог појаса, на најпогоднијим мјестима земљишта, стварају се преградни положаји тактичког и оперативног значаја. Последњи се организују по упутству команданта армије.

Преградни положаји, и код одбране на брдско-планинском земљишту, имају важан тактички и оперативни значај:

- раздвајају борбене поретке непријатеља;

- не допуштају непријатељу да се при наступању кроз дубину одбране шири по фронту, ограничавајући му слободу маневра и стварајући ватрене џакове;

- служе као полазни положаји јединицама које изводе противнапад и противудар.

Несумњиво да преградне положаје треба организовати и код одбране на брдско-планинском земљишту, нарочито дуж важних праваца, на падинама висова који доминирају долинама итд. Но, с обзиром на особине брдско-планинског земљишта, преградни положаји се организују по систему испреки-

даних траншеја и одвојених отпорних тачака, користећи при томе природне препреке. Преградне положаје такође треба ојачати вјештачким препрекама. Посебно треба посветити пажњу да разна рушења, као што су рушење серпентина на путевима, обрушавање камења, и друге врсте запречавања (постављање жице, минских поља, засјека и др.), не стјешњавају и отежавају маневар сопствених јединица по фронту и из дубине. Ово поготово на брдско-планинском земљишту, гдје имамо ограничен број путева, а нарочито рокадних. Да до тога не би дошло, све врсте запречавања врше се по јединственом плану штаба корпуса.

СИСТЕМ ВАТРЕ У ОДБРАНИ НА БРДСКО-ПЛАНИНСКОМ ЗЕМЉИШТУ

Систем ватре је основа одбране. Он треба да обезбједи чврстину и жилавост одбране, која мора да се бори са неколико пута јачим снагама непријатеља.

Због тога, и у условима одбране стрељачког корпуса на брдско-планинском земљишту, систем ватре треба да буде управљајући. Системом ватре мора да се обухвате сви дјелови фронта одбране корпуса. Истина је да особине брдско-планинског земљишта много отежавају да се добије ефикасна ватра на свим правцима са једнога положаја. Прије свега, има много мртвих простора који се могу ефикасније тући само ватром оруђа са убацним путањима. При одбрани на широком фронту, на мање важним правцима, између рејона одбране постоје међупростори, које је такође теже контролисати ватром. Све ове, као и друге тешкоће, говоре да при организацији одбране у цјелини, а посебно при организацији система ватре, све старјешине морају да пажљиво проуче своје отсјеке и рејоне одбране, како би могли да правилно поставе и распореде сва ватрена средства на своме отсјеку и рејону одбране, у циљу што бољег коришћења њихове ватрене моћи. У вези с тим, старешине морају пажљиво да организују садејство између свих видова оружја, а посебно да организују садејство ватре између појединих рејона одбране.

Као и код одбране у нормалним условима, систем ватре у одбрани на брдско-планинском земљишту треба да обухвати организацију ватре свих видова оружја и да обезбједи наношење што већих губитака у свим етапама боја, са циљем да се осујети успех непријатељског напада.

На крају, широки фронт и рељеф земљишта приморавају да се организује непрекидно извиђање и осматрање непријатеља. Извиђање и осматрање добијају на брдско-планинском земљишту још већи значај, него код одбране на маневарском земљишту.

Противпјешадиска одбрана. Противпјешадиска одбрана треба да буде способна да издржи и одбије нападе надмоћнијих снага непријатеља на предњи крај одбране и да се успјешно бори са непријатељем који је успио да се уклати у одбрану. У циљу извршења ових задатака систем пјешадиске ватре допуњује се и ојачава системом минобацачке и артиљериске ватре, као и системом препрека и фортификациских објеката.

Један од битних услова да противпјешадиска одбрана изврши свој задатак јесте — да читав систем ватре буде планиран и благовремено припрем-

њен. Као и при одбрани у нормалним условима, тако и на брдско-планинском земљишту треба предвидети све врсте ватре за тучење пјешадије непријатеља, како пред предњим крајем, тако и у дубини одбране. Приликом припреме система ватре против пјешадије непријатеља, у оквиру одбране корпуса, треба, углавном, на земљишту:

одредити рејоне концентрације ватре и линије непокретне запречне ватре испред предњег краја и у дубини одбране;

одредити допунске линије непокретне запречне ватре на нарочито важним правцима и за обезбјеђење јединица;

одредити линије концентричне и запречне ватре минобацача и артиљерије на најважнијим и највероватнијим правцима и рејонима концентрације непријатеља у периоду припреме напада, као и на полазном положају за напад;

одредити задаће минобацачима и артиљерији за подршку борбеног осигурања и за заштиту у моменту његовог извлачења из борбе;

организовати садејство између јединица у циљу ватреног обезбеђења спојева и бокова;

организовати систем ватре опште резерве (другог ешелона) сваке јединице на њеном мјесту распореда и одредити задаће јединицама на чијем се сектору предвиђа дејство опште резерве (другог ешелона) — за ватрено обезбеђење противнапада;

одредити мјеста фортификациских објеката и планирати ватру њихових оруђа;

одредити начин ватрене заштите инжењерских препрека;

организовати вишекатну ватру, у циљу стварања веће густине ватре на важним правцима и ради максималног искоришћавања ватрене моћи пушкотомитраљеза и митраљеза;

гдје је год могуће организовати унакрсну и бочну ватру и одредити специјалне митраљезе за кинцално дејство, за тучење узастопних пролаза и осталих погодних мјеста.

Да би се обезбједила ефикасна запречна ватра испред предњег краја, распоред пјешадиског оружја, нарочито митраљеза и минобацача, треба тако извршити да се обезбједи успјешно тучење неравнина и мртвих простора. Због тога се ствара вишекатна ватра, у којој нарочито велику улогу имају митраљези, који се, због њиховог корисног дејства на већој даљини, не морају постављати непосредно на предњем крају. Минобацачи се користе да се туку мртви простори испред предњег краја. Ради што бољег дејства пјешадиске ватре, врши се рашчишћавање земљишта испред предњег краја. На отсјецима одбране, гдје је густина пјешадиске ватре недовољна, одбрана се ојачава ватром минобацача и артиљерије. На таквим отсјецима одбране, као и оним који се само контролишу мањим групама или пошумљени, треба спријечити провлачење мањих непријатељских група и мањих јединица кроз предњи крај одбране. На крају, на брдско-планинском земљишту треба посветити велику пажњу снајперима, чија ватра може да се ефикасно искористи за уништење непријатељских осматрача.

Противартиљериска одбрана. Противартиљериска одбрана има задатак да сачува живу силу и ватрена средства од концентричне минобацачке и ар-

тиљериске ватре непријатеља, како за вријеме непријатељске припреме напада, тако и у току читавог одбранбеног боја корпуса.

У циљу ефикасне организације противартиљериске одбране, при одбрани корпуса на брдско-планинском земљишту, предузимају се следеће мјере:

Јединице и ватрена средства треба обезбиједити заклонима, рововима, траншејама, саобраћајницама — према томе какво инжињерско уређење положаја најбоље одговара на дотичном дијелу фронта одбране корпуса. Уколико имамо више траншеја, заклона, склоништа, дакле, уколико је боље у инжињерском смислу организована одбрана, утолико ће непријатељска артиљерија постићи мањи ефекат. Примјеном што бољег укопавања и искоришћавања природних заклона и склоништа, јединице се могу сачувати од непотребних губитака, а то је већ један од услова добро организоване против артиљериске одбране. Овдје треба одмах напоменути, као корисну мјеру — извођење јединица испод удара концентричне артиљериске ватре, и поново враћање јединица на положај, када престане ватра. Такав маневар обезбјеђују траншеје, саобраћајнице и природни заклони.

Брдско планинско земљиште омогућава да се изграде лажни инжињерски објекти од камена и дрвета, а такође и лажни заклони. Ово све треба примењивати у циљу обмане непријатеља, како би усмјерио артиљериску ватру и на ове објекте. С друге стране, треба вјешто маскирати праве траншеје, заклоне, ватрене положаје и тд. Обе ове мјере ојачаће одбрану и свакако ће умањити ефикасност артиљериске и минобацачке ватре непријатеља.

Ешалонирање елемената борбеног поретка корпуса по дубини претставља такође један од услова чувања (обезбеђења) живе силе и технике од масовних удара непријатељске артиљерије. И при одбрани на брдско-планинском земљишту треба обратити пажњу да се непријатељу не дозволи да једно-времено може тући артиљериском ватром целу дубину одбране корпуса.

Један од најважнијих елемената успјешне противартиљериске одбране јесте активна борба са артиљеријом непријатеља. За овај задатак користи се сва артиљерија у саставу корпуса, а основу противартиљериске одбране чини корпусна артиљериска група и авијација која подржава корпус. Ван оквира корпуса, са артиљеријом непријатеља води борбу армиска артиљерија и авијација. У циљу да се што боље искористи за овај задатак, артиљерија у саставу корпуса врши маневар са неактивних дјелова фронта одбране и тако појачава противартиљериску одбрану на угроженим правцима. Авијација наноси ударе по најгушћим ватреним положајима непријатељске артиљерије.

Извођење противприпрема такође претставља један елеменат активне противартиљериске одбране. Корпус врши противприпрему по одобрењу армије и уз учествовање армиских средстава. Посебно је питање када ће се моћи извршити артиљериска противприпрема код одбране на брдско-планинском земљишту (због ширине фронта, отежаног маневра артиљеријом, малог избора ватрених положаја). Међутим, потребно је нагласити да би изненадно изведена противприпрема на брдско планинском земљишту нанјела осјетне губитке живој сили и техници непријатеља (јер се, на главном правцу напада, основна маса непријатељске пјешадије, тенкова и артиљерије,

прије почетка напада, налази густо збијена и концентрисана на уском простору дуж путева или долина због ограничења избора погодних положаја за напад).

На крају, употребом дима за прикривање маневра наших јединица по фронту из дубине и за ослепљавање непријатељских осматрачница, може се у знатној мјери смањити ефикасно дејство непријатељске артиљериске ватре.

Ако узмемо у обзир све наведене елементе противартиљериске одбране, као и чињеницу да ће основна маса артиљерије непријатеља бити везана за оне правце, који су за њу приступачни, долазимо до закључка да се при одбрани корпуса на брдско-планинском земљишту може организовати ефикасна противартиљериска одбрана и да при том основну пажњу морамо обратити на највероватнији правац непријатељског главног удара.

Противтенковска одбрана. Организација противтенковске одбране на брдско-планинском земљишту олакшана је самим рељефом земљишта. Тенкови могу дејствовати само на одређеним правцима—дуж путева, долина и на планинским висоравнима. На таквим правцима, особито на оним гдје тенкови могу масовно да се употребе, корпус треба да организује читав систем мјера противтенковске одбране, према општем плану противтенковске одбране армије. Организација противтенковске одбране на правцима приступачним за тенкове треба да обухвати широко коришћење природних и вјештачких препрека, који се штите пјешадиском и артиљериском ватром, коришћење артиљериске ватре, како артиљерије која се налази на заклоњеним положајима, тако и артиљерије за непосредно гађање и, најзад, коришћење пјешадиских противтенковских средстава.

Артиљерији припада основна улога у борби са тенковима непријатеља и код одбране на брдско-планинском земљишту. Она почиње борбу много раније него што се тенкови непријатеља приближе предњем крају главног појаса одбране. Ту прву борбу она води методом даљњих ватрених напада. При приближавању тенкова предњем крају главног појаса одбране, артиљерија туче концентричном ватром рејоне прикупљања тенкова и рејоне њиховог полазног положаја за напад. И, најзад, кад тенкови пођу у напад и приближе се предњем крају, артиљерија им наноси губитке и растројава њихове борбене поретке применом покретне запречне ватре.

Све ове задатке врши артиљерија са заклоњених ватрених положаја калибрима, почев од 120 мм и више.

Међутим свим поменутим видовима артиљериске ватре не могу се непријатељским тенковима нанијети толики губици да се осујети њихов напад. Ту задаћу рјешавају оруђа за непосредно гађање, која почињу борбу кад тенкови изиђу на последњу линију покретне запречне ватре.

Минимална густина противтенковске артиљерије на правцима, који су приступачни за тенкове треба да буде 25—30 оруђа на км фронта, рачунајући у то сва противтенковска оруђа на читавој дубини одбране корпуса. Највећи дио тих оруђа треба да се налази на главном појасу одбране, и то у дубини $1\frac{1}{2}$ — 2 км од предњег краја, тј. у одбраненим рејонима батаљона прве линије. На тој дубини треба да се налази 15—20 оруђа на један км фронта. Таква густина противтенковске артиљерије може успјешно да одбије напад до 60 тенкова на 1 км фронта. Искуство из рата је показало да једно

противтенковско оруђе може да избаци из строја 3 непријатељска тенка, а око 25% тенкова отпада на минско-експлозивна средства. Остали дио противтенковске артиљерије (око 10 оруђа) распоређује се у дубини одбране корпуса. То су, у ствари, против тенковске резерве дивизије, корпуса и армије.

На правцима мање приступачним за тенкове, тамо гдје се тенкови не могу масовно да употребе, густина противтенковске артиљерије може да буде до 10 оруђа на један км фронта.

Биће чест случај, да корпус у одбрани нема довољно противтенковске артиљерије за стварање нужне густине. У таквом случају, да би се потребна густина обезбиједила, користе се корпусу придани тенкови или самоходна артиљерија, који могу да дејствују из засједа, или у својству покретних или непокретних ватрених тачака.

И код одбране на брдско-планинском земљишту, у циљу повећања густина противтенковске артиљерије, важно је предвидјети маневар противтенковским оруђима са праваца који нијесу нарочито угрожени, као и маневар противтенковских резерви. Чим се види гдје је непријатељ концентрисао највећи дио својих тенкова, одмах се врши маневар противтенковске артиљерије. Овакав маневар у динамици боја корпуса има велики значај за успјешну борбу са непријатељским тенковима, који су успјели да се пробију у дубину одбране.

Као што смо већ подвукли на једном месту, при одбрани корпуса на брдско-планинском земљишту нарочито је важно благовремено припремити правце покрета противтенковских резерви дивизија и корпуса и положаје са којих ће да воде борбу с мејста. Без овакве припреме тешко би се могао извршити благовремени маневар. Свакој противтенковској резерви одређују се два-три правца, и на сваком правцу одређују се и припремају максимално 2—3 положаја. Одређивање броја праваца покрета свакако ће зависити од конкретних услова на земљишту.

Осим горњих мјера, у циљу успјешне противтенковске одбране, сви батаљонски, односно четни рејони одбране на правцима приступачним за тенкове уређују се као противтенковски рејони одбране. Ако се батаљонски рејон одбране налази дијелом на земљишту, које отежава употребу тенкова, онда ће се у батаљонском рејону одбране организовати само батаљонски противтенковски чвор. Противтенковски рејони и чворови организују се на читавој дубини одбране корпуса.

На крају, сва противтенковска артиљерија, која се налази распоређена у дубини одбране, као и пр. покретне противтенковске резерве дивизија и корпуса, организују за себе противтенковски рејон. Остала артиљерија припрема своје ватрене положаје да би могла успјешно да се бори са тенковима непријатеља.

Противавионска одбрана. Противавионска одбрана у корпусу треба да буде способна да се супротстави јаком дејству непријатељске авијације.

Најважнији објекти за авијацију непријатеља свакако су: снаге и средства корпуса, распоријеђени на дијелу главног појаса одбране гдје непријатељ мисли да нанесе главни удар, јединице у покрету, резерве, штабови, позадинске установе и важнији мостови у дубини одбране.

Осим мјера активне противтенковске одбране, које организује армија (дејство авијације и армиске противавионске групе), штаб корпуса је дужан да вјешто искористи сва своја ватрена средства, а такође да користи сва склоништа и да организује маскирање јединица. На брдско-планинском земљишту пјешадиска ватра, нарочито митраљеска и пушчана, врло је ефикасно средство против ниско-летећих авиона непријатеља, који се обично изненадно појављују иза брда или над долином. Пјешадиска ватра за борбу са овим авионима треба да се организује на читавом фронту корпуса.

Противавионска артиљерија корпуса, као и средства ојачања, штите главну групацију снага и средстава корпуса на главном појасу одбране. У динамици боја противавионска артиљерија, путем маневра, користи се за заштиту другог ешелона корпуса и обезбеђује га за вријеме покрета и извођења противнапада.

Да би се благовремено открили непријатељски авиони на читавом фронту одбране корпуса, организује се од стране армије станице ваздушног осматрања, обавјештавања и везе. Ове станице распоређују се на погодним мјестима — на висовима или падинама висова — одакле се може добро вршити осматрање. Растојање између станица обично је 10—12 км. Осим ових станица организују се у корпусу допунске станице, које треба да буду обезбјеђене срствима везе (радио станицама, жичаном везом или барјачићима).

Маскирање јединица је важан елеменат противавионске одбране. Брдско-планинско земљиште само по себи у многоме обезбјеђује јединице од угледа из ваздуха, а на мјестима гдје је земљиште откривено примењује се вјештачко маскирање. Маскирању треба посвећивати пажњу у свим условима борбене дјелатности јединица.

Инжињериско уређење појаса одбране корпуса, коришћење заклона, и добро маскирање обезбијеђују јединице и њихова борбена средства од удара непријатељске авијације.

У току одбраненог боја потребна је стална брига и надзор да не слаби организација и дејство противавионске одбране. Ово нарочито због тога што ће авијација често бити основно средство за подршку наступајућих непријатељских снага у оно време када главнина непријатељске артиљерије није у стању да врши подршку због њеног отежаног дејства на земљишту или због отежаног праћења покретом наступајућих јединица.

*

* *

Нама су из области организације одбране и њеног борбеног обезбеђења остала недотакнута још нека питања, као што су извођење и осматрање, противдесантна одбрана и противхемиска заштита. Све те мјере, које појачавају и допуњују стабилност и чврстину одбране корпуса, организују се и спроводе на брдско-планинском земљишту као и у нормалним условима, разумије се, са извјесним специфичностима које намеће само земљиште и ширина фронта. Због тога се нећемо на тим питањима овдје задржавати. О противдесантној одбрани, која захтјева посебну пажњу као одбана на брдско-планинском земљишту, биће вјероватно говора у нашем часопису.

Из свега што смо изнијели у овом чланку, уколико смо успјели да разрадимо основна питања организације одбране стрељачког корпуса, види се да савремена одбрана на брдско-планинском земљишту захтјева примјену свих елемената одбране у нормалним условима. Разлике настају због самих особина брдско-планинског земљишта, које у ствари и траже извјесне специфичности у организацији одбране и у распореду снага и средстава. Несумњиво да ове специфичности играју велику улогу за успјешно извођење одбране и њих не треба ни у ком случају потцењивати. Напротив, баш због тих особености одбране и уопште борбе на брдско-планинском земљишту, треба непрекидно изучавати савремене погледе по питањима борбе на брдско-планинском земљишту, извлачити поуке и закључке из богатог искуства нашег Народноослободилачког рата, и на тај начин обогатити теорију по питањима ратовања на брдско-планинском земљишту, које за нашу армију има посебан значај.

Генерал-лајтнант ДУШАН КВЕДЕР

СТВАРАЊЕ ПОТРЕБНЕ ГУСТИНЕ АРТИЉЕРИЈЕ У ПРОБОЈУ

Питање примене норми савремене ратне вештине у погледу густине живе силе и технике у пробоју позициске одбране непријатеља на наше конкретне услове, претставља без сумње велики научни и практични интерес како за општевојне тако и за руководиоце родова војске и заслужује широко проучавање на страницама нашег часописа. Један од најважнијих елемената тог питања јесте густина артиљерије у пробоју. Стварање потребне густине артиљерије претставља уједно и један од основних са-ставних делова организације савременог артиљериског наступања.*

Један од основних услова за успех артиљериског наступања јесте максимална концентрација артиљерије на решавајућем правцу.

На који начин максимална концентрација артиљерије омогућује и повећава успех артиљериског наступања, па према томе и боја и операције у њеној првој етапи?

Максимална концентрација артиљерије омогућава:

- **повећање густине ватре** на отсеку пробоја и **сигурности једно-временог неутралисања** непријатељске живе силе и ватрених средстава, као најважнијег услова за успех и темпо наступања пешадије и тенкова;

- **повећање дубине** једновременог неутралисања непријатељске тактичке одбране као другог најважнијег услова за успех и темпо наступања пешадије и тенкова;

- **скраћивање** у извесној мери **трајања артиљериске припреме** као важног услова за постизање изненађења, па према томе и успеха и темпа наступања пешадије и тенкова;

- **најефикасније спровођење** пешадије и тенкова кроз главни положај непријатељског одбранбеног појаса по типу савременог ватреног ђала.

Да би појам концентрације артиљерије добио своју одређену, конкретну садржину, треба пре свега анализирати шта се разуме под максимално могућом а шта под минимално потребном густином артиљерије у пробоју.

Под **максимално могућом густином артиљерије** подразумевамо просечни број артиљериских (па и минобацачких) циви на 1 км фронта, које општевојни командант, организујући пробој, може да прикупи на отсеку пробоја, за време арт. припреме и подршке напада из својих формационских средстава, са пасивних отсека и из дубине. Командант армије у својој одлуци врши груписање артиљерије по фронту, што значи, одређује колико артиљерије може прикупити на отсеку пробоја а колико мора оставити на пасив-

* Писац у овом чланку употребљава термине „наступање“ место „напад“, „наступни“ место „нападни“ и „напад“ место „јуриш“. — Ред.

ном отсеку фронта. То је уједно и један од најважнијих елемената артиљериске одлуке команданта армије.

У гоку рата свуда се код општевојних команданата испољавала тенденција за стварањем што веће концентрације артиљерије на отсеку пробоја. Та тенденција се и данас задржала као један од основних принципа употребе артиљерије у наступању. Наћи правиан однос између максималне концентрације артиљерије на правцу главног удара и неопходно потребне густине на пасивном отсеку фронта, претставља велику вештину и смелост, и тражи далековидно предвиђање од стране општевојног команданта.

Шта нам искуство говори о томе питању? У наступним операцијама Совјетске армије у Отаџбинском рату средња густина артиљерије на пасивним отсецима фронта варира је од 5—12, понекад и до 20 оруђа на 1 км фронта. Ево неколико примера: У Белоруској операцији, јуна 1944 године, у неким армијама које су на км фронта отсека пробоја сконцентрирале 170—200 оруђа,*) густина артиљерије на пасивним отсецима износила је око 7—12 оруђа. У Јашо-Кишињевској операцији густина артиљерије износила је на отсецима пробоја 200—240 оруђа, а на пасивним отсецима 10—20 оруђа на км фронта (у једној армији густина је износила само 4 оруђа на км фронта). У Источно-Пруској операцији, јануара 1945 године, (при густини артиљерије од 250 оруђа на км фронта отсека пробоја) на пасивним отсецима густина је достигла свега 9 оруђа, док је у Западно-Померанској операцији, јануара 1945 године, у једној армији износила чак 23 оруђа на 1 км фронта. То значи да поменута густина у целости зависи од оперативне ситуације пред фронтом армије, а у првом реду од тога да ли се на пасивном отсеку очекује наступање непријатеља. У сваком случају, у савременим условима знатног повећања оперативне маневарске способности и покретљивости артиљерије, може се смелије поћи на смањивање ових густина.

Шта подразумевамо под минимално потребном густином артиљерије? **Минимално потребна густина артиљерије** је број артиљериских оруђа на 1 км отсека пробоја, потребан за једовремено решавање најважнијих задатака за време артиљериске припреме напада. Командант армије на основу реферата и предлога команданта артиљерије прорачунава минимално потребну густину артиљерије на отсеку пробоја. Ова густина артиљерије произлази из најважнијих задатака, које треба артиљерија да изврши. Пошто успех наступања пешадије и тенкова у првом реду зависи од максималне неутрализације непријатељске одбране за време артиљериске припреме, и пошто артиљериска припрема по правилу изискује већу густину артиљерије него подршка напада, то се обично минимално потребна густина и прорачунава по првој фази артиљериског наступања — по припреми напада.

Од Првог светског рата на овамо погледи на артиљериске густине доживели су велике измене. Те су се измене заснивале не само на развоју ратне вештине, већ и на развоју економске моћи појединих земаља. Француски генерал Küllmann, проучавајући искуства Првог светског рата, прорачунао је потребну густину на 96 оруђа на 1 км фронта пробоја. Траинда-

* Сви бројеви су заокружени.

филов је у у своме раду „Карактер операција савремених армија“, у 1937 год. предвиђао густину од 75 оруђа на 1 км фронта. Пракса на совјетско-немачком фронту 1944—45 г. створила је средњу густину од 200—250 оруђа на 1 км фронта, у појединим случајевима до 300, а пред Берлином на појединим отсесима око 600 оруђа на 1 км фронта. Из табеле бр. 1 види се пораст артиљериских густина у неким операцијама Првог и Другог светског рата.

Када прорачунавамо минимално потребне густине артиљерије, разумљиво, не полазимо од потребе решавања свих задатака артиљериске припреме, већ само од оних основних, најважнијих, који морају бити решени једновремено, остављајући остале — мање важне задатке — да се постепено решавају. Најважнији задаци артиљерије у артиљериској припреми потпуно зависе од конкретне ситуације (тактичке густине непријатељске одбране, степена инжењерског уређења одбране, моралне чврстине непријатељских трупа итд.) и замисли операције. У већини случајева општи задатак ће бити:

Табела бр. 1

Примери артиљериских густина на отсеку пробоја у неким операцијама првог и другог светског рата

Година	ОПЕРАЦИЈА	Армија	Ширина фронта пробоја у км	Средња густина артиљерије на 1 км фронта пробоја (цифре заокружене)			
				Миноба- чачи (82, 120 и 160 мм)	Лака ору- ђа 76 мм хаубице 122 мм	Тешка оруђа и оруђа ВМ	СВЕГА
Операције 1915—18 године							
1915	Операција у Артоа	15	15	27*	33**	—***	60
1916	Операција на р. Соми	4	15	24	29	43	96
1917	Операција на р. Ени	—	40	41	50	49	140
	Операција у Фландрији	1	4	—	60	93	153
	Операција код Вердена	—	17	15	56	81	151
	Операција код Малме- зона	—	10	27	62	99	188
1918	Заузимање Амиена	1	35	—	22	24	46
	Општи покрет ка ли- нији „Хинденбурга“	10	15	—	55	49	104
	Операција у Шампањи	4	25	—	53	49	101

* У овој рубрици за Први светски рат унета су траншејна (рововска) оруђа.

** У овој рубрици за Први светски рат унети су топови 75 мм.

*** У овој рубрици за Први светски рат унета су оруђа калибра више од 75 мм.

Година	О П Е Р А Ц И Ј А	Армија	Ширина фронта пробоја у км	Средња густина артиљерије на 1 км фронта пробоја (цифре заокружене)				
				Миноба- даци (82, 120 и 160 мм)	Лака ору- ђа 76 мм, хаубице 122 мм	Тешка оруђа и оруђа БМ	СВЕГА	
Операције Совјетске армије 1943–45 године								
1943	Битка код Стаљингра- да. Донски фронт — јануара	N	9	57	53	13	123****	
		N	3	82	30	4	116	
1944	Умањска операција — марта	N	9	91	55	11	157	
		N	8	65	40	10	115	
		N	8	80	58	12	150	
	Виборшка операција — јуна		N	16	74	55	30	159
	Белоруска опе- рација — јуна	1 Белоруски фронт	N	8	100	68	15	183
			N	6	59	85	39	183
		3 Белоруски фронт	N	6	60	37	5	102
			N	12	42	40	21	103
	Јашо-Кишиневска операција — августа	2 Украински фронт	N	8	98	117	28	243
			N	8	100	86	31	217
		3 Украински фронт	N	4	158	50	9	197
			N	6	110	110	21	241
			N	8	86	100	18	204
			N	8	86	100	18	204
1945	Сантомирско-Шлеска операција 1 Украин- ског фронта — јануара	N	11	90	93	19	202	
		N	10	135	110	31	276	
		N	13	77	80	26	183	
	Висло - Одерска опе- рација 1 Белоруског фронта — јануара	N	6	113	132	28	273	
		N	7	96	107	25	228	
		N	7	90	100	18	208	
		N	6	102	79	26	207	

****) Нису урачуната оруђа 45 мм, 57 мм, 76 мм, ПА и реактивна артиљерија

Година	ОПЕРАЦИЈА		Армија	Ширина фронта пробоја у км	Средња густина артиљерије на 1 км фронта пробоја (цифре заокружене)			
					Миноба- цачи (82, 120 и 160 мм)	Лака ору- ђа 76 мм, хаубице 122 мм	Тешка оружа и оружа ВМ	СВЕГА
1945	Источно - Прусска операција — јануара	3 Белоруски фронт	N	9	84	92	31	207
			N	6	127	99	27	253
			N	9	76	64	25	165
		2 Белоруски фронт	N	6	130	117	41	288
			N	6	93	82	28	203
			N	7	130	98	30	258
			N	6	88	110	26	224
			N	3	108	88	14	210
	Берлинска операција — априла	1 Белоруски фронт	N	6	127	105	21	253
			N	7	123	113	38	274
			N	7	112	111	36	259
		1 Украински фронт	N	8	127	102	18	247
			N	8	108	107	16	231
			N	8	104	103	24	236
			N	8	104	103	24	236

ставити под ватрени удар, непосредно пред нападом пешадије и тенкова, сва она непријатељска ватрена средства, која могу узети учешћа у одбијању напада, као, на пример:

— неутралисати сва пешадиска ватрена средства на дубини 1,5—2 км која могу отворити ватру по пешадији на прилазима ка предњем крају и унутар ближе дубине непријатељске одбране;

— неутралисати сва противтенковска средства на дубини 1,5—2,5 км која могу отворити ватру по тенковима на прилазима ка предњем крају и унутар ближе дубине непријатељске одбране;

— неутралисати непријатељску артиљерију.

Ради извршења ових задатака биће потребно: неутралисање и делимично рушење траншеја главног положаја, неутралисање ватрених тачака ван траншеја (минобацачких батерија, пешадиских и противтенковских оруђа), неутралисање артиљериских батерија, рушење ДЗОТ-ова и ојачаних осматрачница. Према броју циљева, њиховим димензијама и особинама, и

према потреби једновременог или постепеног решавања задатака, командант армије одређује потребну густину артиљериских оруђа.

На који се начин врши прорачун минимално потребне густине и шта при томе служи као основа за прорачун?

У дубини главног положаја на 1 км фронта пробоја можемо, код савремене одбране, очекивати:

— траншеја (узимајући у обзир преломе и поједине делове саобраћајница) око 4.000 м;

— средњих и тешких минобацача, ПТ и осталих пешадиских оруђа ван траншеја око 18-20 оруђа;

— оруђа дивизиске и придате артиљерије око 2—3 батерије;

— ДОТ-ова и ДЗОТ-ова и утврђених осматрачница око 6—8.

Пример прорачуна минимално потребне густине артиљерије види се на табели бр. 2.

Табела бр. 2

Пример прорачуна минимално потребне густине артиљериских оруђа на 1 км отсека пробоја

Задаци који се решавају у артиљериској припреми	Просеч о потребно оруђа	Објашњење
Неутралисање и делимично рушење трију линија траншеја са преломима и деловима саобраћајница (око 4000 м)	160	По тач. 192 ПГ-48 на оруђе 122 мм узето просечно 25 м
Неутралисање минобацачких батерија, пешадиских и ПТ оруђа (18—20 оруђа)	20—40	По тач. 190, 207, 208 ПГ-48 на сваки циљ (једно непријатељско оруђе) 1—2 наша оруђа
Неутралисање артиљерије (2—3 батерије)	24—36	По тач. 284 ПГ-48 на сваку непријатељску батерију један дивизион
Рушење ДОТ-ова, ДЗОТ-ова и утврђених осматрачница (6—8)	12—16	По тач. 316 ПГ-48 за гађање ДОТ-ова, ДЗОТ-ова са закључених ВП вод односно код оруђа велике моћи батеријом (2 оруђа)
С В Е Г А	216—252	

Међутим савремена еластичност артиљериске ватре дозвољава да се извесни задаци (на пр. неутралисање непријатељске артиљерије или неутралисање ватрених тачака ван траншеја) могу делимично решити осталом артиљеријом, путем постепеног решавања оних артиљериских задатака, који

се не морају једновременно решавати. На тај начин можемо, са одређеним последицама, прорачунату густину смањити на 180—220 оруђа на 1-км фронта пробоја.

Међутим, ако расмотримо формациска средства једне савремене армије, видећемо да су она недовољна за остварење ове минимално потребне густине артиљерије на отсеку пробоја. Према томе максимално могућа густина артиљерије, коју командант армије може створити на отсеку пробоја из својих формацијских средстава, никада неће бити довољна за решавање поменутих најважнијих задатака. То значи да се она не може подударати са минимално потребном густином. Због тога су армији потребна средства артиљериског ојачања, која командант фронта мора армији да обезбеди из својих других ешелона, односно Врховна команда из РВК.

Наведене норме минимално потребне густине артиљерије плод су брижљивог и озбиљног научног истраживања и прорачунавања — и проверене су богатим искуством Другог светског рата, а на првом месту искуствима, Совјетске армије. Оне су, према томе, неопходне за пробој савремене непријатељске одбране.

Овде се поставља питање: шта треба урадити, ако, због објективних услова, није могуће обезбедити тражену минимално потребну густину артиљерије?

1 Могло би се прећи на постепено решавање и оних артиљериских задатака, које би требало једновременно решавати. На тај начин исти задаци могли би бити решени са мањим бројем артиљериских оруђа. Али шта то значи? То значи:

- смањити ефекат артиљериског наступања, пошто непријатељ може противманевром својих снага избећи дејство артиљериских удара;
- повећати губитке наступајуће пешадије и тенкова;
- продужити трајање артиљериске припреме напада, па према томе и смањити ефекат изненађења;
- повећати утрошак муниције изражен у борбеним комплетима, па према томе и потешкоће у њиховом дотуру.

2 Могло би се прибећи редуцирању задатака артиљерије тј. решавању само неких од најважнијих задатака артиљерије. Шта би то онда значило? То би значило:

- још јаче смањење ефекта артиљериског наступања, одустајање од пуног неутралисања непријатељске одбране и од ефикасног спровођења пешадије и тенкова за време напада;
- још веће повећање губитака наступајуће пешадије и тенкова.

3 Могло би се прибећи сужавању фронта пробоја. На тај начин на ужем фронту пробоја могла би се остварити тражена минимално потребна густина артиљерије. Ширина фронта пробоја, коју нормално одређују тактички и оперативни захтеви, подредила би се диктату недостатка артиљерије. Према искуствима из последњег рата ширина фронта пробоја треба да буде од 8—10 км. Међутим низ успешних операција Совјетске армије отпочео је и са мањом ширином фронта пробоја (5—7 км). Према томе у извесним границама може се са мањим последицама ићи и на смањење ове ширине. Прећи те разумне границе значило би:

- ставити под удар сувише мали део непријатељских снага, што би укочило развитак боја у дубини и темпо развитака операције;

— дозволити непријатељу противманевар својим резервама и снагама са суседних праваца;

— дати непријатељу могућност да прострељује отсек пробоја и тиме знатно отежава маневар наступајуће пешадије и тенкова и изложити их великим губицима;

— знатно отежавање увођења у пробој покретних јединица, како због бочне ватре непријатељске артиљерије, минобацача и противтенковских средстава, па чак и митраљеза, тако и због недостатка избора марш-рута на уском отсеку пробоја. Повећала би се и дубина борбених поредака покретне групе, због немогућности покрета у више напоредних колона, па би се према томе повећало и време увођења, а смањило би се елемент изненађења њеног дејства.

4. Могло би се прибећи делимичној замени артиљерије авијацијом, с тим да авијација решава део задатака, које би требала да реши сама артиљерија. Принципијелно не би требало да авијација замењује дејство артиљерије, већ да га допуњује. Према томе овакво решење значило би:

— смањење општег ефекта неутралисања непријатељске одбране, пошто би се смањило надопуњавајуће („внакладку“) дејство авијације;

— смањење могућности авијациске подршке напада пешадије и тенкова;

— смањење дубине једновременог неутралисања непријатељске тактичке зоне одбране, и према томе олакшање противманевра непријатељских других ешелона и резерви.

Ово би били неки од основних начина излаза из немогућности да се створи минимално потребна густина артиљерије. Из изложеног се види да сваки од њих има озбиљнијих недостатака, а заједничко им је смањење темпа као у пробоју тактичке одбране непријатеља, тако и операције као целине, смањење опште дубине операције и повећање губитака нападачевих снага.

Из горе изложеног виде се захтеви које савремени рат ставља пред артиљериске густине са њене **квантитетне стране**. Међутим та страна не исцрпљује питање артиљериске густине. Прелаз од одбране по систему отпорних тачака на одбрану по систему траншеја, који је извршен у току Другог светског рата, развитац инжењерског уређења и фортификациских објеката, као и потреба њиховог рушења, а тако исто потреба за темељитим моралним и физичким неутралисањем непријатељске живе силе — поставили су одређене захтеве пред **квалитетну густину артиљерије**. Искуства совјетско-немачког фронта показују нам, да се квалитет артиљериске густине непрестано дизао, тј. да се процентуални однос мањих и већих калибара прогресивно повећавао у корист последњих. Удео артиљериских оруђа 122-мм и минобацача 120-мм као и оруђа и минобацача већих калибара у општој количини артиљерије на отсеку пробоја, према искуствима Совјетске армије у Отаџбинском рату износио је просечно 40—50%, па и више. Ево неколико примера: у Умањској операцији, марта 1944 г., тај удео је био око 38—47%; у Выборској операцији, јуна 1944 г., више од 50%; у једној армији у Белоруској операцији, јуна 1944 г., око 53%; у армијама у Јашо-Кишињевској операцији око 40—50%, а у Источно-Пруској операцији од 37—56% — у једној армији чак 62%. Таква квалитетна густина омогућава решавање задатака како ефикасног неутралисања тако и рушења

фортификациских објеката. У савременим условима сматра се, да ни тај процентуални однос више не може да удовољи повећаним захтевима, који се постављају пред артиљерију. Сада се тежи ка стварању 50—60% односа калибра 122 мм (120 мм) и већих према општој количини артиљерији.

Да би се стекла пунија слика о захтевима који се постављају пред густине артиљерије, потребно је размотрити још и проблем: какав је **однос пробоја артиљерије према отсеку пробоја пешадије и тенкова**, и какав је његов утицај на густину артиљерије? Пробој пешадије и тенкова на одређеном отсеку пробоја (на пр. 10 км) не можемо замислити, а да не обезбедимо крила пробоја неутралисањем непријатељских ватрених средстава на крилима. За обезбеђење боја и маневра пешадије и тенкова на отсеку пробоја треба неутралисати ближу артиљерију, минобацаче, ПТ средства и митраљезе у појасу од 1,5 до 2 км на свакој страни ширине отсека пробоја пешадије и тенкова, како у фази артиљериске припреме, тако и у фази подршке напада. Према томе стварни отсек пробоја артиљерије биће у сваком случају шири од отсека пробоја пешадије и тенкова (у нашем случају биће $10 + 1,5$ до $2 + 1,5$ до $2 = 13$ до 14 км). Значи да ће се густина артиљерије, изражена у оруђима на 1 км фронта, стварно смањити, или ће се пак количина потребне артиљерије повећати, за онолики број који је потребан за решење поменутих задатака. Природно је, да у овом случају при прорачуну не можемо узимати исто мерило као на отсеку пробоја пешадије и тенкова, јер се на овом делу не ради о решавању истих задатака. Овде се, очигледно, не ради о потпуној неутрализацији непријатељске живе силе у траншејама, него само о неутралисању оних ватрених средстава, која са крила могу утицати на ток боја на отсеку пробоја пешадије и тенкова. Значи, за обезбеђење крила пробоја потребно је на 1 км фронта далеко мања густина артиљерије, него на самом фронту пробоја пешадије и тенкова.

На који начин и из којих извора се могу остварити поменуте густине артиљерије?

Поменуто је већ да је један од извора артиљерије **њено одузимање из пасивних отсека** у границама које су горе наведене. Приликом прегруписавања стрељачких јединица ка отсеку пробоја, артиљерија тих јединица истовремено се концентрише на правцу пробоја. Ако се на пасивном отсеку налази стрељачки корпус, из њега се може без штете изузети корпусна артиљерија. Из састава стрељачких дивизија на пасивном отсеку, могу се, истина, доста ретко изузимати цели или само делови дивизиских артиљериских пукова, или ловачких ПТ дивизиона (76 мм). Ту артиљерију треба у том случају употребити ближе крилима својих јединица. Међутим, ова артиљерија се може употребити само за време артиљериске припреме и подршке напада, јер би њена употреба за обезбеђење боја у дубини стрељачких јединица на главном правцу била нецелисходна. Ако се, по општој оперативној замисли, на осталом фронту, предвиђа помоћни удар, онда се артиљерија одговарајућих стрељачких јединица начелно не сме изузимати, тим пре што може наступити потреба за њеним ојачањем. Разноликост оперативних замисли може и ту повићи за собом најразноврснија решења употребе артиљерије на помоћном правцу.

Артиљерија и минобацачи других ешелона стрељачких корпуса и армија нашли су за време рата широку примену у артиљериском наступању.

А шта нам о томе говоре искуства? Докде се ишло у том правцу и по којим принципима се употребљавала та артиљерија?

Дивизиски артиљериски пукови другог ешелона стрељачког корпуса и другог и трећег ешелона армије, начелно су увек учествовали у артиљериском наступању. Организација њихове ватре није наилазила на тешкоће, јер су ти пукови располагали својим сопственим средствима за управљање ватром и везе. Распоређивање тих пукова у ПАГ-ове није целисходно, боље је укључивати их у састав дивизиских или корпусних артиљериских група.

Нарочито брижљиво планирање потребно је за употребу **минобацача других и трећих ешелона**. Они због свог великог броја у оквиру стрељачких јединица претстављају важан и значајан извор за стварање потребних густина артиљерије.

У савременој стрељачкој дивизији минобацачи 82 мм претстављају око 60% целокупне формациске артиљерије. Према искуству са совјетско-немачког фронта, удео минобацача 82 мм износио је просечно око 20% целокупне артиљерије на правцу пробоја. У случају недовољне количине артиљерије РВК, тај проценат може бити и много већи. Корисност употребе минобацача 82 мм огледа се у њиховим тактичко-техничким особинама. Јачина дејства мине 82 мм отприлике је равна гранати дивизиског типа 76 мм (ЗИС-3), брзина гађања токође је приближно иста, а убацна путања минобацача нарочито олакшава решавање задатака у условима траншејног система одбране. Поред тога минобацачи 82 мм, као нарочито подесно средство за неутралисање живе силе у траншејама, могу преузимањем на себе тих задатака, ослободити осталу артиљерију за решавање сложенијих задатака — неутралисање артиљериских и минобацачких батерија непријатеља. Коришћење бацача изазива с друге стране извесне тешкоће у организацији њихове употребе и управљању ватром. Ове тешкоће углавном су двоструког карактера. С једне стране отежано је њихово правовремено враћање у формациске јединице, које при увођењу у бој морају обавезно да имају своју формациску артиљерију у своме саставу. Треба имати у виду, да се 82 мм минобацачи изузимају из састава стрељачких батаљона, и да је командирима издвојених минобацачких чета тешко да пронађу своје батаљоне, ако је извршена густа концентрација трупа на полазном положају на правцу пробоја. С друге стране доста је тешко повезивање тако ситних јединица у веће јединице и управљање њиховом ватром, пошто оне за то немају потребних формациских средстава за управљање и везу. Поред поменутих тешкоћа треба имати још у виду, да је примена минобацача 82 мм у ватреном валу због њиховог великог растурања и малог дмета, нецелисходна и може, у фази подршке напада, једино да се оправда у виду поступне концентрације ватре (ПКВ).

Код минобацача 120 мм, који улазе у састав стрељачких пукова, ове тешкоће су знатно мање, те се они у пракси врло често употребљавају. Они се могу корисно употребити и у ватреном валу.

Обично се у току рата практиковало привремено обједињавање свих минобацача једне дивизије у сводни минобацачки батаљон, а минобацача 120 мм у сводни минобацачки дивизион под командом команданта артиљерије једног од стрељачких пукова. Ови минобацачи често су се обједињавали у минобацачке групе (МГ). Такве групе препоручује и наш Приручник

техничког минимума из артиљерије.* У последње време из оправданих разлога потпуно се одустало од формирања таквих група. Овакво импровизирано и привремено обједињење минобацача стварно нема карактер „артиљериске групе“, са циљем решавања одређених тактичких артиљериских задатака у оквиру једне општевојне јединице, те је назив „група“ у овом смислу неоправдан. Ти минобацачи решавају типичне задатке дивизиске артиљериске групе, и то само у ограниченом размаку времена. Због тога се њихова ватра, начелно, и планира у оквиру ДАГ-ова, не улазећи истовремено у њихов органски састав. Њихово прикључење ПАГ-овима било би нецелесходно, пошто се у ПАГ-ове обично укључује само она артиљерија, која се са почетком боја у дубини препотчињава команданту стрељачког пука.

Због тактичко-техничких особина и поменутих тешкоћа управљања ватром, ова импровизирана обједињења минобацача добијају релативно једноставније ватрене задатке. Њима се, на пример, унапред одреди за артиљериску припрему напада отсек траншеје или површина за неутралисање, као и време ватрених налета, а за подршку напада добијају упутство о преносима ватре у дубину.

У којим случајевима и у којој мери се минобацачи могу користити? Употребу минобацача свакако треба избећи, ако се минимално потребна густина може остварити без њиховог учешћа, што ће за сада, у нашим условима, бити ређи случај. Совјетска армија, базирајући се на своју високо развијену експлозивну, у последње време одустала је, ради горе поменутих недостатака, од коришћења минобацача 82 мм других ешелона у артиљериском наступању. У нашим условима, за сада, тај став не би био прихватљив. Основно начело, које ће одредити могућност коришћења минобацача биће: у које време се придвиђа увођење у бој јединица другог ешелона. Ако се предвиђа њихово увођење, на пример, 2—3 часа после почетка напада, онда се њихово коришћење не може остварити. У случају њиховог увођења, на пример, 10 часова после почетка напада, њихово коришћење може се остварити без већих тешкоћа. Њихово коришћење ће бити целесходно нарочито у условима, када се предвиђа мањи темпо развитка боја у тактичкој дубини, па према томе и спорије увођење других ешелона. Таква ће случај бити нарочито код форсирања река. Минобацачи стрељачких пукова другог ешелона стрељачких дивизија које се налазе у првом ешелону, начелно, увек се користе због близине полазних положаја тих пукова. У сваком случају, одлуку о коришћењу минобацача других ешелона може донети само командант армије, који организује пробој, после веома одговорног и брижљивог прорачунавања и предвиђања.

Како за артиљерију, тако и за минобацаче других ешелона треба узети у обзир следећа начела:

1 Управљање ватром и организација враћања артиљерије и минобацача у састав своје стрељачке дивизије упрошћује се у великој мери, ако се сва артиљерија и минобацачи једне стрељачке дивизије другог ешелона употребе за подршку једне стрељачке дивизије првог ешелона. У том случају командант артиљерије дивизије другог ешелона обједињава и рукује

* Види Приручник техничког минимума из артиљерије, издање Војноиздавачког завода МНО, стр. 14 и 16.

целокупном својом артиљеријом и минобацачима, који подржавају дивизију првог ешелона.

2 Тако издвојена артиљерија не може се употребити на било којем правцу отсека пробоја, него само на вероватном односно предвиђеном правцу увођења у бој оне јединице другог ешелона, којој та артиљерија формациски припада, да би се, после завршене артиљериске припреме и подршке напада, могла што пре вратити у њен састав. Минобацачи других ешелона, чије се увођење у бој рано предвиђа, враћају се у своје јединице одмах после завршетка артиљериске припреме. Према томе, артиљерија других ешелона ни у ком случају не треба да прати точковима пешадију и тенкове првог ешелона кроз непријатељски одбранбени појас.

Какве могућности постоје у коришћењу противтенковске артиљерије из резерви или других ешелона? Пракса рата дала је многобројне примере коришћења противтенковских пукова и бригада РВК калибра 76 мм и већих. Пукови или бригаде таквог калибра, који су одређени у противтенковску резерву армије или корпуса могу решавати задатке неутралисања живе силе па чак и непријатељске артиљерије, добијајући за то отсеке траншеја или површине. Њихову ватру планира одговарајућа артиљериска група (ААГ, КАГ). Ова артиљерија исто тако се употребљава само за артиљериску припрему, евентуално и подршку напада, враћајући се доцније у састав противтенковске резерве.

Формациски ловачки противтенковски дивизиони стрељачких дивизија других ешелона, уколико су 76 мм калибра, исто тако могу се искористити за артиљериску припрему и подршку напада, у обиму и под условима наведеним за минобацаче. Дивизиони мањих калибара (45 и 57 мм) других ешелона не довлаче се. Ефекат њихове ватре не дозвољава решавање задатака неутралисања, изузев прве траншеје. Пошто је број објеката за рушење на предњем крају ограничен осматрањем сваког метка (просечно 6—8 циљева на 1 км фронта), то је ове задатке у стању да реши противтенковска и пуковска артиљерија стрељачких дивизија првог ешелона, појачана јачим калибрима из РВК. Према томе за коришћење противтенковске артиљерије 45 и 57 мм из других ешелона нема никакве потребе.

У последње време, због све веће засићености труп артиљеријом, почело се одустајати од употребе противтенковске артиљерије у артиљериском наступању. Основни разлог лежи у томе, што противтенковско оруђе услед многобројних зрна избачених у току неколико артиљериских припрема, или чак подршки, губи прецизност гађања, то јест губи једну од основних одлика оруђа за борбу против релативно малих циљева — непријатељских тенкова. У нашим условима, у случају недостатка артиљерије, указује се потреба за жртвовањем тог принципа и за тражењем густине артиљерије и у том извору.

Постоји још један извор густине артиљерије на правцу пробоја. То је **формациска артиљерија покретних јединица** (тенковских, механизованих или коњичких дивизија и корпуса), које се армији додељују као ојачање. Њихови артиљериски и минобацачки пукови обавезно се привлаче ради организације артиљериског наступања. Они се исто тако могу употребити само на правцу где се предвиђа увођење покретне групе. По могућности целокупна артиљерија покретне групе даје се за подршку једне од стрељачких дивизија првог ешелона, или бар једног корпуса на главном правцу.

Њихова се ватра обично планира у оквиру ДАГ. Према предвиђеном времену увођења покретне групе ова артиљерија може бити употребљена само за прву фазу или за прве две фазе артиљериског наступања.

Поставља се још питање могућности употребе **противавионске артиљерије** у организацији артиљериског наступања. Малокалибарска противавионска артиљерија (до 37 мм) због својих техничких особина не долази у обзир за решавање задатака неутралисања у артиљериском наступању. Међутим средњекалибарска противавионска артиљерија (на пример 85 мм) по својим техничким особинама и средствима за управљање и везу у стању би била да решава такве задатке. Настава гађања средњекалибарске противавионске артиљерије стварно и предвиђа поред осталих задатака следеће „ уништавање и неутралисање непријатељске артиљерије и других борбених средстава, ако то тактичка ситуација захтева“.* У Настави гађања предвиђа се и број ватрених налета и утрошак муниције за неутралисање заклоњених циљева за време артиљериске припреме.** Јасно је, да противавионска артиљерија мора бити у свако време спремна пре свега за решавање свога основног задатка — борбе са непријатељском авијацијом. Масовни удари авијације могући су како за време непријатељске противприпреме, тако и са почетком напада наступајуће пешадије и тенкова. Према томе, свако померање ватрених положаја противавионске артиљерије, ослабило би њену готовост у отварању ватре на непријатељске авионе. Из тога следује закључак: у организацији артиљериског наступања може се привући она средњекалибарска противавионска артиљерија, која може решавати задатке неутралисања без померања својих ватрених положаја. То значи конкретно, за неутралисање непријатељске артиљерије, оне батерије које су удаљене од предњег краја највише 3—4 км.*** У случају изненадног удара непријатељске авијације та артиљерија има увек довољно времена, да са истих ватрених положаја пребаци ватру на непријатељске авионе. Остала противавионска артиљерија, која штити трупе на већој дубини (нарочито покретне јединице и друге ешелоне) не може се привући за учешће у артиљериском наступању, пошто би користи од тог учешћа биле осетно мање од ризика за губицима и сужавања маневра наших трупа приликом изненадних авијационих удара непријатеља.

У томе се састоје начини **стварања артиљериских густина унутар армије** на правцу пробоја. Као што је било споменуто, ових артиљериских средстава никад неће бити довољно за стварање минимално потребних густина. Недостатак артиљерије мора се покривати из средстава фронта и РВК.

У рукама **команданта фронта** налазе се увек извесне снаге и средства која су намењена за развитак операције у дубини. То су **резерве** у виду стрељачких, тенковских, механизованих или коњичких корпуса, или пак армија у другом ешелону. Артиљерија тих јединица може се увек привући за учешће у артиљериском наступању на правцу главног удара армије првог фронтског ешелона, у границама и по начелима изложеним за друге еше-

* Види Наставу гађања СПА, издање Команде противавионске одбране ЈА, 1948 г., § 1.

** Види исто § 246—249.

*** Ближе батерије непријатеља удаљене су око 3—4 км од предњег краја, домет 85 мм СПА је око 8 км.

лоне армије. Но пракса је очигледно показала, да је и тих средстава мало за постизање минимално потребних артиљериских густина.

Као основно средство артиљериског ојачања све већи значај добија **артиљерија Резерве Врховне команде (РВК)**. Полазећи од принципа, да је нецелисходна прекомерна засићеност општевојних јединица са формациском артиљеријом (пошто на пасивним отсесима долази до њеног непотпуног искоришћавања, а за организацију пробоја она и онако није довољна), артиљерија РВК доживела је, од Првог светског рата на овамо, огроман развитак који је далеко претигао развитак формациске артиљерије општевојних јединица. Удео артиљерије РВК у Совјетској армији 1945 године био је три пута већи од артиљерије РВК најнапреднијих армија на крају Првог светског рата. У Отаџбинском рату артиљерија РВК Совјетске армије износила је око 40—50% целокупне артиљерије Совјетске армије. Артиљерија РВК развила се тако у основни извор за квалитетно и квантитетно ојачање артиљерије на главним правцима фронта. Та артиљерија састоји се из брзопокретних артиљериских јединица разних видова и намена: мањих артиљериских пукова лаких и тешких калибра, бригада тешких калибра и артиљериских дивизија пробоја комбинованих калибра. Велики развитак доживели су и минобацачки пукови тежих калибра. Исто тако, већи део специјалне противгенковске, противавионске и реактивне артиљерије, прикупљен је у артиљерији РВК. Артиљерија РВК постала је и развила се у првом реду зато, да служи за стварање минимално потребних густина на правцима пробоја.

Одлука за стварање артиљериских густина, као што је већ речено, претставља веома **важан и одговоран елеменат одлуке команданта армије за пробој**. Ова одлука мора бити резултат брижљиве оперативне и тактичке оцене наших и непријатељских снага и услова земљишта и резултат брижљивог прорачуна артиљериских потреба и могућности. Нипошто се не сме дозвољавати, да се недостаци у организацији артиљериског наступања надокнађују са прекомерном концентрацијом артиљериске ватре. То би значило нерационално коришћење артиљерије, чиме би без потребе била компликована припрема за наступање и олакшано непријатељу откривање правца главног удара и организација наступања. Због тога су команданти армија дужни да воде нарочито бригу о правилној оцени најважнијих артиљериских задатака и о потпуном оптерећењу артиљерије у решавању тих задатака.

Међутим, у нашем општевојном старешинском кадру више је узела маха друга, још опаснија тенденција. Она се огледа у прецењивању могућности замене недостатка артиљериских средстава разним оперативним и тактичким подухватима и коришћењем морално-политичких предности наше армије. Према томе мишљењу наведена потребна густина артиљерије имала би чисто теоретски карактер, док би се на пракси могла смањити на рачун, на пример, изненађења непријатеља, искоришћавања земљишта, вештих маневара на бојишту и херојства наше пешадије. Наводе се чак извесне норме, као што су, на пример, 80—90 оруђа на један км фронта пробоја. Природно, да таква мишљења немају озбиљне војно-научне основе. При томе се, обично, заборавља да су морални елементи (висока морално-политичка свест армија, ратне традиције народа итд.) већ урачунати у савремене норме — пошто су те норме продукат праксе Совјетске армије у току последњег рата — и губи

из вида чињеница, да је савремени пробој, у много већем степену, резултат сурове концентрације технике на главном правцу и тачног математичког прорачуна њене употребе, неголи плод оштроумних комбинација и лукавства. Међутим, то не значи да нећемо, у сваком конкретном примеру, потражити и искористити све оперативне и тактичке предности и морално-политички престиж, што ће у методику прорачуна уносити извесну специфичност, но ни у ком случају је неће моћи оспорити. Према томе, задаћа наше војно-научне мисли састојаће се, да на основи реалних фактора, не прецењујући своје могућности и не потцењујући непријатеља, прорачуна опште теоретске, минимално потребне густине артиљерије, које ће ући у основу формације наше армије и које ће послужити као оријентација у извођењу обуке и у ратној пракси наше армије. У овом чланку изнети су само неки од општих принципа, који могу послужити као прилог у проучавању тога питања чије конкретно решење прелази границе овог чланка.

Закључак. Питање стварања потребних артиљериских густина (па и густина других техничких родова војске) у пробоју ствар је општевојног команданта, пре свега команданта армије, као основног организатора пробоја. Стога је општевојни командант обавезан да солидно савлада методику прорачунавања артиљериских густина. Његов први помоћник и консултант по том питању је артиљерац — специјалист — командант артиљерије армије, који артиљериску одлуку команданта армије спроводи у живот. Битно у том раду је да се нађу сви постојећи извори за стварање потребне артиљериске густине и да се тако прикупљена артиљерија, при њеном пуном оптерећењу, најрационалније искористи.

ПЛАНИНСКЕ ЈЕДИНИЦЕ АРМИЈЕ САД И АМЕРИЧКО ГЛЕДИШТЕ НА ДЕЈСТВА У ПЛАНИНАМА

Развој америчког гледишта на дејства у планинама

Организација и развој сувоземних снага САД, у времену од завршетка Првог светског рата па до септембра 1940 године углавном су вршени према одредбама „Закона о националној одбрани“, донетог 4 јуна 1920 године. Регуларна америчка армија, у времену између два светска рата, знатно је изостајала иза армија водећих капиталистичких земаља. Ово заостајање огледало се, не само у мањем бројном стању, него и у организацији и наоружању. Сувоземне оружане снаге САД у свом саставу нису имале оформљене ни све родове и специјалности потребне савременој армији (против-тенковске, падобранске, планинске итд.). Ово је било условљено: унутарњом и вањском политиком САД (степеном развитака капитализма у САД и америчком континенту и стањем унутар капиталистичких земаља европског континента); специфичним географским положајем САД и везаношћу за извесне традиционалне форме у организацији и начину комплетирања оружаних снага.

Обзиром на изнете околности, амерички војни стручњаци нису се озбиљније бавили проучавањем дејстава у планинама нити се у америчкој армији изводила одговарајућа обука.

Американци су сматрали да високи планински масиви, висока брда и густе ненасељене шуме искључују могућност вођења операција савременим армијама у тим подручјима. Обука и маневри вршени су на равном и благо испресецаном земљишту, док је планинско и јаче испресецано земљиште намерно избегавано. За наведено америчко мишљење, карактеристично је то, да су на војно-географским картама планински масиви на Хавајима и Филипинима (где су најчешће извођени маневри) —

означени као „непролазни“. Брдовити предели острва Лузон били су означени као „неистражени“.

Талијанско-абисински рат и грађански рат у Шпанији потстакли су америчке војне кругове на проучавање дејства у планинама. Инвазија Немаца у Норвешку и напад на Југославију и Грчку, убедили су америчке војне стручњаке да и најмодерније опремљена армија може живети и ратовати у планинама. Од тада, Американци се почињу активније бавити проучавањем планинског ратовања, али се у њиховој армији ни тада није почело са извођењем обуке за дејство у планинама.

Уласком Јапана у рат против САД — децембра 1941 — америчко командовање било је принуђено да се озбиљније позабави питањем планинског ратовања, јер су јапанске јединице (обучене за дејство у планинама) успешно дејствовале и у оним пределима, које су американци дотле сматрали непролазним и несавладивим. Због тога је, у децембру 1941 године, формиран први планински пук (87 пп), са којим су цивилни стручњаци за планинарство и недовољно искусни официри изводили специјалну наставу за дејство у планинама.

Због недостатака подесних уџбеника и сопственог искуства, Американци су у почетку организације и обуке планинских јединица наилазили на читав низ тешкоћа. Иако су инострани уџбеници и правила темељно проучавани, ипак се нису могли у целини применити ни на америчке прилике, ни на америчке војнике. Због претстојећег учешћа у операцијама, америчка армија се морала припремати за дејство у планинама, како на европском тако и на кинеско-пацифичком ратишту, тј. на ратиштима која се међусобно битно разликују. Све је то изискивало не само посебну опрему и наоружање, него и посебну обу-

ку. Пошто нису имали искуства у обуци јединица, нити јасних погледа на тактику дејства у планинама, они су користили приручнике западно-европских армија и јапанске армије и разрађивали нека запажања „америчких посматрача“ из шпанског грађанског рата и немачких дејстава на Балкану. После таквог детаљнијег проучавања и испитивања, Американци су, узимајући у обзир искуства других армија и своје специфичне америчке прилике, оформили званично гледиште о дејству у планинама.

Планинске јединице САД за време и после Другог светског рата

Раније је напоменуто да је први планински пук (87 плп) формиран у децембру 1941 год., а тек 1943 године формирана је прва планинска дивизија (10 плпд састава: 86, 87, 90 плп)* која је у току рата употребљавана у Италији за извршење посебних задатака за рачун армиске групе. То је била једина планинска дивизија америчке армије, која је 1945 године расформирана.

Према америчкој војној литератури, у мирнодопском саставу, америчка армија треба да има најмање једну планинску дивизију и неколико самосталних планинских батаљона.

Формација планинске дивизије (по подацима из рата) била је слична формацији обичне пешадиске дивизије, с тим што је органска артиљерија дивизије имала брдске хаубице 75мм („лака хаубица са брдским лафетом М-1“); људство је располагало специјалном опремом; транспорт се вршио помоћу стоке и возила од $\frac{1}{4}$ тоне. Јединице за везу имале су већи број радио средстава на рачун жичних. Укупно бројно стање дивизије било је око 14.000 људи и 6.000 коња и мазги са неопходним мото-транспортном.**

Пошто се у америчким војним круговима још води полемика по питању употребљавања искустава о дејству у планинама, о организацији и намени планинских јединица, организациона основа планинске дивизије још није потпуно искристалисана.

Интересантно је напоменути да последња америчка Ратна служба, поред пе-

шадиске и оклопне дивизије, предвиђа и тзв. „лаку дивизију“. Лака дивизија, по наведеним поставкама, треба да буде тако организована да се може употребити као: амфибиска, ваздушно-десантна, планинска и за дејство у џунгли, тј. као нека врста универзалне дивизије. Сасвим је разумљиво да формирање такве дивизије способне за многострану употребу није ни мало лака ствар, јер је, поред наоружања и опреме подесних за извршавање наведених задатака, потребна и свестрана обука људства. Важно је напоменути да се за основу дивизијске артиљерије лаке дивизије узимају брдске хаубице 75 мм за чији су транспорт потребне мазге које Американци настоје да елиминишу из армије.

Судећи по досада објављеним чланцима у америчким војним листовима, стиче се утисак, да у мирнодопском саставу америчке армије неће бити формиран већи број специјалних планинских дивизија. Ово поткрепљује и чињеница, да се по мишљењу званичних војних кругова, потребно за специјалним планинским јединицама своди на чисто „алпски терен“, док се са друге стране придаје нарочита важност планинској обуци (приспособљавању) свих пешадиских дивизија (тј. дивизија опште намене). С обзиром на интензивна истраживања и опитне вежбе у арктичким и планинским пределима и на коришћење страних*) стручњака за дејство у планинама, постоји вероватноћа да ће наведено гледиште бити подвргнуто извесним изменама.

У сваком случају, може се закључити да ће Американци настојати, да код борби у планинама (изузев Алпи) ангажују и обичне пешадиске дивизије. Оваквим дивизијама, код дејства у планинама, придала би се тзв „провизорна транспортна чета“ — (Provisional Pack Company), која би служила за снабдевање и пренос тешког пешадиског оружја. По предвиђеној формацији, ова чета би у свом саставу имала: 9 официра, 225 подофицира и војника и око 450 мазги. Коњи и мазге би се реквирирали на лицу места. У случају повећања броја мазги, вероватно би се употребљавали и цивили као коњоводци. У току рата у Италији су формиране чете „дивизије“ транспортних мазги са гонцима Италијанима (»Mula—Teri«); оне су преносиле основни терет у снабдевању

*) По подацима »Das Kriegsheer der USA« О. К. W. — фебруара 1944 г.

**) По подацима: „Соединенные Штаты Америки“ — стр. 339 Москва — 1946 — у дивизији је било 1500 коња и 6.300 мазги.

*) Официри бивше немачке војске — подаци штампе

америчких снага, које су дејствовале у тешко проходним планинама.

У овом чланку расмотриће се извесна америчка гледишта о значају планинске обуке пешадиских јединица и важности специјалних планинских јединица, затим о карактеристици дејстава у планинама, употреби родова војске и основним видовима тактичких дејстава.

Значај планинске обуке за пешадиску дивизију

Пошто дејство у планинама, поред употребе специјалних средстава, захтева од војника издржљивост, знање за савлађивање разних теренских препрека, привикавање на климатске непогоде и др., а од старешина способност организације и руковођења борбом јединица у изразито тешким условима, амерички војни стручњаци сматрају да свака пешадиска дивизија треба да пређе специјалну планинску обуку, као саставни део програма мирнодопске обуке.

Мирнодопска обука пешадиских дивизија, на планинском и испресецаном земљишту, поред „приспособљавања“ јединица за дејство у планинама, захтева од старешина да, при изради наставних планова, узимају у обзир не само утицај земљишта на дејство јединица, већ и на систем транспорта и снабдевања (на моторним возилима, на стоци и ручним преносом). Ратно искуство је показало да су многи тактички планови пропадали, због тога што команданти нису знали правилно да регулишу рад превозних и преносних средстава да би обезбедили правилно и благовремено снабдевање. У рату, за снабдевање батаљона, морало се издвајати око 100 људи из његовог сопственог састава, што је у знатној мери смањивало његову борбену способност.

За време мирнодопске обуке команданти имају могућност да сматрају способност потчињеног старешинског кадра и борачког састава, јер се извршавање постављених задатака у планини врши под тежим условима него у нормалним условима. На основу тога могу се вршити одговарајуће измене у старешинском и борачком саставу са циљем да се јединице оспособе за извршење својих будућих (ратних) задатака. Осим тога, сваки ће се војник, за време мирнодопске обуке у планинама, научити да савлађује разне препреке; да се бори као пешак у мањим групама и без директне подршке осталих средстава; да

носи своју опрему и оружје; да рукује товарном током и да се навикава на светешкоће које му, у ратно време, могу пасти у део. Американци кажу: „Војници ће заборавити онакв конфор пешака, каквим га приказује реклама у разним новинама и часописима“, који пропагирају упис у војску.

Значај специјалних планинских јединица

Раније смо напоменули да се у америчким војним круговима подвлачи потреба за најмање једном дивизијом и више самосталних, специјално обучених планинских батаљона. Планинска дивизија служила би, за време мира, као „свестрани центар за планинску обуку“. Обуку из планинарства у место цивилних стручњака вршио би старешински и борачки кадар. У дивизији, у првом реду, вршила би се обука људства планинских јединица (самосталних планинских батаљона и регрута планинске дивизије) и једног извесног „инструкторског“ дела из састава пешадиских дивизија опште намене (инструктури за скијање, верање, организацију везе у планинама, употребу сточног транспорта). Самостални планински батаљони, у мирно доба, имали би основни задатак да изводе планску обуку у пешадиским дивизијама. Њихова формација треба да буде тако подешена да се могу делити на мање групе које би се, по потреби, могле додељивати пешадиским четама. Ако се узме да свака чета треба да добије по једно одељење, онда би мирнодопска (наставна) формација планинског батаљона бројила око 35 официра и 840 подофицира и војника.

За планинску дивизију, као и за самосталне планинске батаљоне, бирају се људи који имају извесно предзнање. Регрутују се: смучари, планинари, ловци и људство из планинских крајева.

Планинска дивизија намењена је за дејство на теже пролазном земљишту (које је окарактерисано као алписко) где друге дивизије, с обзиром на своју организацију, састав и извезбаност људства, не би могле бити употребљене.

Значај планинске дивизије састоји се и у томе што се људство планинске дивизије, које је обучено за дејство у планинама, може врло брзо обучити и за дејство на равном и благо испресецаном земљишту, јер му треба само да се прилагоди бржем кретању на маневарском земљишту. Американци заснивају ово гледиште на искуству Не-

маца, који су током Другог светског рата имали релативно велики број планинских јединица (Gebirgs Jägers Division), које су успешно употребљаване не само за дејство у планинама, већ и за дејство на маневарском земљишту.

Самостални планински батаљони, састављени од високо квалификованог људства, предвиђају се за придавање пешадиским дивизијама, које дејствују у планинама, за извршење нарочито тешких и специјалних задатака, као на пр.: у улози скијашке јединице за далеко извиђање зими; као бочно обезбеђење; за заузимање висова који осигуравају покрет дивизије; за организацију осматрања на високим брдима; за монтажу челичног ужета преко провалија; за вођење јединице преко тешко пролазног земљишта и сл. У плану маневра, планинском батаљону се дају тежи и сложенији задаци, а најчешће прелаз преко тешко проходног отсека и избијање у позадину браниоца, било у циљу напада из позадине, било ради заузимања доминантних тачака на путевима непријатељског повлачења.

Карактеристика дејства у планинама

Земљиште и време су врло важни фактори о којима се првенствено мора водити рачуна при дејству у планинама. Земљиште испољава свој утицај на тактику дејства у планинама читавим низом својих особина као на пр.:

наглим променама у висини (великом висинском разликом);

покривеношћу, почев од густих шикара до високих шума;

стеновитим и стрмим падинама, голим и шиљастим врховима, који често пута имају карактер глечера;

јаком испресецаношћу и слабо развијеном мрежом путева и стаза (малобројни и слабог квалитета) итд.

Време, као атмосферска појава, одликује се великом променљивошћу, јаким разлицима у температури између дана и ноћи и наглим локалним пљусковима, проломима облака, јаким бурама са вејавицама итд. — што у извесној мери утиче на тактику дејства у планинама.

Дејства у планинама, с обзиром на изнети утицај земљишта и времена, имају читав низ специфичности, које се углавном свODE на следеће:

брзина кретања и употреба већих јединица су ограничени, а маневар и садејство отежани;

ватрена моћ и ефекат ватре, услед испресецаности и покривености земљишта, су смањени;

употреба борбених средстава је ограничена, што више него игде, повећава улогу пешадије;

акције мањих јединица, с обзиром на могућност брзог и изненадног дејства, добијају већи значај; и

испресецано земљиште често пута претставља препреку између појединих тактичких група, што отежава командовање, организацију везе и снабдевања.

Као што видимо, дејство у планинама је, у првом реду, окарактерисано тешкоћама у кретању и ограниченошћу употребе већих јединица. Ово долази отуда што се, на планинском земљишту, услед његове испресецаности и слабо развијене мреже путева и стаза, извесни предели практично не могу користити, те се на тај начин ограничава подесан простор за дејство трупа. Развијање већих јединица за борбу је отежано. Поједине тактичке групе дејствују на одвојеним правцима, те често нису у стању да се непосредно потпомажу. Брза употреба резерви, услед ограниченог броја путева и тешко пролазног земљишта, је отежана, што има знатног утицаја на одређивање места резерви у општем борбеном поретку. Маневар резервама по фронту и дубини је такође отежан, нарочито маневар по фронту, који је често пута скопчан са већим тешкоћама и тражи више времена.

Људство за дејство у планинама мора бити обучено и специјално опремљено за кретање по најразноврснијем земљишту, укључујући покрет дуж клисура и пребацивање преко кањона. Трупe, које су овладале потребном техником кретања у планинама, могу да праве много дуже маршове од трупа, које нису обучене за такво кретање.

Испресецаност и покривеност планинског земљишта утиче на ефикасност ватре, отежавајући или потпуно искључујући употребу појединих борбених средстава, чиме се смањује ватрена моћ јединица. Тешко пешадиско наоружање и артиљерија — услед своје гломозности и сразмерно великог „мртвог простора“ и отежаног осматрања (у границама корисног домета) — не могу се увек успешно користити. Због тога, на планинском земљишту, борба на блиским отстојањима и борба „прса у прса“ имају пресудну улогу. Отуда и тежња Американаца да припреме још у мирно доба, војнике пешадиских јединица

за борбу на блиским одстојањима и да решавају борбене задатке самостално, често пута без подршке других родова.

Могућност прикривеног кретања, умањен ефекат ватре и могућност доброг извођења, дозвољавају мањим јединицама — обученим за дејство у планинама — брза и изненадна дејства. Оне су у стању да пресрећу и ометају покрет главних непријатељских снага, да се појављују у позадини непријатељског распореда, нападају центре везе, систем снабдевања итд., што принуђава непријатеља „да се бори под неповољним околностима“. Маневар и дејство мањих јединица у току борбе постижу резултате који често пута имају велики утицај на општи исход борбе.

Ниже старешине добијају пуну иницијативу за свој рад пошто командант, за време дејства у планини, не може да оствари потпун увид у ток борбених дејстава и да обезбеди чврсто, централизовано руковођење. „Маневар мањих јединица, иницијатива и умешност командовања потчињених старешина су од највеће важности у планинском ратовању“. (PC — 1944 § 875¹).

Ради отежаног командовања, а нарочито ради теже организације везе, избор положаја командног места се донекле разликује од избора командног места у условима маневарског земљишта. „Командно место мање јединице, обично се поставља близу осматрачнице дотичне јединице. Командна места пукова и већих јединица треба да буду близу раскрсница путева и, по могућству, близу аеродрома или земљишта на коме се могу спуштати авиони“. (PC § 886).

При доношењу одлуке команданти морају да воде рачуна о прилагођавању земљишту средстава која им стоје на располагању, то спутава њихову слободу при одлучивању. Успех у планини више зависи од правилног прилагођавања расположивих средстава према земљишту, него од њихове стварне моћи. Командант мора да води рачуна при доношењу одлуке, у првом реду, о важности постојећих комуникација и висова који доминирају комуникацијама. Најважнији објекти у планинама су висови који доминирају долинама и комуникацијама, прелази који дозвољавају пролаз преко планина, путеви, стазе и железничке пруге које се морају обезбедити ради снабдевања.

¹) Америчка ратна служба — издање 1944 године.

Поклања се велика пажња утицају времена (као метеоролошкој појави) на дејство у планинама. „Кад се разрађује план операције, треба узети у обзир могућност нагле промене времена, треба организovati добијање метеоролошких извештаја. Препоручљиво је да се јединица снабде метеоролошким инструментима и одговарајућим бројем метеоролога. Треба имати припремљене планове за случај промене временских услова“ (PC § 876).

И поред наведених тешкоћа, које проистичу због негативног утицаја земљишта и времена на борбена дејства, Американци сматрају да „Планинско земљиште, које није класифицирано као алпско, не претставља несавладиве препреке за вођење војних операција, чак и у зимско доба, ако су трупе у довољној мери опремљене, снабдеване и обучене“ (PC § 873).

Употреба родова и служби

Пешадија. С обзиром на раније изнети утицај земљишта и других фактора на употребу техничких борбених средстава, пешадија ће бити принуђена да носи главни терет борбе, често без директне подршке артиљерије. Пешадиске јединице морају бити специјално извежбране, опремљене и наоружане тако да могу и самостално извршавати борбене задатке без подршке осталих родова и служби. Њихово људство треба да има одличну кондицију и навике које су потребне за живот и рад у планинама.

Услед утицаја земљишта које смањује како ефекат сопствене ватре, тако и могућност ватрене подршке суседне јединице, Американци истичу да се дејство (ватра и маневар) пешадије у планинама, у извесној мери, разликује од дејства на маневарском земљишту, нарочито у нападу. Наступање пешадиских дедова у планинама, најчешће ће имати облик индивидуалног продирања или узастопних „препада“ малих група, са кратких одстојања.

Бацачи, ручне бомбе и бестрајна оруђа заједно са пушчаном ватром са кратких одстојања (полуаутоматске пушке) чине основу ватрене моћи пешадије у планинама. Митраљеске јединице, због особина планинског земљишта, не могу увек испољавати пуни ефекат „бришуће ватре“, на велики успони и падине омогућавају им гађање преко глава сопствених трупа.

Важно је истаћи да се минобацачи 60 мм и бестрајна оруђа 57 мм, сматрају као најподеснија оруђа за подршку и праћење

мањих делова (одељење, вод, чета), јер се лако преносе и снабдевају муницијом. Део минобацача 81 мм, нарочито у нападу, придаје се или подржава пешадиске чете (по некад и водове), имајући у виду да је при праћењу пешадије ван путева „увек корисније понети више мина, а мање оруђа“. Ово долази отуда што је снабдевање ми-нама отежано.

Артиљерија. Американци стоје на становишту, да се код дејства у планинама могу употребити све врсте артиљерије. За изношење на ватрене положаје лаке и средње артиљерије, предвиђају се трактори, сточна вуча и чекрци (котураче). Тешка моторизована артиљерија ограничава се на путеве и њихову непосредну близину. Брдске хаубице 75 мм (носећа артиљерија) су најподесније за непосредну и сталну подршку пешадије, јер могу да прате пешадију и ван стаза и путева. Хаубице 75 мм и артиљериска оруђа која се растављају и преносе на рукама или на стоци, могу успешно да прате пешадију. Ова оруђа обично заузимају заклоњене ВП који доминирају долинама, а могу се постављати на ватрене положаје и на тешко пролазном земљишту. Топови, услед положене путање зрна, употребљавају се најчешће само на великим отстојањима.

Артиљерија са сточном вучом и моторизована артиљерија, скоро редовно, заузима ВП у непосредној близини путева.

Командовање артиљеријом је начелно децентрализовано.

Због тешкоћа у коректури артиљериске ватре из ваздуха, артиљерија више зависи од извиђања са земље. Да би се обезбедила тесна и благовремена сарадња са првим ешелонима (пешадије), артиљериске осматрачнице се благовремено постављају и снабдевају потребним средствима везе.

Артиљериски осматрачи из првог ешелона морају имати исту специјалну обуку као и „планинска пешадија“.

Борбу са непријатељском артиљеријом, врло често узима авијација на себе, јер је: „ефикасност контрабатираниа умањена услед потешкоћа у одређивању тачних положаја непријатељских батерија“. (РС § 881) „Ефекат запречне ватре је повећан, јер су ограничени пролази кроз које непријатељске трупе у планини морају проћи“. (РС § 881).

Коњница. Појам „коњница“ обухвата: механизоване извиђачке јединице — тзв. „О-

клопну коњницу“ (The Armoured Cavalry¹) и коњницу.

Механизоване извиђачке јединице користе се у пешадиским и тенковским дивизијама за извиђање на већим отстојањима пред фронтом или на крилима и за обезбеђење крила. Осетљиве су за борбу у шумама и неотпорне против заседа и изненадног напада, јер возила на уским планинским путевима, не могу да се окрену нити да маневришу.

Коњница (људство на коњима) употребљава се за сличне задатке на мањим отстојањима, нарочито у пошумљеним пределима где се „оклопна коњница“ не може да употреби. Она се може придавати тактичким групама за извиђање и обезбеђење.

Инжињерија. Важност инжињерских јединица, при дејству у планинама, знатно је већа него у нормалним условима. Пошто проблем покретљивости, како комуникацијама, тако и ван комуникација — код дејства у планинама — има врло велики значај, због тога инжињерске јединице треба да претстављају знатан део трупа које дејствују у планинама.

Инжињерија у планинама врши следеће задатке:

одржава постојеће и израђује нове путеве;

врши изградњу жичаних мостова и жичаних железница;

омогућава покрет тенковима и моторним транспорту;

помаже при извлачењу артиљерије на ВП, првенствено изградом чекрка;

помаже изграду склопишта (употребом експлозива);

изводи диверзантска дејства на комуникацијама, пролазима и у позадини непријатеља и јурише на утврђене тачке;

врши разне врсте запречавања (рушење, мине, засеке, фугасе итд.).

Инжињерске јединице треба да буду снабдеване механичким алатом (компресорима, булдожерима и моторним тестерама) и већом количином експлозива. Оне располажу потребним транспортним средствима. За изградњу и поправку мостова употребљавају се лако преносни материјал и приручна средства.

Авијација. При дејству у планинама авијација решава следеће задатке:

¹) У састав „оклопне коњнице“ улазе мотоцикли, оклопни аутомобили и лаки тенкови, а коња уопште нема.

врши извиђање (визуелним путем и аерофотографисањем) и даје радарске и метеоролошке податке за потребе ваздухопловства и сувоземних јединица;

води борбу са непријатељском авиацијом за надмоћ у ваздуху одржавајући активност „ваздушно-одбранбеног система“ (система противавионе одбране — укључујући сва ПА средства);

води борбу против непријатељске артиљерије;

уништава и омета непријатељски транспорт на комуникацијама;

уништава непријатељске резерве;

врши ватрену подршку трупа на земљи;

врши пренос ваздушно-десантних и падобранских јединица, и

врши снабдевање трупа ваздушним путем.

Употреба авиације у планинским пределима отежана је због ризикантног лета, нарочито на мањим висинама. Но без обзира на то предвиђа се употреба знатних ваздухопловних снага за извршење наведених задатака. „Слабо развијена путна мрежа често пута пружа погодне могућности борбеној авиацији за напад на важне раскрснице и отворене делове путева и клисура“ (РС § 883).

Снабдевање трупа у планинама ваздушним путем, у циљу олакшања снабдевања и растерећења земаљског транспорта, има велики значај. Међутим, за несметано снабдевање ваздушним путем треба обезбедити локалну надмоћ у ваздуху.

Оклопне јединице (тенкови)

„Оклопне јединице су неподесне за дејства на планинском земљишту тако да је њихова корисна употреба у планинама веома ограничена“ (РС § 884). Судећи по овој поставци, могли би доћи до закључка да тенкови, при дејствима на планинском земљишту, имају прилично безначајну улогу. Међутим, у водећим војним часописима (Military Review и Armored Cavalry Journal) подвлачи се, „да је садејство пешадије и тенкова увек корисно и могуће“ и да је „тенк најкориснији на оном месту где непријатељ сматра да је приступ тенка немогућ“.

Инжињерске јединице помажу тенкове у планинама. Оне, експлозивом и оклопним булдожерима, руше стене и препреке на путевима, раде прилазе за тенкове, док се за савлађивање крајних препрека предвиђа употреба специјалних инжињерских

машина, које су већ примењене у Другом светском рату¹⁾

Приликом дејства на планинском земљишту, током Другог светског рата, Американци су вршили поделу тенковске чете на мање делове које су придавали пешадиским четама и водовима. Пешадиске чете и водови добијали су за непосредну подршку по 2—3 тенка, а понекад их је подржавао само по један тенк. У групама по 3 тенка, обично су дејствовала 2, а трећи је служио као резерва у случају да који од дејствујућих буде оштећен или да му нестане муниције.

На планинском земљишту тенкови су врло осетљиви на заседе. У Другом светском рату јапански „самоубице — ловци тенкова“ и немачки „панцер-фаусти“ уништили су знатан број америчких тенкова. Због тога је пешадија обавезна да их у борби штити од ловаца тенкова.

Против-тенковске јединице. Против-тенковске јединице нарочито су ефикасне на испресецаном и покривеном земљишту, јер се пт оруђа могу лако постављати и маскирати. Реактивна пт средства, с обзиром на врло лако маскирање и дејство са блиских одстојања (заседа), добијају много већи значај него у нормалним условима.

Служба везе. Организација служба везе у планинама карактерише се следећим тешкоћама:

недостатком сталних телеграфско-телефонских линија;

тешкоћама у преношењу кабла и постављању пољских линија;

великим бројем „мртвих простора“ у радио пријему; и

теренским препрекама које ометају рад на организацији везе, не само између оперативних, већ и између тактичких јединица.

Због наведених тешкоћа препоручује се повећање радио средстава на рачун жичних, организација оптичке и курирске везе и употреба паса за везу.

За пренос кабла, ради постављања неопходних жичних линија, конструисано је специјално полу-гусенично возило, које се може кретати преко испресецаног и другог терена. Међутим, за сада, овај проналазак има само експериментални карактер.

Служба снабдевања. Слабо комуникативно земљиште и дејство јединица на већем међусобном растојању компликује систем снабдевања. Осим потешкоћа које произилазе из тактичких околности, рад је-

диница за снабдевање отежавају још и следећи фактори:

1 Локални извори за снабдевање на планинском земљишту су врло оскудни;

2 Дневни оброци људске и сточне хране се морају повећавати због већег утрешка енергије за савлађивање тешког земљишта и оштрије климе;

3 Потреба у опреми и гориву, ради хладног времена, је већа него у нормалним условима.

Сви наведени фактори изискују да се служба снабдевања знатно децентрализује и да старешине службе снабдевања добро планирају и траже најподеснију комбинацију употребе транспортних средстава при дотуру, као и најбоље методе у расподели.

Брзе промене тактичке ситуације изазивају одужавање линија за снабдевање, задоцњења, па чак и прекид самог снабдевања, нарочито онда ако планови нису правилно и пажљиво састављени. Због тога се препоручује да се дивизиске установе (дивизиска база, артиљериско и интендантско складиште) што више истуре унапред, да би се олакшао рад пуковских установа и више оријентисао на снабдевање батаљона, који дејствују на већем отстојању (или одвојено). Место „дивизиских центара за снабдевање“ (истурених артиљериских и интендантских складишта) благовремено се саопштава потчињеним јединицама. Време изузимања хране и борбених потреба одређује се за сваку потчињену јединицу заповешћу за позадину или посебним наређењем — нарочито у случајевима брзе промене ситуације.

Основни видови тактичких дејстава

Извиђање (Reconnaissance) Извиђање у планинама, како по начину извиђања тако и по околностима под којима се врши, знатно се разликује од извиђања у нормалним условима.

Извиђање је олакшано с једне стране због могућности неопаженог продирања и дејства извиђачких органа и мањег броја праваца, који се морају извиђати, јер су покрети непријатеља везани за ограничен број путева и праваца. С друге стране, извиђање је отежано због честе променљивости времена и тешко пролазног и испресецаног земљишта, које смањује брзину кретања извиђачких органа, ограничава или искључују употребу оклопних возила за

извиђање¹⁾ и својом покривеношћу дозвољава непријатељу добро маскирање, чиме се знатно смањује ефекат извиђања уопште, а нарочито авио-извиђања.

Извиђање земљишта необично је важно при операцији у планинама, нарочито због тога што су карте планинских предела ретко када тачне. Изучавање земљишта заснива се на студији карте и допуни података аерофотографисањем и надземним извиђањем. При процени земљишта, не сме се створити закључак да су неки предели неприступачни за непријатељске јединице, иако по карти изгледају да су потпуно непроходни.

У операцијама у планинама добри и проверени водићи (било мештани или из извиђачких јединица) су од велике користи.

За извиђање у планинама најчешће се примењују следећа средства и методе:

авијација као основно средство за добијање информација о распореду непријатељских трупа на положају, о покрету трупа у непријатељској позадини и о земљишту;

осматрање са земље, са ешелонирањем осматрачница по висини, ширини и дубини;

извиђачке механизоване јединице и људство на коњима; и

специјално обучена одељења и извиђачке патроле.

Извиђање и дејство специјално обучених јединица може донети одличне резултате нарочито на оним местима која су под слабом контролом непријатеља због велике испресецаности земљишта или тешког осматрања.

Блиско извиђање се врши помоћу патрола које су снабдевене радио станицама и средствима оптичке везе. Ове патроле дејствују у расутом поретку и у неколико таласа са истим задатком, тежећи да продру у дубину непријатељског распореда (метод примљен од Јапанаца).

Ниједан командант не сме да испусти из вида смеле акције малих група које врше извиђање и спречавају непријатељско извиђање.

¹⁾ Лаки оклопни аутомобил М-8 (Car, Armoured; Light М-8-6×6), посада 4 човека; Оклопни аутомобил М-20 (Car, Armourer, Utility М-20), посада 6 људи и Извиђачка кола М-3 А-1. (по подацима »Armored Cavalry Journal« — комплети 1945 и 1947)

Маршевање — (Marches)

Основно америчко гледиште, по питању организације и извођења марша, огледа се у следећој одредби: „Сви путеви и стазе у потребљавају се за кретање. Пошто је распоређивање и подела трупа на тактичке групе или колоне за време марша тешко, ред маршевања јединица мора бити такав, да олакшава њихов улазак у акцију“ (PC § 888).

При избору правца за кретање (маршрута) води се рачуна да дотични правац пружа тактичку сигурност и што удобније маршевање. Најчешће се користе за кретање путеви дуж гребена, постојеће стазе, долине и ивице шума. Препоручују се правци са малом висинском разликом и подесним геолошким саставом тла (подлоге). Приликом кретања долинама, без осигурања на боковима, могуће је упадање у заседу. Иако су путеви и стазе, који воде гребеном, скоро увек најудобнији за кретање, они су највише изложени осматрању и дејству непријатељске артиљеријске ватре.

При прорачуну времена које је потребно за извршење марша, поред утицаја конфигурације земљишта, узима се у обзир и утицај надморске висине оног предела на коме се врши маршевање. Време маршевања на путевима и стазама рачуна се као и у нормалним условима, с тим што се додаје по један час за сваких 300 метара пењања, односно спуштања. Надморска висина до 1500 метара изнад привикнуте, код добро обучених и опремљених јединица, испољава незнатан утицај на брзину марша. На висинама изнад 1500 метара од привикнуте висине долази до бржег изнуравања људства, те је, у оваквим случајевима, чување енергије људства од прворазредног значаја.

Зими, у планинама, моћи ће понекад да се крећу само специјално обучене и опремљене јединице. Артиљерија и комора са теглом стоком крећу се веома тешко, зато артиљерију обично замењује борбена авијација, а транспортна авијација или носачи врше снабдевање колона.

Због великих дубина маршевских колона (пешадиског батаљона 5—6 км), отежаног кретања бочних осигурања и могућности непријатељског даљњег извиђања, повећава се опасност од изненадног напада. Тактичке групе (јачине батаљона или пука) на маршу, често су одвојене теренским препрекама, што захтева кружно обезбеђење сваке групе.

Ради сигурности на маршу препоручују се следеће мере:

координација кретања главних и обезбеђујућих делова;

кретање главнине и претходница у скоковима;

повећање отстојања између главнине и осигуравајућих делова;

благовремено заузимање висова која доминирају правцима кретања;

упућивање специјалних група, укључујући и падобранске јединице, ради заузимања најважнијих положаја, пресудних за напредовање, односно кретање јединица;

коришћење магле и мрака, као и земљишних услова, за прелаз оних места које непријатељ може лако да извиђа.

употреба патрола заштитница, чак и у наступном маршу; и

примена борбене и извиђачке авијације.

Због напорне дужности бочних осигурања, формирају се још и помоћна осигурања, која се обично упућују на 2—3 часа пре покрета главнине, чији задатак редовно престаје кад их главнина прође (стално бочно осигурање). На одморима, поред редовних претстража, шаљу се и посебна одељења, која поседају висове на правцима одакле постоји могућност појаве или напада непријатеља.

На преданицима и преноћиштима, услед могућности увлачења („инфилтрације“) непријатељских група у распоред јединица, пажљиво се постављају унутрашње страже и одређују дежурне јединице, које треба да обезбеде осталим јединицама несметану припрему за борбу у случају непријатељског напада.

За време маршевања — „Кад сусрет са непријатељем постане неизбежан, претходница — извиђајући све путеве у својој зони дејства — покушава да заузме оне теренске отсеке са којих ће моћи да заштити развијање главнине. Због спорости кретања трупа које се развијају за борбу, претходнице ће дејствовати дуже времена самостално, него у нормалним условима“ — (PC § 891).

Ноћни маршеви се врше, у већини случајева, кад претстоји додир са непријатељем, или је исти већ успостављен. Ноћни маршеви су врло тешки, крајње заморни за људство и скопчани са опасношћу, те се врше једино у случајевима кад то ситуација неминовно захтева. За ноћне маршеве претходно се морају вршити дневна извиђања, обележавање путева и пронаћи добри и поуздани водићи.

Напад у планинама (Offensive Combat)

Борбе у планинама уопште, а посебно нападна дејства, немају ону повезаност и не претстављају онако компактну целину као што је то случај на маневарском земљишту. Рељеф земљишта утиче на почетни облик борбених поредака јединица и распоред ватрених средстава. Касније се, услед промена облика земљишта, борба дели на више мање изолована дејства, која командант тешко контролише. Старејине потчињених јединица испољавају пуну иницијативу, дејствујући у оквиру добијеног задатка, у складу са замисли и донетом одлуком команданта.

„Јединица као целина у нападу обично дејствује на правцу главног удара. Тактичке групе боре се скоро потпуно самостално, под руководством својих команданата. Оне теже да заузму доминантне, кључне теренске позиције у својим зонама дејства, које су им одређене као циљеви или које морају заузети да би дошле до одређених циљева“ — (РС § 893).

На тешко пролазном планинском земљишту **борбену групу** најчешће претставља ојачани пешадиски батаљон. Он је најчешће и највећа јединица која се може ангажовати за напад на једном правцу (дуж гребена, дуж стазе или преко одређених пролаза).

Тактичке групе обично добијају правац кретања до својих циљева, нарочито кад дејствују на већем међусобном растојању. Разграничне линије између тактичких група се врло ретко одређују.

Тактичке групе дејствују, било самостално, било на главном правцу у циљу обухватног дејства и бочног удара. Њихов састав треба да омогући извршење добијених задатака без накнадног ојачавања и подршке. Накнадно ојачавање захтева много времена, а ватрена подршка се врло често не може остварити због разних непогодности земљишта.

Пошто комуникације у планинама имају прворазредан значај, висови и превоји, који контролишу браничеве комуникације, или са којих бранилац може да контролише комуникације нападача, најчешће се узимају као циљеви за напад. Нарочити значај имају висови с обе стране клисура и превоја, чије заузимање обезбеђује пролаз сопствених трупа.

Заузимање доминантних положаја, у процесу извршења ближих и следећих задатака, претставља суштину командантовог

плана. Заузимање подесних положаја за артиљериске осматрачнице мора се јасно изразити у командантовом плану.

„Командантов утицај на акцију огледа се у томе што он, још у почетку, одлучује где ће се извршити главни напад. То ће бити обично оно земљиште које даје најбоље могућности за бочно дејство малих јединица; које омогућава успешну ватрену подршку и које пружа најпогоднији прилаз ка најважнијем објекту. Суседне тактичке групе врше помоћне нападе. Командант распооређује резерву тако да њоме може првенствено да ојача дејство јединица на правцу главног удара. Ако земљиште дозвољава резерве се распоређују тако да могу искористити успех и на помоћним правцима напада“ — (РС § 895).

Нападна дејства — у свим фазама — карактеришу се изненађењима и тежњом за обухватом, комбинованим са фронталним ударом на широком фронту, у циљу уништења непријатеља или заузимања његовог положаја. За тактику напада у планинама карактеристично је следеће:

напад и прикивање непријатеља с фронта најчешће се врши једном трећином снага, док остале снаге теже да изврше обухват и спречавају непријатеља да пружи помоћ нападнутом положају;

„инфилтрирање“ (увлачење у непријатељски распоред) и развијање напада у унутрашњости непријатељске одбране примењује се у пуној мери;

дејство мањих група преко тешко пролазних места и њихова појава на боковима и у позадини непријатеља, врши се са циљем да се постигне и повећа ефекат изненађења. За ово се понекад предвиђају и падобранске јединице;

бокови тактичких група ослањају се на теренске препреке и штите ангажовањем посебних група (добро наоружаних, првенствено аутоматским оружјем), које дејствују или као бочна осигурања или као „одељења за везу“ између раздвојених јединица“.

Трупе наступају дуж гребена и преко висова, избегавајући природне пролазе, који су најчешће минирани и који се лако бране. Непријатељу је тешко да организује одбрану управно на гребен (попреко), а заузимањем гребена и висова непријатељ ће бити принуђен да напусти и добро бранене положаје у долинама. Напредовање уз помоћне гребене (the subsidiary ridges) омогућава заузимање основног гребена, односно висова, са много мање жртава.

Ако нападни правац не води дуж гребена, већ попреко, наступање се мора вршити брзо, пажљиво и расутиим стројевима. Прелажење долина и напад на следећи гребен врши се на сличан начин као и насилни прелаз реке. Пребацивање главнине врши се тек онда када се делом снага претходно осигура „мостобран“ на следећем гребену. За стварање „мостобрана“ на следећем гребену треба извршити детаљно извиђање, организовати чврсто садејство са средствима за подршку и умешно планирати напад. Овакве нападе треба изводити ноћу или под заштитом дима, који у борби у планинама има велики значај, нарочито при фронталном нападу на гребен.

„Кренути целу снагу са гребена у долину, пре но што се осигура следећи гребен, значи изложити је уништењу“.*

Тешко пешадишко наоружање (минобаци и бестрзјна оруђа) непосредно потпомажу и прате пешадију у нападу, а у првим пешадишким линијама налазе се истурени артиљериски осматрачи. Брдске хаубице, које су придате пуку, најчешће остају непосредно под командом команданта пука. Њихово дејство допуњује ватру подржавајућих дивизиона дивизијске артиљерије.

Због тешкоћа у снабдевању, у борбеној заповести треба предвидети колико се муниције сме утрошити за подршку јуриша и одбијање против напада, а колико треба да остане у резерви. Та резерва се може употребити само по одобрењу команданта који је издао дотичну заповест.

Успех сваке тактичке групе искорисћава се непрекидним гоњењем које треба да започне непосредно чим отпочне повлачење непријатеља. Брзина дејства је главни услов који обезбеђује успех у гоњењу. Сваки локални успех треба, одмах и енергично искористити, употребљавајући за то резерву. Она се уводи: за бочни напад на суседне тачке отпора, за отседање отступнице непријатељским снагама које се повлаче и за заузимање непријатељских центара везе.

Групе које гоне непријатеља дејствују на правцима (путеви, стазе, гребени) који су паралелни са правцима непријатељског повлачења. Групе дејствују брзо, настојећи да се пробију у дубину непријатељског распореда. Гонећи непријатеља пред собом, групе врше и бочне нападе на непријатељске снаге, које су успеле да задрже суседне нападачеве делове. Бочни напад преду-

зима се свуда где то земљиште дозвољава, а нарочито је успешан кад се изводи на комуникацију позади непријатељских снага које се бране, јер то може довести до општег повлачења непријатеља.

Ако земљишни услови не дозвољавају гоњење паралелним правцима, тактичке групе гоне непријатеља по правцима његовог отступања. У овом случају, у састав тактичке групе улазе тенкови (ако земљиште дозвољава) и инжењерски делови.

Ојачавање тактичких група при гоњењу врши се кад год то омогућава земљиште и распоред резерви.

Сем директног притиска на непријатеља који се повлачи треба предузимати и мере за успоравање и онемогућавање непријатељског повлачења. Ово се постиже употребом борбене авијације, која дејствује по линијама непријатељског повлачења, заузимањем кључних објеката на правцима повлачења (употребом падобранаца, скијаша и специјалних јединица), дејством диверзантских јединица у позадини итд.

Напад на утврђене положаје у планинама је врло тежак и захтева више времена за планирање, припрему и организацију него у нормалним условима. Зато је потребно пажљиво и непрекидно извиђање са земљом, допуњено извиђањем из ваздуха и студијом аерофотоснимака (вертикални и перспективни). Међупростори отпорних тачака утврђеног положаја у планинама контролишу се покретним групама и јако минирану, често пута на начин, који се знатно разликује од начина минирања у мањеварским условима. На овакав начин утврђивања у планинама, Американци су често наилазили у борби са Јапанском армијом.

При нападу на утврђене положаје у планинама, на основи искуства из Другог светског рата, препоручује се извођење изненадних бочних напада, комбинованих са истовременим нападом из позадине од стране падобранских трупа. Напад на утврђени положај потпомаже се концентричном и прецизном ватром артиљерије и минобачаца — првенствено по најважнијим тачкама.

„Ноћни напади поред могућности изненађења имају и нарочите предности. У ноћним нападима избегавају се губици који би, при извођењу напада дању, били неизбежни при прелазу јединица преко ниског земљишта, које је тешко за напредовање без довољно ватрене подршке, а када се изводи под дејством осматране ватре браниоца“. (PC § 900).

* „Mountain Operations“ — § 30/E.

Одбрана у планинама (Defensive Operations)

Код организације одбране у планинама постоји читав низ околности које испољавају свој позитиван или негативан утицај како на саму организацију, тако и на тактику вођења одбранбеног боја.

Околности које повољно утичу на организацију и извођење одбране углавном су следеће:

одбрана се редовно организује на доминантним положајима који омогућавају бранию добро осматрање и ватрено дејство, док су нападачу обе радње отежане, тако да нападач није у стању да лако открије распоред и јачину браниоцевих снага и његове евентуалне намере;

испресецано земљиште знатно више отежава кретање и дејство нападача, него браниоца. Бранилац има много више времена за изградњу и поправку путева и стаза, нарочито рокадних. Уопште узев, трупе браниоца одморније су од трупа нападача;

недостатак путева отежава нападачу употребу борбене технике, нарочито тенкова;

пошто су поједини теренски отсеци тешко пролазни, бранилац је у стању да брани знатно шири фронт но на земљишту маневарског карактера.

Наведене предности могу се у знатној мери повећати ојачавањем природних препрека и комбинацијом далекометне артиљерије ватре са бомбардовањем из ваздуха. Чак и мањи број рушења, на добро изабраним местима, често пута може да задржи покрет непријатеља дуже времена.

Околности које негативно утичу на организацију и извођење одбране у планинама углавном су следеће:

испресецано земљиште ствара потешкоће у брзом маневровању ватреним средствима, у циљу подршке;

промена већ заузетог покрета и маневар резервама у циљу извођења противнапада скопчани су са знатним тешкоћама и изискују много више времена;

покривено планинско земљиште омогућава нападачу да изводи изненадне и одлучне нападе на више тачака;

тешко земљиште и каменито тло захтева више времена и средстава за правилну изградњу одбранбених положаја у инжењерском погледу.

Избору положаја за одбрану посвећује се велика пажња. При избору положаја, треба имати у виду следеће:

положај мора омогућити добро затварање свих путева и пролаза, које би непријатељ могао да користи за напад;

раскршћа, мостови, пролази и комуникације у сопственом поретку морају бити заштићени од непријатељског осматрања са земље;

бкови положаја треба да се наслањају на тешко пролазне теренске отсеке (кањоне, клисуре, стрме стене итд), како их непријатељ не би могао обићи;

да је могуће ватром бранити сваки отсек фронта, па макар он изгледао и неприступачан;

да је могуће организовати одбрану по систему одвојених отпорних тачака, које се у ватреном погледу узајамно потпомажу (нарочито ватром аутоматског оружја), а које истовремено омогућавају тучење ватром читавог простора испред главне линије отпора;*

изабрани положај за одбрану, на најважнијим правцима, мора омогућити организацију одбране на низу узастопних гребена, који треба да буду у чврстој ватреној вези; и

мора бити омогућено добро осматрање свих прилаза ка главној линији отпора.

„Главни појас одбране укључује, како земљишне пределе који се могу сматрати скоро неосвојивим због тешке приступачности комбиноване са непрекидним системом ватре, тако и оне пределе који се могу лакше заузети, због тога, што се тешко бране непрекидним системом ватре“... (РС § 906).

„Појас отпора“** се састоји из одбранбених рејона који су организовани за кружну одбрану. Међупростори се затварају групама за обезбеђење спојева (Connecting) које су наоружане претежно аутоматским оружјем. Међупростори се, поред тога, бране са доминантног рејона у позадини, који се налази често пута у висини другог ешелона.

Чврстим држањем доминантних висова, који улазе у састав положаја, са којих може да се осматра и дејствује ватром, затварају се највероватнији правци евентуалног непријатељског напада. Међутим, сами висови не могу обезбедити постојаност одбране, већ се морају бранити пролази и друга места чији би губитак проузроковао пад самих висова.

* Главна линија отпора одговара нашем предњем крају.

** Појас отпора одговара нашем главном положају.

Главна линија отпора може се повлачити на предњим нагибима или на обратним падинама висова. Једна и друга варијанта има својих предности и недостатака.

Предњи нагиби најчешће отежавају ефикасну употребу оруђа са положеном путањом; лако се осматрају и извијају од стране непријатеља и изложени су запречној ватри оруђа са положеном путањом. С друге стране, аутоматско оружје може испољити јаку ватру са обратних падина на непријатеља који наступа са висова, а да само оружје на ватреним положајима није изложено дејству осматрајуће артиљериско-минобацачке ватре непријатеља.

Код одбране висова, најчешће се поседају и предњи нагиб и обратна падина, комбинујући то са запоседањем самих врхова. Ако главна линија отпора пролази обратним падинама висова, онда се на предњем нагибу постављају ојачана борбена осигурања, те се на тај начин ствара нека врста лажног предњег краја.

Дубина положаја, при поседању предњих нагиба, постиже се коришћењем брежуљака испред линије главног отпора. На тај начин може се створити унакрсна ватра, а ако брежуљци налажу непосредно на висове који се бране, онда се може створити и вишекатна ватра.

У долинама, кроз које воде важније комуникације, организују се утврђени положаји, који се изграђују почев од подножја коса па на више, тежећи да ватра са једне косе (падине) штити положај на супротној коси. Пролази кроз долине затварају се минским пољима и бране запречном артиљериском ватром из дубине.

Распоред трупа у одбрани зависи од задатка јединице, правца евентуалног непријатељског напада и могућности комбинације ватре и земљишта ради постизања основног циља — разбијања непријатељског напада. Студија земљишта и одређивање евентуалних правца непријатељског напада, који служе команданту као основа за правилну одлуку, имају у планинама врло велики значај.

План ватре мора се брижљиво израдити и прилагодити земљишту, тако да се постигне што већи ефекат ватреног дејства. С друге стране, детаљно проучавање земљишта омогућава да се дође до скоро потпуно тачног закључка о правцу главног удара непријатеља и о циљевима непријатељског напада.

Пошто ће непријатељ своје нападне правце најчешће усмеравати на међупросторе и на бокове, план ватре треба да

предвиди концентрацију ватре по тим отсесима, с циљем да се непријатељ, по сваку цену, задржи и разбије.

Голи гребени, у колико је могуће, треба да се бране ватром са неког суседног гребена или са добро утврђеног положаја на самом гребену. Између одбранених рејона, који се међусобно потпомажу, морају се прокрцити такозване „спојне стазе“ за маневровање по фронту.

Даљње осматрање пружа могућност примене далекометне артиљериске запречне ватре, која се допуњује диверзантским акцијама на путевима које непријатељ може користити за напредовање или покрет.

Резерве се најчешће распоређују близу комуникација. Код већих јединица резерве се распоређују у рејонима важнијих раскрсница. Пожељно је да резерве располажу моторним возилима за брзо пребацивање.

Код одбране у планинама нападач треба задржати на што већој даљини од главног положаја, како не би могао проучавати земљиште и вршити детаљно извиђање браниоцевог распореда, и што је најважније, да не би успео да се кратким скоком уклони у главни положај. Ово је утолико важније у колико је одбранбени положај у тактичком и топографском погледу слабији. Држање непријатеља на већем отстојању, истурањем ојачаног борбеног осигурања и низом узастопних самосталних отпорних тачака, могу се растројити непријатељски борбени пореци за напад и у знатној мери нарушити његово организовано садејство још пре напада на главни положај.

Стражарско обезбеђење (одговара нашим предњим одредима), дејствује на већој даљини него у нормалним условима. За повлачење стражарског обезбеђења обично се користе добри путеви, који се тако бирају да не ометају отварање ватре са главне линије отпора.

Одбрана мора бити активна од самог почетка. Између положаја треба осигурати непрекидно одржавање везе, да би се омогућило сагласно извођење локалних противнапада (са једног и другог положаја) ако се непријатељ уклони на спојевима суседних одбранених рејона. За извођење противнапада, раније се предвиђају задаци јединица сваког одбранбеног рејона, правац дејства и подржавајућа ватрена средства. Ови противнапади се изводе на кратку заповест команданта, најчешће у оно време кад је непријатељ iscrпљен неуспелим нападом.

Организација и спровођење општих противнапада (у оквиру дивизије — с употребом дивизиске резерве) — услед међусобне удаљености рејона одбране — скопчани су са великим тешкоћама и траже више времена, што може довести до пропуштања најподеснијег момента за противнапад. Због тога се резерве тактичких јединица држе ближе главне линије отпора, с циљем да на најважнијим правцима изводе (или подржавају) противнапад. Борбена авијација успешно се користи за подржавање сопствених противнапада, као и за спречавање или одгађање маневра непријатељских резерви.

Противнапади се могу изводити како низ падину тако и уз падину (непосредно иза гребена). Противнапади, који се врше низ падину, омогућавају брзо развијање и дејство са релативно мањим физичким напрезањем. Ако је падина под дејством осматрајуће ватре непријатеља, противнапади са дубоко ешелонираним порецима нису подесни.

Противнапади који се врше уз обратну падину (непосредно иза гребена) омогућавају изненађење непријатеља, и исте треба обавезно изводити пре но што је нападач успео да се среди на заузетом гребену.

С обзиром на могућности напада непријатеља на позадину одбранбеног положаја (специјално обученим јединицама), мора се организовати заштита позадине. Ово се постиже поселањем положаја који доминирају оним земљиштем које би непријатељ евентуално могао напасти. Одељења, која поселају ове положаје, морају не само да одбијају нападе непријатељских делова (падобранаца и извиђачко-диверзантских група), већ да их гоне и уништавају.

Јединица која брани одређени положај, не сме га напустити без наређења, а у случају опкољавања, мора се упорно бранити до доласка појачања.

Карактер земљишта у планинама олакшава извлачење из борбе, јер дозвољава лако и брзо одвајање од непријатеља — нарочито мањих јединица. Но и поред тога, приликом повлачења постоји могућност да јединица, која се повлачи, буде отсечена или окружена. Ово је могуће у случају кад нападач изврши брз продор у распоред браниоца или када му стоје на расположењу путеви који су паралелни са правцем повлачења. Ограничена мрежа путева и стаза отежава извлачење опреме и наоружања, те су губици у материјалу и

техници много већи него на маневарском земљишту.

Повлачење снага са разних отсека треба вршити по извесном утврђеном реду, јер при слабој координацији повлачења, и мањи изненадни продор непријатеља може да доведе до напуштања технике и повлачења без реда.

Заштитни делови наоружавају се претежно аутоматским оружјем, да би се, без штете по ватрену моћ, могло смањити њихово бројно стање. Они се ојачавају хемиским јединицама и инжињерским материјалом ради извођења рушења.

При повлачењу руше се и минирају не само стазе и путеви којим се отступа, већ и паралелни путеви које би нападач могао искористити за облажење и отсецање јединица које се повлаче.

Артиљерија и авијација ометају својом ватром кретање непријатеља, штите повлачење и омогућавају главнини да се одвоји од непријатеља. Одвајање задњих делова заштитнице врши се уз помоћ минобацачке ватре.

„Командант одређује правац повлачења тактичких група и време када те групе треба да заузму за одбрану поједине узастопне положаје на правцу повлачења...“ (РС § 912).

Закључак

Послератно америчко гледиште на дејство у планинама засновано је, у првом реду, на искуствима немачке и јапанске армије, а само делом на сопственом искуству. Властито америчко искуство односи се углавном на операције америчке војске на стрмим острвима Тихог Океана, које су, углавном, носиле карактер операција у дунгли.

Америчка искуства из борби у Италији и Арденима, нису још довољно осветљена у њиховој војној литератури. Многобројне опитне вежбе и даље проучавање искустава других армија — учесница Другог светског рата — вероватно ће допунити и делимично изменити садашње америчко гледиште на дејство у планинама.

За тактику дејства у планинама, карактеристични су следећи моменти:

У нападу. Осећа се тежња за обухватом (који је код Американаца основни вид маневра и на маневарском земљишту). примењујући око једне трећине снага за напад и везивање с фронта а остатак за извршење обухвата. Широко се примењује „инфилтрирање“ — увлачење мањих гру-

па у распоред браниоца — с циљем стварања простора за продор читаве јединице (вод, чета, батаљон). Придаје се велика пажња маневру мањих јединица преко теже пролазног земљишта и њиховој појави у позадини и на боку браниоцевог распореда. Карактеристична је и широка примена падобранских десаната (у тактичкој размери) координираних са нападним дејствима с фронта, што је резултат америчког искуства у борби са јапанском војском.

У одбрани. Предвиђа се могућност постављања главне линије отпора (правог предњег краја) по обратним падинама и извођење противнапада са обратне падине (непосредно иза гребена). То омогућава браниоцу да сачува живу силу и оствари изненађење у одбрани у условима велике надмоћности нападача у техничким средствима борбе, нарочито у артиљерији. Ова поставка заснована је на пракси јапанске и немачке војске, у 1944/45 г., кад су исте биле принуђене да се боре против непријатеља, који је располагао са много надмоћнијом артиљеријом.

Карактеристично је и то, да се код одбране у планинама, подвлачи потреба обезбеђења позадине од „изненадних дејстава“

(свакако се мисли на партизанска дејства). Ово је свакако резултат искуства немачке војске у рату са СССР-ом и из борби у Југославији, а делимично и искуства „америчких посматрача“ у Кини и Грчкој.

Упоређујући дејства у планинама са дејством на маневарском земљишту — по америчким гледиштима — види се једна битна разлика. Док се у борбама на маневарском земљишту јасно испољава тенденција пребацивања основног терета борбе на технику, — у планинама се основна улога придаје пешадији — значи човеку. Давање предности пешадији — човеку, над техничким средствима борбе код дејстава у планинама је правилна поставка. Но, с друге стране, — како и сами Американци истичу — дејство у планинама, поред читавог низа квалитета, тражи од човека, и **висок морал**. Али постојеће друштвено уређење САД — са великим унутрашњим супротностима — и њихова јасно испољена агресивно-империјалистичка политика у међународним односима, ни у ком случају не могу створити висок морал код војника, нити убедити масе у исправност те политике.

**Потпуковник
СИМИЋ МИРКО**

ОФАНЗИВА НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ АРМИЈЕ КИНЕ¹⁾

У току рата против јапанских империјалиста огромно је порастао народноослободилачки покрет у Кини и знатно ојачала Кинеска народна армија. Док је 1937 године Кинеска народноослободилачка војска²⁾ бројала нешто више од 80 хиљада људи, у априлу 1945 године имала је 910.000 само у регуларним јединицама и више од 2 милиона и 200 хиљада људи у партизанским одредима и корпусима самоодбране³⁾. 1937 године, Кинеска народна армија контролисала је територију од 75 хиљада км², на којој је живјело само око милион и по људи, а у лето 1944 године та територија проширена је на 750 хиљада км², са више од 90 милиона становника.

Из ниже наведеног упоредног прегледа види се развој народноослободилачке армије и Комунистичке партије Кине ранијих година и њихов веома карактеристичан пораст у периоду од 1945 до 1948 године.

Год.	Број војника народноослободилачке војске	Год.	Број чланова КПК
1928	10.000	1923	400
1929	22.000		
1930	62.000	1925	1.000
1931	145.000		
1932	175.000	1927	60.000
1933	250.000		
1934	350.000	1936	300.000
1937	80.800		
1945	910.000	1945	1.200.000
1946	1.200.000		
1947	2.000.000	1947	2.700.000
1948	2.800.000		

Снажење народноослободилачког покрета у Кини уплашило је Чан Кај Шека и његове господаре — америчке империјалисте. Због тога је, одмах послје капитулације Јапана, Чан Кај Шек почео са нападима на народну армију и партизанске одреде Кине. Међутим, због тога што је углед народноослободилачке армије Кине у рату против Јапана силно порастао и што је кинески народ био против грађанског рата, Чан Кај Шек је био присиљен да води преговоре са вођом кинеских комуниста Мао Це Тунгом и да предузима низ политичких маневара да би заварао кинеско и свјетско јавно мњење (Споразум о прекидању непријатељстава у јануару и јуну 1946 год., сазив Политичког консултативног савјета итд.). Тек јула 1946 године Чан Кај Шек је предузео велику офанзиву против народноослободилачке армије Кине.

У јулу 1946 године ситуација у Кини била је следећа:

Куоминтанг је контролисао $\frac{3}{4}$ територије Кине, на којој је било 300 милиона становника. У мају 1946 године Чан Кај Шек је имао против народне армије 99 дивизија, а у септембру 206 дивизија. Он је, на тај начин, сконцентрисао за офанзиву више од 4 милиона војника (од тога око 2 милиона редовне војске) и опремио још око милион бивших јапанских војника, које је користио, углавном, за задатке у позадини.

Америчке војне власти непосредно су учествовале у концентрацији Чан Кај Шегових трупа. Оне су пребациле три армије

²⁾ Тада се називала Црвена армија Кине.

³⁾ Корпуси самоодбране или сеоска милиција састојали су се од људства које се бавило земљорадничким пословима, а за вријеме непријатељских офанзива прихватао се оружја и бранило своја села.

¹⁾ Подаци у чланку узети из Агенције „Нова Кина“, совјетских часописа и извјештаја Мао Це Тунга.

ваздушним и једанаест армија морским путем. Дobar део дивизија Чан Кај Шека наоружан је америчким наоружањем.

Народне снаге, које су бројале око милион и 200 хиљада војника редовне војске и преко два милиона партизана и народне милиције (самоодбране), контролисале су $\frac{1}{4}$ Кине.

Чан Кај Шек је предузео офанзиву под повољним условима: онда када је био надмоћнији и у људству и техници, када територија под влашћу демократских снага још није била очишћена од реакционарних елемената, нити на њој спроведена аграрна реформа, када је припремио и концентрисао своје снаге за офанзиву, док су народноослободилачке снаге Кине биле разбацане по читавој ослобођеној територији. Чан Кај Шек је имао велико приушћство и у томе што је добијао сталну помоћ од америчких империјалиста, у којој је кинеска реакција полагала своје велике наде, док се народна армија морала борити само сопственим снагама и средствима.

1946 и почетак 1947 године карактеришу се офанзивом и успјесима Куоминтанта. Чан Кај Шек је заузео 160 већих градова, које су дотле држале демократске снаге, и окупирао територију, на којој је живјело око 20 милиона становника, али је изгубио око 150 хиљада војника.

Манџурија је била главно поприште дејстава у 1946 години. Чан Кај Шек је изабрао Манџурију због тога што су тамо, после евакуације совјетских трупа, почетком 1946 године, остали још знатни дјелови територије које нијесу успјеле да узму под своју контролу демократске снаге Кине. Манџурија је богата рудним благом и центар тешке индустрије Кине. Због веома значајног географског положаја Манџурије амерички империјалисти су намјеравали да од ње створе свој плацдарм за операције против Совјетског Далеког Истока. Поред тога, у Манџурији се борила Уједињена демократска армија Кине, која је створена, углавном, од партизанских одреда и која је била слабијих борбених квалитета од 8 и 4 народноослободилачке армије, које су оперисале у Сјеверној и Централној Кини.

Пошто је заузео центар индустрије — рејон Мукдена — и неке велике градове и железничке чворове (Чанчунг, Сипингај и др.) Чан Кај Шек је, почетком 1947 године, предузео офанзиву на центар ослободилачког покрета Кине — тзв. „Посебни по-

гранични рејон“.¹⁾ Чан Кај Шек и његови генерали хвалили су се да ће за неколико мјесеци уништити народноослободилачке снаге Кине. „За три мјесеца — изјавио је Чан Кај Шек у почетку 1947 године — комунистичка војска биће потпуно уништена“.

Руководство народноослободилачког покрета Кине, на челу са претседником КПК Мао Це Тунгом и Врховним командантом народне армије Кине Чу Де, донијело је одлуку да не прихвата фронтално одбранбене борбе, већ да пређе у офанзиву.

Тако је у јеку офанзиве кинеске контрареволуције на центар ослободилачког покрета, почела офанзива народноослободилачке армије Кине.

1947 година карактерише се повременим успјесима Чан Кај Шека и снажном офанзивом народне војске Кине.

У марту је Чан Кај Шек заузео главни град „Посебног пограничног рејона“ — Јањан.

Нешто касније почели су успјеси народноослободилачке армије. У априлу ослобођен је велики део јужног Шансија, гдје је заробљено око 25 хиљада Куоминтанта. У почетку маја демократске снаге држале су $\frac{4}{5}$ провинције Шанси и тамо заузеле преко 100 градова.

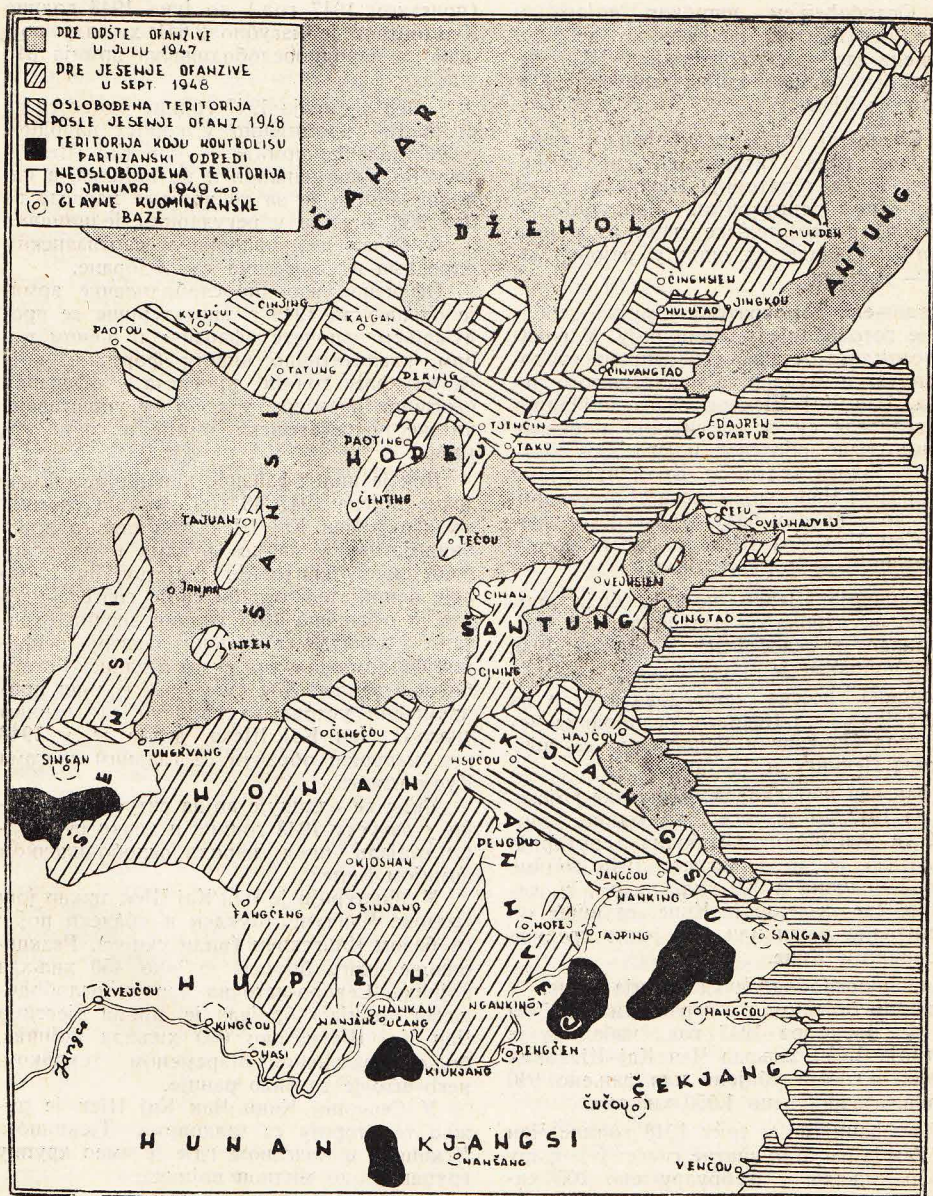
У јулу 1947 године све снаге народноослободилачке војске биле су у опћој офанзиви. Иницијатива је од тада у потпуности у рукама народноослободилачке армије. У то вријеме ситуација је била следећа:

Кинеска народна армија имала је велику ослобођену територију, која је обухватала провинције Шанси (осим градова Тајуан и Линфен), јужни Хопеј и део провинције Шантунг (види скицу). Ту су се, по свој прилици, налазиле главне снаге народноослободилачке војске.

Огромна већина Манџурије била је под контролом народне војске. Полуострво Шантунг (осим неких лука), већи део саме провинције Шантунг, као и обалски дио провинције Кјангсу биле су под влашћу народних снага.

На југу, у провинцији Квантунг и на острву Хајнан, партизански одреди су такође држали дјелове слободне територије.

¹⁾ „Посебни погранични рејон“ — центар народноослободилачког покрета од 1935 године. Налази се између провинције Шенси, Гањсу, Нинса. Главни град рејона био је Јањан, у коме се цијело вријеме налазио ЦК КПК и Штаб народне армије.

Преглед пораста ослобођене територије Кине

Од јула 1947 до августа 1948 године народноослободилачка армија је ослободила готово цијелу провинцију Хонан, осим територије око града Ченгчан, дио провинције Хупех, готово до ријеке Јангцек-јанг. Ослобођењем широког појаса у провинцији Шантунг повезане су до тада одијељене слободне територије у Шантунгу и спојене са слободном територијом у провинцији Кјангсу.

У Сјеверној Кини, ослобођењем територије око града Татунга, спојене су велике слободне територије Шанси и Хопеј са слободном територијом Манџурије и раздвојене непријатељске снаге из рејона Калган — Пекинг од оних у рејону Паотоу — Цинџинг.

Уједињена демократска армија ослободила је готово цијелу Манџурију. У рукама Куоминтанга остали су изолирани градови Чанчунг и Мукден са индустриским рејонима. Чан Кај Шекове снаге у Манџурији везивале су се са снагама у рејону Пекинга преко обалског појаса дуж Лаудонског залива, гдје су Куоминтанговци држали град Чингсхијен, кога су претворили у јако утврђену базу стратеског значаја. Сам Чан Кај Шек је чествовао у организацији одбране те базе.

Провинција Шенси, која је била привремено окупирана од реакционарних трупа, поново је ослобођена. У априлу 1948 године повраћен је град Јањан.

Народна војска напредовала је и на фронту јужно од Пекинга, ослободила велики град Паотинг и непосредно се приближила Пекингу и Тјенцину.

Офанзива народноослободилачке војске, од јула 1947 до августа 1948 године, завршила се успјешно. Слободна територија обухватала је до 1 августа 1948 године преко 2 милиона и 300 хиљада км², тј. четвртину све територије Кине, са више од 168 милиона људи или око једне трећине становништва Кине.

Народноослободилачка армија Кине, у успјешним бојевима и операцијама од јула 1946 до новембра 1947 год., избацила је из строја 1.690 хиљада Чан Кај Шекових војника, од тога убијено или рањено 640 хиљада, а заробљено 1.050 хиљада.

У операцијама у току 1948 године Чан Кај Шек је изгубио знатне снаге: у јануару око 50 хиљада, у фебруару око 100 хиљада војника, у јуну 150 хиљада (армиске групе народноослободилачке војске из Шантунга и Кјангсу, у току маја и јуна,

избациле су из строја преко 100 хиљада Чан Кај Шекових војника), у јулу преко 300 хиљада, од чега 204 хиљаде заробљено, а убијено 92 хиљаде.

Од почетка офанзиве Чан Кај Шека (почетком 1947 год.) до јуна 1948 године Куоминтанг је изгубио 2.641 хиљаду војника, а народноослободилачка армија 810 хиљада.

Већ до краја 1947 године однос снага се знатно промијенио у корист народноослободилачке армије — Чан Кај Шек је изгубио преко милион и по војника, а народна армија је за то вријеме нарасла за око 800 хиљада у регуларним јединицама и за близу два милиона у партизанским одредима и корпусима самоодбране.

Офанзива народноослободилачке армије од августа 1948 г. карактерише се продужењем започете офанзиве и њеним новим, квалитативно вишим формама, која је, на крају године, прерасла у офанзиву огромних размјера, у којој су уништаване читаве непријатељске армије и групе армија.

Док је циљ офанзиве народноослободилачке војске 1947/48 год. био да сломије офанзиву Чан Кај Шека, да стално држи иницијативу у својим рукама и да ослободи нове територије дејствујући тамо гдје непријатељ ослаби своје снаге — дотле је офанзива 1948 године значила хватање у коштац са главним снагама непријатеља, ломљење тих снага и планско ослобођење земље. Док су у 1947 години припремљени услови за обрачун са главним снагама Чан Кај Шека, дотле је у 1948 год. извршен обрачун са главним снагама Куоминтанга.

Чиме се одликује војна ситуација у Кини у августу 1948 године и какви су задаци стајали пред народноослободилачком армијом Кине?

У Манџурији је Чан Кај Шек држао још градове Чанчунг, Мукден и обалски појас са базом Чингсхиен (види скицу¹⁾). Реакционарне снаге бројале су око 450 хиљада војника. Северо-источна народноослободилачка армија¹⁾ бројала је, према вјестима Чан Кај Шека, око 600 хиљада војника, боље опремљених савременом техником, него што је то било раније.

У Северној Кини Чан Кај Шек је држао територију са градовима Тјенцином, Пекингом и Калганом, гдје је имао крупну групуацију до милион војника.

¹⁾ Бивша Уједињена демократска армија.

У Централној и Источној Кини Куоминтанговци су држали територију с градовима Ченгчан, Кајфенг (западно од Ченгчана) и широк појас са градом Хсучоу, који је штитио прилазе Нанкингу и Шангају.

Чан Кај Шек је придавао огроман значај Хсучоу, одакле су предузимане честе офанзиве на слободне територије. Хсучоу је важио као главна база Куоминтанга сјеверно од реке Јангцекјанг. Због тога је Чан Кај Шек у том рејону концентрисао групацију од 700—800 хиљада војника, коју је ојачао готово свом расположивом авијацијом, тенковским и механизованим јединицама.

Поред тога, Чан Кај Шек је држао градове Цинану, главни град провинције Шантунг и Тајуан, главни град провинције Шанси.

Према плану Чан Кај Шека и његових америчких господара требало је сачувати територију која је била у његовим рукама, добити у времену, наоружати америчким наоруђањем нове јединице у Јужној Кини, потом их пребацили у Сјеверну Кину и прећи у противофанзиву.

Народна армија имала је задатак: уништити оружане снаге Куоминтанга сјеверно од реке Јангцекјанг и створити услове за потпуно уништење реакционарних снага и ослобођење све Кине.

У августу и почетку септембра 1948 год. на фронтима у Кини владало је релативно затишје. У другој половини септембра народноослободилачка војска прешла је у нову велику офанзиву.

Борбе у Манџурији трајале су до новембра. Опокољени гарнизон из Чанчунга покушао је да се пробије на југ, али без успеха, тако да се предао у октобру. Пре пада гарнизона прешла је читава 60 армија на страну народне војске¹⁾. Најжешћи бојеви вођени су за утврђени рејон Чингсхиен, који је бранило око 100 хиљада војника Чан Кај Шека. У октобру је читав рејон ослобођен. Пад Чингсхиена запечатио је судбину остацима Куоминтангових трупа у Манџурији. 2 новембра пао је Мукден, град од 2 милиона становника.

Ускоро послје пада Мукдена 12 новембра ослобођена је цијела Манџурија — провинција од 33 милиона становника, богата рудама стратегиског значаја. Ослобођењем Манџурије ослобођене су знатне народноослободилачке снаге за дејства

на другим секторима Кине. Већ у новембру Северо-источна армија заузела је Ченде — главни град провинције Цехол и отпочела борбе за Пекинг и Тјенцин.

У септембру је Источно-кinesка народноослободилачка армија уништила гарнизон у Цинану од 100 хиљада војника, заузела луку Чефу и тиме ослободила цијелу провинцију Шантунг, осим луке Цингтао, коју држе америчке снаге.

У Централној Кини народноослободилачка армија централне кинеске равнице заузела је у октобру и почетком новембра Ченгчоу и Кајфенг. Непријатељске трупе повукле су се из тог рејона у рејон Хсучоу са задатком: да појачају Хсучоуску групацију и да задрже ту територију у својим рукама.

Средином новембра почела је битка за Хсучоу. Армија централне кинеске равнице и Источно-кinesка армија наносиле су концентрични удар на Хсучоу. Бојеви су вођени све до јануара 1949 године када су завршени потпуном побједом демократских снага. У новембру и децембру уништене су у том рејону три армиске групе — око 20 дивизија, а у јануару је завршено уништење и других двеју група, које су бројале око 200 хиљада војника.

У децембру је почело ново наступање народних снага на Пекинг — Тјенцински рејон. Северо-источна и Северо-кinesка народна армија концентричним ударом заузеле су велику луку Тјенцин и присиле цијелу групацију непријатеља на предају.

У последњој офанзиви народноослободилачке војске нанијети су реакционарним снагама тежки губици. Према непотпуним подацима потпуно је уништено 111, а делимично 36 непријатељских дивизија. Куоминтанговци су од јула до децембра 1948 год. изгубили 1.690.000 војника, од којих је 440.000 убијено или рањено, 1.600.000 заробљено а предало се преко 200.000. До 31 децембра 1948 год. избачено је из строја 246 комплетних дивизија Куоминтанга са укупно 4.300.000 војника.

У офанзивама народне војске уништене су „основне силе Куоминтанговске армије. Сада је ситуација потпуно јасна: Народноослободилачка војска треба још да нанесе неколико моћних удара по осталој Куоминтанговој војсци и сав реакционарни владајући апарат Куоминтанга распашиће се у прах“. (Мао Це Тунг).

Ослобођење нових градова почетком 1949 год. говори о томе да се офанзива народне војске још није зауставила. Заузеле Тајпинга, југо-западно од Нанкинга, и Јанг-

¹⁾ 60 армија је добила послје назив 50 (или 15) народноослободилачка армија.

чоуа северноисточно од Нанкинга, наговештава да се војска кинеске револуције припрема за офанзиву на престоницу Куоминтанга, обухватом града са југоистока и југозапада.

Ослобођење Синџанга, главног града провинције Хонан (северозападно од Хенкоуа), Сиучоуа, Сингченга, показује да се народна армија налази не само према Нанкингу, већ на огромном фронту, са циљем да форсира реку Јангцекјанг и уништи преостале снаге кинеске реакције у долини ове реке и у Јужној Кини, ако Куоминтанг не прихвати предложене услове за мир.

Закључак

У почетку офанзиве на народну армију Кине Чан Кај Шек је имао, пре свега, надмоћност у људству. Он је располагао са преко четири милиона војника, док је народна армија бројала нешто преко једног милиона. У току рата 1946—1948 год. Чан Кај Шек је претрпио огромне губитке. И ако је, последице опште мобилизације 1947 године, дотерао своју војску до 7 милиона¹⁾ људи, у новембру 1948 године имао је само 2.900 хиљада војника, рачунајући све расположиве снаге, од тога нешто преко милион војника редовне војске. Тако је надмоћност у људству, са којом је Чан Кај Шек располагао у почетку своје офанзиве, прешла на страну народноослободилачке војске.

Друго преимућство Чан Кај Шека било је у савременој војној техници коју је добијао од америчких империјалиста. Американци су до тада наоружавали 88 његових дивизија. У току рата око 60 од тих дивизија уништено је или прешло на страну народне војске. Тако је и преимућство у техници, које је Чан Кај Шек имао у почетку свога похода, прешло на страну народне војске.

Треће преимућство Чан Кај Шека огледало се у томе што је Куоминтанг примао економску и другу помоћ од САД. Оне су давале Куоминтангу огромне зајмове²⁾, обучавале у Америци и Кини Чан Кај Шекове официре, ставиле му на расположе-

¹⁾ По извјештају Мао Це Тунга децембра 1947 године.

²⁾ Само до 1947 године САД је дала зајам Чан Кај Шеку у износу преко 500 милиона америчких долара. По ленд-лизу испоручено је до 1947 год. материјала у вредности преко 600 милиона америчких долара. Материјал на острвима—авиони, наоружање и др. у вредности 825 милиона америчких долара предан је Чан Кај Шеку.

жење велики број својих војних савјетника итд. итд. Међутим, рат 1946—1948 године показао је да и ово преимућство има своје негативне стране; прво, наоружање Чан Кај Шека значило је, у ствари, и наоружање народноослободилачке војске и друго, економска зависност Куоминтанга од америчког империјализма отворила је очи широким народним масама и на делу их увјерила да је режим Куоминтанга обичан плаћенички режим америчког монополистичког капитала.

Слабост режима Куоминтанга је у томе што он претставља владавину четири породице, које су стекле огромно богатство, угњетавајући не само раднике и сељаци, већ и ситну буржоазију. „Тај државно-монополистички капитализам... је створио пуне материјалне услове за нову демократску револуцију.“³⁾

Слабост тог режима је и у томе што се он оснива на заосталом полуфеудалном поретку.⁴⁾

Сила народноослободилачког покрета Кине је у томе што се он бори за напреднији друштвени поредак, за народну демократску републику, што тај покрет организује и води Комунистичка партија Кине, прекаљена многим борбама у току двадесетогодишњег рата.

Пред народноослободилачком армијом је још крупан задатак — форсирање реке Јангцекјанг, коју бране још довољно јаке снаге. Народна армија треба да организује позадину, која је разрушена за време борби. Амерички империјалисти неће дићи руке од Кине.

Но преимућства народноослободилачке војске над армијама Куоминтанга су очигледна. Догађаји у Кини, у последње вријеме (оставка Чан Кај Шека, молба за мир од стране Куоминтанга, инострана политичка активност око Кине итд.) као и припреме народне армије за офанзиву на реци Јангцекјанг, јасно потврђују речи Мао Це Тунга: „Ово је хисториско доба у коме капитализам и империјализам цијелог свијета иду у пропаст, у коме социјализам и демократије цијелог свијета иду у побједу. Зора свије. Ми само треба да уложимо све напоре.“⁵⁾

³⁾ Извјештај Мао Це Тунга, децембра 1947 године.

⁴⁾ У старој Кини 10% спахија имало је око 80% обрадиве земље.

⁵⁾ Извјештај Мао Це Тунга, децембра 1947 године.

Генерал-лајтант
БОКО ЈОВАНИЋ

РАЛФ ИГЕРСОЛ: „СТРОГО ПОВЕРЉИВО“)

Књига америчког новинара Ралфа Ингерсола „Строго поверљиво“ има озбиљан војни интерес, јер говори о припремама за отварање Другог фронта и о операцијама америчке и енглеске армије на европском ратишту 1944—1945 године. Књига је утолико значајнија што говори о операцијама о којима се код нас мало зна, и што ју је писао очевидац, који је служио у оперативном одељењу команданта америчких оружаних снага у Западној Европи, генерала Бредли.

Књига почиње описима припрема за отварање Другог фронта. Писац даје неке политичке узроке због којих Други фронт није раније отворен. Он каже да је „упад преко Ламанша имао моћне противнике на најодговорнијим мјестима не само у Енглеској, него и у Америци“. Он износи да је главни противник отварања Другог фронта био Винстон Черчил. Черчилов план био је — отварање Другог фронта на Балкану. Варијанта о Балкану, каже Ингерсол, „тако далеко је одвела Енглеску, да је сам њен претседник владе, измислио једну обманљивачку фразу да би ту тежњу учинио популарном. Он је пустио крилатицу да је најнеприступачији и најлакше бранљив планински ланац на континету „меки трбух Европе“. На тај начин писац на чињеничком материјалу демантује Черчила, Маршала и друге који су објашњавали отежање отварања Другог фронта „недостатком тонаже“. На том примјеру писац показује зависност англоамеричке војне стратегије од политике тих земаља.

Прелазећи на операције енглеске и америчке армије у Западној Европи, Ингерсол даје значајан материјал који може послужити за разумевање тих операција. Он износи многе појединости које дају извјесну слику о операцијама Англоамериканаца у Западној Европи, и које помажу у разумијевању и изучавању карактера тих операција. Из тих појединости описа може се видјети да фактички неуспјеси енглеске и америчке армије — које су имале огромну над-

моћност над њемачком армијом — не леже само у дволичној политици Англоамериканаца, него и у недовољном борбеном искуству и слабости енглеске и америчке армије и њиховог командовања.

Говорећи о њемачком „Атлантском беду“ и уопште о њемачкој одбрани у Западној Европи, Ингерсол признаје слабост те одбране. Он каже да су Енглези и Американци „пробили првим јуришним таласом слаби обруч препрека и утврђења и већ око подне првог дана нашли се неколико миља дубоко на копну“. Ту није било ударних трупа, већ само старијих људи, који су и сувише дуго провели у окупаторској војсци. Осим тога, Немци су у својој војсци имали и сувише много не баш пријатељски расположених трупа, које су присилило покупили у војску са окупираних територија Источне Европе и даље каже: „Лок су с наше стране гинули здрави, млади Американци, њемачке жртве су били само стари инвалиди“.

Према томе и из књиге Ингерсола види се да је њемачка одбрана у Западној Европи била веома слаба и да су Англоамериканци имали све услове за брзу побједу. Што до те брзе побједе није дошло, један од разлога је слабост и дволичност англоамеричке политичке стратегије и претежан утицај реакционарних елемената типа Черчила и других, који су били пристајали одуговлачења и спорих дејстава, како би се према њима ангажовало што мање, а према Совјетској армији што више њемачких снага и како би се Совјетској армији што више отежало сламање њемачке ратне машине. Слабост војно-стратеског руководства — слабост англоамеричке врховне команде, на челу са Ајзенхауером, природна је последица такве политичке стратегије. Ингерсол каже да штаб Ајзенхауера „није био оперативни штаб. Није томе био намењен, нити у ту сврху организован. Његов штаб био је створен са задатком да координира америчке ратне напоре, а не да води битке“.

Но то нијесу биле једине слабости англоамеричких армија. Из књиге Ингерсола

) Библиотека „Тридесет дана“ — 1948 год.

могу се видети и друге њихове слабости — иако не сасвим јасно и одређено. Тако на пример, садејство међу родовима војске није увек организовано како треба. Авијација је често тукла сопствене трупе — од властите авијације погинуо је генерал-лајтнант Мак Неир. Слаба организација садејства — и још више неправилна употреба ваздухопловно-десантних јединица — била је узрок неуспјеха Холандске или „Маркет-Гарден“ операције. Неуспјех операције код Кана лежи, међу осталим, у слабом садејству између тенкова и осталих родова војске, тј. у масовној употреби тенкова у првој линији без подршке осталих родова.

Кад говори о операцијама енглеске армије Ингерсол је далеко објективнији и даје више чињеничког материјала, него кад говори о операцијама своје, америчке армије.

Тако се види да се енглески војници нису сналазили на покривеном терену, да су се бјали непознатог терена.

Писац износи и озбиљне слабости енглеске и америчке армије у материјално-техничком обезбеђењу операција. Иако су Англоамериканци располагали са великим транспортом и огромним количинама материјалних средстава, они нијесу успјели — услед слабе организације материјално-техничког обезбеђења — да искористе отступање њемачке војске на границу Њемачке, у циљу брзог заузимања Сигфридове линије прије но што је посједну њемачке трупе.

Ингерсол износи неке слабости англо-америчке обавештајне службе. Иако је, по његовом мишљењу, њихова обавештајна служба била добро организована, она је ипак знатно подбацила у неким операцијама. Тако је енглеска обавештајна служба подбацила у Холандској операцији, а америчка за време наступања Њемаца у Арденима. Он даје — иако не потпуно — слику панике која је завладала код англоамеричког командовања за време наступања Њемаца у Арденима.

У књизи „Строго поверљиво“ јасно се види неслагање које је, у току цијелог рата, постојало између енглеског и америчког командовања. То неслагање ишло је тако далеко да је, понекад, имало веома негативан утицај на поједине операције.

Корисна страна књиге Ингерсола лежи и у томе што даје — иако не потпуно објективно и тачно — карактеристике појединих команданата америчке и енглеске ар-

мије, податке о раду штаба у коме је писац радио.

Писац даје податке и о техничкој моћи енглеске и америчке армије. Тако, на пример, он износи операције у којима су масовно учествовале ваздухопловно-десантне јединице, наводи њихове задатке и види се да је масовна употреба авијације и тенкова, као и моторизације армије уопште била највећа предност енглеске и америчке армије над њемачком армијом.

Но књига Ингерсола има и врло озбиљних недостатака. Њу пише амерички буржоаски новинар са америчке тачке гледишта и по мало у сензационалном духу.

Главни недостатак књиге је што писан политички уско посматра операције у којима је сам учествовао. Он прије свега не види, и неће да види, да је главну улогу у Другом свјетском рату одиграо Совјетска армија, која је носила главни терет рата и да су догађаји на западу били тек другоразредног значаја.

Он сувише прецењује тешкоће које су стајале пред Англоамериканцима. Говори да је опкољавање Рура „уништило Трећу Рајх“, упоређујући те побједе са побједама Наполеона.

Писац не види основне узроке који су довели до пада фашизма у Њемачкој, не гледа објективно на политику Совјетског Савеза, карактер фашизма, улогу борбе поробљених народа у општој борби против фашизма.

Описи појединих операција су слаби и невојнички, у њима нијесу обухваћени основни елементи и карактеристике.

Ингерсол је особито необјективан кад говори о операцијама америчке армије, настојећи да све те операције позитивно оцијени (то нарочито важи за опис наступања Њемаца у Арденима).

Тако и закључци Ингерсола на крају књиге имају све горње недостатке, у њима нема ширег политичког вида и перспективе. Он греш и у томе што даје водећу улогу у реакционарном свијету (антисовјетском) Енглеској, а не Америци.

Иако књига „Строго поверљиво“ има озбиљних недостатака, нарочито са политичке стране, она ипак даје прилично материјала који може корисно послужити за изучавање операција у Западној Европи. Због тога се препоручује да ову књигу прочитају сви наши официри, нарочито они који се ближе интересују за операције енглеске и америчке армије.

ИСПРАВКЕ

На страни	31	ред 15	одоздо	место	народом	ставити	народима
"	35	"	1 одозго	"	је	"	се
"	36	"	3 одоздо	"	бајци	"	хајци
"	38	"	7 одозго	"	организацији, командовања	"	организацију командовања
"	39	"	9 одозго	"	у маневар	"	и маневар
"	33	место десетог реда одоздо ставити противавионске артиљериске групе, опште, тенковске и против- тенковске резерве и покретног одреда за запречавање.					
"	41	"	2 одозго	"	удаљавањем	"	пребацивањем
"	41	"	2 одоздо	"	авионском	"	тенковском
"	41	"	12 одоздо	"	Противтенковска	"	Противавионска
"	42	"	14 одозго	"	покрета	"	поретка
"	42	"	7 одоздо	"	организацији	"	организацију
"	49	"	9 одозго	"	обезбјеђење јединица	"	обезбјеђење спојева јединица
"	49	"	7 одоздо	"	или пошумљени	"	или су пошумљени
"	50	"	1 одозго	"	непријатељске припреме	"	непријатељске артиљериске припреме
"	50	"	9 одоздо	"	противприпрема	"	противприпреме
"	51	"	5 одозго	"	фронту из	"	фронту и из
"	51	"	18 одозго	"	према	"	по
"	51	"	21 одозго	"	који	"	које
"	53	"	1 одозго	"	противтенковске	"	противавионске
"	53	"	2 одоздо	"	као одбране	"	код одбране
"	53	"	8 одоздо	"	извођење	"	извиђање
"	72	"	29 десне колоне	"	планску	"	планинску
"	91	"	1 одозго	"	Игерсол	"	Ингерсол